

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Jaargang 30 | nummer 2 | juni 2019

Nieuwsblad

*Erevoorzitter
Hans van den Heuvel*

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUR

Voorzitter J. Verwolf T: 0183 - 601749
Paramasiebaan 4b 4233 EX Ameide

Secretaris G.W. Groenendijk T: 0183 - 601886
De Geer 7a 4233 HX Ameide

Penningmeester C.P. Middelkoop-den Oudsten T: 0183 - 601585
Aaksterveld 92 4233 GD Ameide

Algemeen adjunct J.A. Maatkamp T: 0183-602071
Lekdijk 18 2967 GA Langerak

Leden: C. van Gelderen T: 0183 - 602198
R.P. de Groot T: 0183 - 602874
J. de Gruyter-de Kruijk T: 0183 - 609280
K. Provoost T: 06 - 14714041
D. Roodhorst M: 06 463 627 05
J. Stasse T: 0183 - 602488
A. Terlouw-van der Grijn T: 0183 - 602110

Beschermheer dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide

Erevoorzitter H. van den Heuvel

Ereleden C.W. Broekman, A.M. den Oudsten, C. Rijnhout en R.A. Tieman

Redactie Nieuwsblad A.P. Provoost bram.provoost@kpnplanet.nl
C. van der Grijn cvdgrijn2@gmail.com
A. Tukker ajtukker1943@kpnmail.nl

Lezingen en excursies J. de Gruyter-de Kruijk - marjan_de_gruyter@hotmail.com
J. Verwolf - verwo360@planet.nl

Werkgroep Genealogie C.W. Broekman; C. van der Grijn; G. Groenendijk en G. de Wit

Archief en Beeldbank G.W. Groenendijk - gert.groenendijk@planet.nl
G. Burggraaf

Contributie

De contributie bedraagt minimaal €17,50 per jaar, over te maken op bankrekening-nummer NL42RABO0301952248 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te veeleelvoudigen.

Drukwerk: Van der Perk Groot-Ammers

Inhoud juni 2019

- 3 Van de hoofdredacteur
- 6 De 4 mei-herdenking 2019
Een foto-impressie
- 8 Excursie naar Doesburg gaat door!
- 8 Reacties van lezers
- 11 De Herlaars in het Midden-Nederlands
rivierengebied (ca. 1075 - ca. 1400)
- 15 Lezing in Vianen
- 16 Bij de wisseling van de wacht
- 18 Boekbespreking: "Heerlijkheden in Holland"
- 21 De Heerlijkheden Ameide en Tienhoven
- 25 Dirk Donker Curtius (1792 - 1864)
- 27 Het verhaal van Klaas van Oort
- 31 "De Lek is zijn lust en zijn leven"
- 38 "Een reisje binnenvaart-schipperen met
Jan Westerhout"
- 41 "Vooroorlogsch Voetbal" in Ameide:
Rohda - recht op het doel af
- 50 Een tocht door Ameide
Wat ik daar zag en hoorde

Afbeelding voorblad

Hans van den Heuvel nam afscheid als voorzitter. Hij werd uitvoerig bedankt door vice-voorzitter Dout Siegersma. Voor zijn vele verdiensten voor de HVAT werd Hans tot Erevoorzitter van de vereniging benoemd.

Van de hoofdredacteur

Beste leden en meelezers van het Nieuwsblad. Voor u ligt het tweede nummer van jaargang 30 van het Nieuwsblad. Allereerst mijn excuses voor de iets latere aflevering van dit blad. Andere activiteiten en een hardnekkige verkoudheid waren hiervan de oorzaak. Hopelijk bent u niet al te vaak tevergeefs naar de brievenbus geweest.

In dit Nieuwsblad staat natuurlijk ook weer het Verenigingsnieuws met daarin een aantal foto-impresies van HVAT-activiteiten, zoals de Algemene Ledenvergadering 2019 en de jaarlijkse Dodenherdenking bij het monument bij de Broekseweg. Daarnaast is er een aantal besprekingen opgenomen van vier boeken, die interessant zijn voor de lezers van dit blad. Het betreft: Nobel Streven van Frits van Oostrum (2017); De Herlaars in het Midden-Nederlands rivierengebied ca. 1075-ca. 1400 van Alois van Doornmalen (2019); Heerlijkheden in Holland van Frans Willem Lantink en Jaap Temminck (redactie) (2017); Van macht naar Folklore, Heerlijkheden in Zuid-Holland na de Franse Tijd van Peter de Jong (2018).

De Vereniging is tijdens de ALV een voorzitter armer, maar een erevoorzitter rijker geworden. Hans van den Heuvel is gelukkig weer hersteld en opnieuw actief. Hij heeft een interessante terugblik geschreven op zijn periode als voorzitter van de HVAT en zal ook in de toekomst opnieuw bijdragen leveren aan het Nieuwsblad. In dit nummer schrijft Hans naar aanleiding van de verschijning van enkele boeken al een bijdrage over de heerlijkheden Ameide en Tienhoven.

Daarnaast ben ik zeer verheugd dat Dick Roodhorst de redactie komt versterken. Hij zal met (oudere) plaatsgenoten gaan praten en hun levensverhaal en herinneringen opschrijven. In dit Nieuwsblad vindt u zijn eerste bijdrage: de uitkomst van een gesprek met Klaas van Oort Sr., die vele jaren actief geweest is in het verenigingsleven van Ameide en in de politiek van Ameide en Zederik.

Ook Gert Groenendijk, de nieuwe secretaris van de HVAT, heeft via een tweetal boekbesprekingen substantieel bijgedragen aan dit Nieuwsblad.

In dit nummer is een artikel opgenomen, dat ik heb samengesteld uit een drietal publicaties in De Wegwijzer, Het Kontakt en de NRC over de schippersfamilie Westerhout. Het geheel geeft een levendig beeld van het schippersleven tussen 1935 en 2000. Een ander artikel van mijn hand gaat over het vooroorlogse voetbal in Ameide. Tussen 1927 en 1938 was de voetbalvereniging Rohda (Recht Op Het Doel Af) actief in Ameide. Rohda speelde in de zondagcompetitie van de Utrechtse Provinciale Voetbalbond. Dit was tegen de wil van de gemeenteraad en leidde in 1932 tot een 'voetbalverbod op zondag'. Door een slimme maatregel wist Rohda het verbod te omzeilen en bleef er op zondag gevoetbald worden.

Tenslotte is er nog een artikel uit 1933 overgenomen uit de Schoonhovensche Courant. Een redacteur van deze krant brengt op de fiets een bezoek aan het verstilde Ameide en wordt er door een viertal 'baliekluiers' rondgeleid. Van hen hoort hij een en ander over de toestand in Ameide in die tijd. De 'goeie ouwe tijd' zegt men nu, maar was dat wel zo?

Zoals ieder kwartaal wens ik u allen weer veel leesplezier.

Met vriendelijke groeten, Bram Provoost

▲ De Loswal te Ameide met de 'Vertrouwen' van schipper Westerhout. Schilderij van P.A. de Hoon (1896-1980), ca. 1960/70? (privé bezit).

Voor de eerste keer mag ik de rubriek verenigingsnieuws schrijven. Op de Algemene Ledenvergadering van 23 april 2019 ben ik benoemd tot interim-voorzitter van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Op deze avond is afscheid genomen van voorzitter Hans van den Heuvel die vanaf 2004 deze functie heeft vervuld. Vanwege ziekte kon hij de laatste twee jaar niet als voorzitter fungeren. Vicevoorzitter Dout Siegersma heeft in deze twee jaar die taak op voortreffelijke wijze ingevuld. Fijn was het dat het met Hans weer steeds beter ging, ja dat hij weer een aantal bestuursvergaderingen heeft bijgewoond. Maar het was voor hem duidelijk dat hij niet meer terug zou komen als voorzitter en daarom heeft hij gemeend afscheid te moeten nemen. Mooi was het daarom dat hij de laatste ledenvergadering nog als voorzitter gedeeltelijk heeft geleid. Elders in dit blad blikt hij nog terug op zijn jaren als voorzitter van onze Historische Vereniging. Tijdens de ledenvergadering is Hans door vicevoorzitter Dout hartelijk bedankt voor al zijn werkzaamheden voor de HVAT. Hij heeft een belangrijk stempel gedrukt op onze vereniging en deze mede naar een hoger niveau getild. Onder groot applaus van de leden is Hans hierop tot erevoorzitter benoemd van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Hij heeft dit verdiend.

Maar daar bleef het niet bij. Vicevoorzitter Dout Siegersma had reeds maanden geleden aangegeven dat zij weer zou teruggaan naar haar geboorteland: Friesland, nadat zij haar huis aan de Fransestraat had verkocht en een nieuw huis in Koudum gekocht. Begin april is zij verhuisd naar Friesland. Toch heeft Dout haar werkzaamheden als vicevoorzitter voor de HVAT tot aan de ledenvergadering uitgevoerd. Zij was de spil waar alles om draaide. Er is de laatste tijd veel op haar afgekomen. De secretariatsfunctie was nog niet ingevuld en ook ontstond de vacature van penningmeester. Kortom, alle zeilen moesten worden bijgezet. Dout heeft tot het laatst toe zich hier voor ingezet. De ALV van 23 april was haar laatste activiteit.

Helaas is het nog niet gelukt om een nieuwe voorzitter voor de HVAT te vinden. Omdat er toch een voorzitter moet zijn, zal ik zolang dat nodig als interim-voorzitter gaan fungeren. Gelukkig zijn op de ALV van 23 april twee nieuwe bestuursleden gekozen, te weten Gert Groenendijk en Katelijn Provoost. Gert is gelijk benoemd tot secretaris. Met Katelijn is er ook de broodnodige verjonging. We zijn nog op zoek naar een tweede jonger bestuurslid. We blijven zoeken. Omdat ook de penningmeestersfunctie vacant kwam, heeft bestuurslid Corrie Middelkoop – den Oudsten aangegeven voorlopig als interimpenningmeester te willen fungeren. Veel interim dus. Maar gelukkig zijn alle functies (voorlopig) weer vervuld. De activiteiten van onze vereniging kunnen gewoon allemaal doorgaan.

De eerste grote klus was er voor zorgen dat de contributiebetalings 2019 op gang zou komen. Op 1 mei hebben we met een groepje de contributiebrief gevouwen, in enveloppes gedaan en daarna verspreid. Er werd direct gereageerd. Op 21 mei bleken al 434 leden hun contributie te hebben betaald. Dank daarvoor. Heeft u dit nog niet gedaan, dan hierbij het verzoek dit alsnog te doen. Dit voorkomt het sturen van een herinneringsbrief, wat altijd weer kosten met zich meebrengt.

Op 4 mei was weer de Dodenherdenking en kranslegging bij het monument. Op indringende wijze is stilgestaan bij wat gebeurd is en waar wij lessen uit kunnen trekken. Voor een uitgebreid verslag en een fotoreportage verwijs ik u naar onze site. Ik vind de inbreng van de kinderen van de beide lagere scholen toch altijd weer mooi. Het is goed hen te betrekken bij deze herdenking. Dank aan het 4 mei comité.

Vanwege het dertigjarig bestaan van onze vereniging zullen er rondom de Paardenmarkt wat extra activiteiten worden gehouden. Allereerst zal de HVAT een cadeau aan de bevolking van Ameide/Tienhoven aan de Lek aanbieden in de vorm van een speciaal hekwerk rondom de Julianaboom op de Prinsengracht. Verder is er natuurlijk in de week van de Paardenmarkt de expositie “Scholen in Termei” in de Sionkerk. Daarnaast is er nog de jubileum-verjaardagskalender met mooie en unieke plaatjes van Ameide en Tienhoven aan de Lek. De kalender is te koop op de expositie en ook ieder nieuw lid ontvangt als cadeau een kalender.

Op 14 september is het weer Open Monumentendag. Ons prachtige raadhuis zal ook die dag weer geopend zijn voor bezoekers. De resterende foto's van vorige exposities zullen deze dag te zien zijn en te koop worden aangeboden. De laatste jaren is het bezoek aan het raadhuisje op open monumentendag gegroeid. Op zaterdag 21 september zal de dagexcursie plaatsvinden. Deze keer naar de Hanzestad Doesburg. Er hebben zich al bijna veertig mensen aangemeld.

Als bestuur zijn we eind mei voor de eerste keer in de nieuwe samenstelling bijeen geweest. Het is goed alles door te spreken, te inventariseren waar we allemaal mee bezig zijn en te kijken of we meer mensen kunnen inzetten bij onze diverse activiteiten. Niet alles lukt direct. Daarom sta ik open voor al uw opmerkingen, ideeën, etc. We willen een belangrijke rol blijven spelen binnen onze dorpsgemeenschap. Om die reden proberen wij ook contacten te leggen met ambtenaren en bestuurders van de nieuwe gemeente Vijfheerenlanden. Ook daar zoekt men naar hun rol in relatie tot dorpsgemeenschappen en verenigingsleven. Eerste gesprekken met ambtenaren en ook met

wethouder Christa Hendriksen hebben al plaatsge-
vonden.

Ik eindig met nog een heugelijk feit. Onze vereniging bestaat op 13 december 2019 dertig jaar. Al die jaren is Jetty Stasse bestuurslid geweest, waarvan ook nog eens tien jaar penningmeester. Op de ledenvergadering van 23 april is dit gememoreerd en heeft zij onder applaus van de aanwezigen een bos bloemen gekregen. Dank Jetty voor alle werk.

Jory Verwolf, interim-voorzitter

De Algemene Ledenvergadering 2019 van de HVAT – een foto-impressie

Op dinsdag 23 april 2019 werd in een goed gevuld Stadhuis op de Dam de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering gehouden. De vergadering stond onder leiding van voorzitter Hans van den Heuvel, die na een lange periode van ziekte weer aanwezig was. Na de afhandeling van de vaste agendapunten vond een bestuurswisseling plaats. Als nieuwe bestuursleden werden Katelijn Provoost en Gert Groenendijk gekozen. Hans van den Heuvel nam afscheid als voorzitter. Hij werd uitvoerig bedankt door vice-voorzitter Dout Siegersma. Voor zijn vele verdiensten voor de HVAT werd Hans tot Erevoorzitter van de Vereniging benoemd.

Foto onder, en daarnaast van boven naar beneden:

- Vice-voorzitter Dout Siegersma bedankt voorzitter Hans van den Heuvel voor zijn jarenlange inzet.
- Erevoorzitter Hans van den Heuvel.
- Hans van den Heuvel geeft de voorzittersshamer over aan interimvoorzitter Jory Verwolf.
- Vice-voorzitter Dout Siegersma vertrekt uit Ameide en uit het bestuur van de HVAT. Interim-voorzitter Jory Verwolf bedankt vice-voorzitter Dout Siegersma voor haar inzet.
- Bloemen voor Jetty Stasse, die vanaf de oprichting in 1989 al dertig jaar bestuurslid van de HVAT is.
- De werkgroep Kledingbeurs Passage biedt de HVAT een subsidie van € 500 voor de organisatie van de tentoonstelling "Schooltijd in Termei, 1940-2000", in oktober a.s.

De 4 mei-herdenking 2019

Een foto-impressie

Op zaterdag 4 mei 2019 had in heel Nederland de jaarlijkse herdenking plaats van de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en van oorlogssituaties en vredesmissies nadien. Hier volgt een foto-impressie van deze herdenking in Ameide/Tienhoven.

Carola Holleman, leerlinge van de openbare basisschool Hendrik van Brederode, leest het gedicht "In deze tijd van vrede" voor.

*"In deze tijd van vrede
In mijn leven,
Is het lastig te bevatten,
Dat 75 jaar geleden,
Op de plek waar ik nu zit,
Mensen stierven voor mijn vrede,
Mensen stierven voor mijn vrijheid,
En wat raar om te bedenken,
Dat op dit moment op deze aarde,
Er nog steeds mensen sterven,
Voor de vrede en de vrijheid,
Voor een meisje net als ik,
Zodat zij later net als ik,
Over 75 jaar,
Mag klagen over school en huiswerk,
in plaats van bang te zijn,
Voor bommen en de dood."*

◀ Van boven naar beneden:

- De stille tocht vertrekt van de Dam.
- Bij de Oude Begraafplaats (tevens Begraafplaats Oorlogsgravenstichting) aan de J.W. van Puttestraat.
- Bij het monument op de Broekseweg speelt AFK koraalmuziek.

◀ Wethouder Huib Zevenhuizen spreekt namens de gemeente Vijfheerenlanden over "Vrijheid is hard werken".

▶ ▲ De uitgenodigde spreekster, Maria de Jong-Middelkoop, spreekt over "100 jaar kiezen in vrijheid".

Na dit gedicht volgde het dodenappel, waarbij de voorzitter de namen voorlas van de achttien dodelijke slachtoffers, die een band hadden met Ameide of Tienhoven. Dit dodenappel werd gevolgd door het signaal "Tap toe", geblazen door Gijs van Gelderen en de twee minuten stilte.

Gerlinde Borsje en Anna Hak, leerlingen van de christelijke basisschool De Kandelaar, lezen het gedicht "Het liefst willen wij alles vergeten" voor.

*"Het liefst willen wij alles vergeten,
Deze oude doos op zolder laten staan.
Dit litteken bedekken met kleding,
Maar je kan het niet laten gaan.
Leegte, stilte, maar toch luid.
Veel woorden maar niet te omschrijven.
Voor sommigen voor altijd in hun geheugen
geschreven.
Anderen zijn alleen op verhalen gestuit.
Gebeurtenissen van jaren geleden,
Ze blijven altijd in ons bestaan.
Pijn en verdriet waar wij alleen over praten,
Er wordt verteld over alle mensen die voor
ons hebben gestreden.
Wij staan hier stil bij deze zware tijd,
Twee minuten stilte voor het hele vaderland.
Denken aan mensen die onschuldig waren,
Denken aan mensen die gesneuveld zijn in
de strijd.*

*Wij denken hierbij aan alle slachtoffers van
de 2e wereldoorlog."*

◀ Gijs van Gelderen speelt het signaal "Tap toe", gevolgd door twee minuten stilte.

Na de twee minuten stilte volgden nog de kransleggingen en het defilé rond het monument.

▶ Kranslegging bij het Monument.

▼ Defilé bij het Monument.

Excursie naar Doesburg gaat door!

Er komt steeds meer belangstelling voor de excursies van onze vereniging. Op dit moment hebben zich al 38 mensen opgegeven voor de excursie naar Doesburg op zaterdag 21 september 2019. Dat betekent dat deze excursie in ieder geval doorgaat. Meer informatie over het programma van de excursie naar Doesburg is te vinden op de achterpagina van het vorige Nieuwsblad (Maart, 2019-1).

In de bus is nog een zevental plaatsen beschikbaar. Mocht u alsnog belangstelling hebben om mee te gaan dan kunt u zich opgeven bij:

Marjan, tel. 0183-609280, mail: marjan_de_gruyter@hotmail.com of

Jory Verwolf, tel. 0183-601749, mail: verwo360@planet.nl.

De kosten bedragen € 50,- per persoon, over te maken op bankrekening NL27INGB0002606797 t.n.v. J. Verwolf.

Reacties van lezers

In de afgelopen maanden mocht de redactie weer een aantal reacties van geïnteresseerde lezers ontvangen.

De eerste reactie was van de zeer oplettende Arie van der Zouwen uit Lexmond. Hij mailde op 2 mei 2019 het volgende bericht: "Dag meneer Provoost, Vanmiddag zat ik het "Nieuwsblad" van maart 2019 te lezen. Hartelijk dank voor de mooie artikelen. Indrukwekkend was vooral "Epidemische ziekten". Wat een ellende, wat een verdriet. En in welk een gezegende tijd leven wij toch!

Een vraag over het artikel "Gemeentebesturen 1939-1946": Op blz. 14 staat een foto van het oude Raadhuis met de propaganda tekst. Tot voor kort heb ik dit niet geweten. **Helemaal bovenaan een foto van de Oudendijk, met ook een tekst op het huis. Toch lijkt me iets niet te kloppen: Op de wand van het cafetaria hangt een reclamebord voor 7Up. Dat drankje kwam pas na 1952 naar Nederland.** <https://nl.wikipedia.org/wiki/7Up>

De witte auto rechtsonder op de foto is ook van latere datum; Een Opel Kadett? Wanneer het cafetaria daar precies gekomen is weet ik niet meer.

1967 of zo? We kregen er ooit vroeg in de morgen koffie aangeboden, toen de bus naar Utrecht weer eens niet kwam opdagen. "Wat is nieuw?" vraag je je dan af. Qbuzz heeft ook zijn problemen en we zijn 52 jaar verder....

Maar, wat klopt er nou niet aan die foto? Gert Groenendijk kon het me ook niet vertellen. Groet uit Lexmond, Arie van der Zouwen."

Ik (Bram Provoost) wist het ook niet, maar onze opmaakredacteur Cees van der Grijn, die de foto in het artikel had gezet wist het wel. Hij had een beetje aan foto-shopping gedaan. Bij deze zijn antwoord van 3 mei 2019: "Beste Arie, je speurwerk klopt helemaal,

de bedoelde tekst wist Paul Will (belever WO II) zich te herinneren. In overleg met Paul heb ik de beeldvorming een beetje geholpen en de tekst toegevoegd aan een bestaande foto van dit pand. Op deze manier kunnen we ons nog herinneren van wat er destijds is voorgevallen tijdens de Duitse bezetting. De tekst en de locatie kloppen in ieder geval. Met vriendelijke groet, Cees van der Grijn".

Het antwoord van Arie was kort en krachtig: "Bedankt! Verklaart een heleboel. Groet, Arie van der Zouwen, Lexmond".

Twee reacties hadden te maken met het artikel over de griep epidemie van 1918/19.

Ruth van Bruggen stuurde een reactie op het overlijden van Jannigje van Bruggen.

"Beste Bram, Hier een korte aanvulling op het artikel over de Spaanse griep. In de lijst van overledenen staat Jannigje van Bruggen, de jongste zuster van mijn grootvader Andries van Bruggen.

In de familie was algemeen bekend dat zij aan de Spaanse griep is overleden.

Ze had verkering met Kees Boon. Mijn vader (Peter van Bruggen) weet nog dat Kees Boon wel eens bij mijn opa langs kwam.

Familie van Bruggen ca. 1909

1. Klasina Vonk (moeder Sientje)
2. Cornelia (Kee)
3. Jannigje
4. Sophia (Tie)
5. Aaltje (Aal)
6. Geertrui (Trui)
7. Gerrit van Bruggen (vader Gert)
8. Andries (Dries)
9. Jan

▲ Op de foto is Jannigje het jonge meisje dat achteraan staat. Het verhaal gaat dat bij haar begrafenis ineens de klokken begonnen te luiden, het was vrede

Met vriendelijke groeten, Ruth van Bruggen”.

Op vrijdag 11 november 1918 om 11 uur begon de wapenstilstand, die een einde maakte aan de Eerste Wereldoorlog. Dat zal, ook in Ameide, met kloggelui gevierd zijn. Jannigje van Bruggen is op zondag 6 november 1918 overleden en zal dus naar alle waarschijnlijkheid op 11 november begraven zijn.

Een tweede reactie kwam van ons erelid en genealoog Cees Broekman. Hij schreef: “Bovenstebeste redactie, Met veel interesse gelezen het artikel over de Spaanse griep en uiteraard de opsomming van de overledenen in die periode, waarvan een deel vermoedelijk te wijten is aan die griep. In de opsomming wil ik u op een enkele onjuistheid wijzen.

10 nov. Adriana Veen is Adriana **Veer**.

4 jan. Willem van Kekem was getrouwd met Lijsje **Roodhorst** en niet Roodnat.

15 jan Elisabeth Niesler, juiste achternaam **Niesfler**. Ik vond het allemaal verder weer een fantastisch blad met tal van wetenswaardigheden!!

Groet, Cees Broekman”.

Cees, heeft (natuurlijk) in alle drie gevallen gelijk. Mijn excuses voor de onzorgvuldigheden.

uur een historische foto plaatst, stuurde de volgende e-mail: Hoi Bram, Hierbij een foto van het stadhuis ten tijde van de installatie van burgemeester de Ridder op 3 september 1957. Ik hoop dat je hiermee verder kan, helaas is hij niet in kleur. Groet Truus Burggraaf.

Kleurstelling in 1957 (uitvergroot).

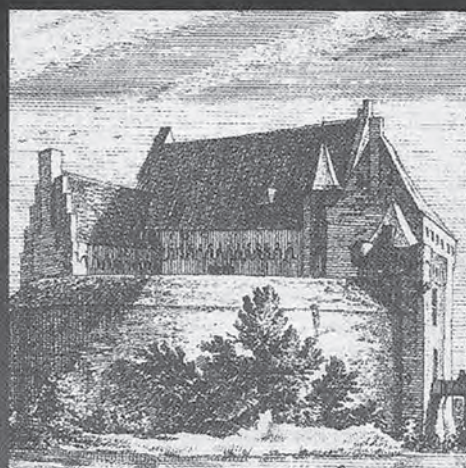
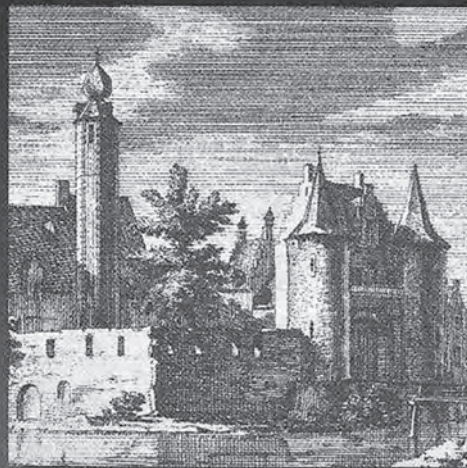
Huidige kleurstelling.

Tot slot kwam er ook nog een reactie op mijn oproep om afbeeldingen van het Stadhuis, waarop nog iets van kleur(stelling) van de wapenstein te zien zou zijn. Truus Burggraaf, de onvolprezen beheerder van de Facebook-pagina van de HVAT, waarop zij iedere ochtend om 8.00

◀ Installatie burgemeester De Ridder, 1957.

De kleurstelling in 1957, vóór de restauratie van het Stadhuis in 1961, lijkt af te wijken van de huidige. Helaas is het niet mogelijk om na te gaan hoe de wapenstein in 1957 gekleurd was. Misschien duikt er toch nog eens een foto op, die meer inzicht biedt.

Alois van Doornmalen

De Herlaars

in het Midden-Nederlands
rivierengebied

ca. 1075 – ca. 1400

De Herlaars in het Midden-Nederlands rivierengebied (ca. 1075-ca. 1400)

Alois van Doornmalen

Op vrijdag 15 maart 2019 hebben Bram Provoost en Gert Groenendijk gevolg gegeven aan de uitnodiging van Alois van Doornmalen om de uitreiking van het eerste exemplaar van de handelseditie van zijn proefschrift bij te wonen.

Hierna volgt de tekst van de uitnodiging:
Beste sponsors, (studie)vrienden, familie, betrokkenen en geïnteresseerden,

Op vrijdagavond 15 maart is het zover: de verschijning van de handelseditie van mijn proefschrift. Met het overhandigen van het eerste exemplaar aan burgemeester van Sint-Michielsgestel en voormalig burgemeester van Ammerzoden J. Pommer wordt het eindpunt van mijn twintig jaar durende queeste naar de bouwheer van kasteel Ammersoyen gemarkeerd. Het is mij een genoegen aan hem, heer van Herlaar en eens heer van Ammersoyen, het boek te overhandigen.

Drie dagen per jaar is niet de burgervader maar prins carnaval, in filiatie genaamd Gijs, heerser over de heerlijkheid en daarom krijgt hij het tweede exemplaar. In burgertijd is prins Gijs de XVIde naast eigenaar van een reclamestudio raadslid in de gemeenteraad van Maasdiel (het enige raadslid uit Ammerzoden). Vóór en na de overhandiging van het boek speelt 'De Blauwe Schuyt' middeleeuwse muziek. Graag nodig ik je/jullie uit om bij de boekpresentatie aanwezig te zijn.

Dr. Alois van Doornmalen

Flaptekst van het boek De Herlaars

In Ammerzoden staat een prachtig en imposant kasteel, Ammersoyen. Het is een uitzonderlijk gebouw dat geheel voldoet aan het klassieke beeld van een burcht, een vierkant gebouw met op elke hoek een (ronde) toren. Adellijke huizen vormden een essentieel onderdeel van het adellijk bezit. Ze symboliseerden de macht en het aanzien van de bouwheer. Maar wie was de bouwheer van Ammersoyen? Algemeen wordt aangenomen dat het een telg uit de familie Herlaar is geweest, maar harde bewijzen ontbreken. Bezaten de Herlaars in het Midden-Nederlands rivierengebied het sociaaleconomisch vermogen om een dergelijk kasteel te bouwen? Om deze vraag te beantwoorden heeft Alois van Doornmalen onderzoek gedaan naar de genealogie van de Herlaars en hun huizen en andere bezittingen in de betreffende regio in kaart gebracht. Alles wijst erop dat het inderdaad

een Herlaar is geweest die omstreeks 1325 opdracht gaf om kasteel Ammersoyen te bouwen.

(Restauratie) Kasteel Ammersoyen

Vanaf zijn jeugd speelde al de vraag bij Alois: Wie bouwde het kasteel Ammersoyen? Bij de presentatie van zijn zeer uitvoerige studie zei hij dat hij dat natuurlijk wel wist, want hij was er als kind bij geweest. Het huidige kasteel Ammersoyen had hij in de jaren 1959-197? gerestaureerd zien worden door bouwbedrijf (Koninklijke) Woudenberg uit Ameide. De uitkomst van zijn onderzoek dat de heer van Ammerzoden in de 14de eeuw afstamde van de Herlaars, heren en vrouwen van Ameide, was dan ook bijzonder. Zowel bij de oorspronkelijke bouw als de restauratie van kasteel Ammersoyen speelden Ameidenaren een rol.

Over Ameide en Tienhoven

In het boek *De Herlaars in het Midden-Nederlands rivierengebied (ca. 1075-ca. 1400)* met 439 bladzijden is veel te lezen over Ameide en Tienhoven in de middeleeuwen. De naam Ameide komt zo'n zevenhonderd keer voor in dit boek. Om hiervan een indruk te geven volgen enkele paragraaftitels uit het boek, die betrekking hebben op Ameide en Tienhoven:

Dirk van Herlaar (1312-1354), heer van Ameide
Jan van Herlaar (1353-1369), heer van Ameide (1354-1369)

'Ameide ende dat daertoe behoort'

De leenhoogheid van Ameide

Een jong ontginningsgebied

De ontginning van Ameide

Middeleeuwse stadsontwikkeling

De rol van de Herlaars in de ontwikkeling van de stad Ameide

De lenen van de hofstede van Ameide, in Ameide

De lenen van de hofstede van Ameide, buiten Ameide

Het huis Herlaar te Ameide (Tienhoven)

Een hypothetische reconstructie van het kasteel te Ameide

De komende tijd zal ongetwijfeld in het Nieuwsblad en op de website van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven nader aandacht worden geschonken aan deze rijke toevoeging aan geschreven geschiedenis en kennis over Ameide en Tienhoven.

We zijn Alois van Doornmalen dan ook zeer erkentelijk voor zijn bijna twintig jaar verrichtte studie en zijn doorzettingsvermogen (pelgrimstocht, zoals hij zelf schrijft in het Woord vooraf) om een dissertatie te schrijven over Herlaar.

Lezing

Tijdens de lezing op 8 maart 2018, georganiseerd door de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, heeft spreker Dr. Alois van Doornmalen uitvoerig verteld over het onderwerp: **‘De Herlaars in het Midden-Nederlandse rivierengebied (ca. 1075-ca. 1400)’**. In het Nieuwsblad 2018-2 staat een verslag van deze geslaagde lezing in het oude Stadhuis.

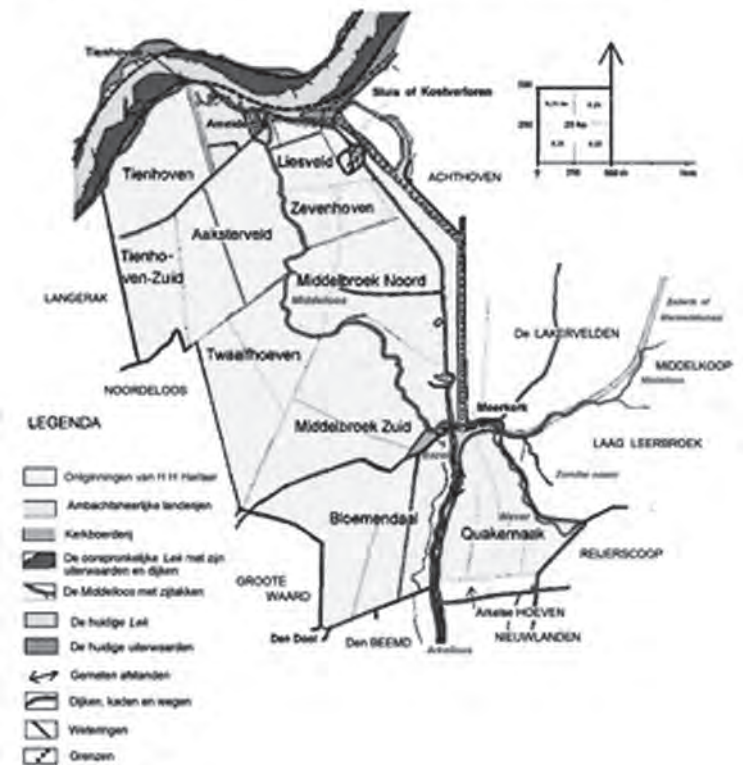
De ontwikkeling van Ameide

Zoals hiervoor al gezegd, in dit boek wordt veel geschreven over Ameide en Tienhoven. Wetende dat het uit de context van het boek wordt gehaald en op gevaar of dat dit onrecht kan doen aan de bedoelingen van de auteur wordt hierna één onderwerp uitgelicht. En dat is een beknopte samenvatting van de vroege ontwikkeling van Ameide. Voor de lezer die zich wil verdiepen in dit onderwerp wordt ten stelligste aangeraden het boek aan te schaffen en de tekst van Alois Doornmalen te raadplegen.

Middeleeuwse stadsontwikkeling

In de laatste decennia van de dertiende eeuw en de eerste helft van de veertiende eeuw ontstonden in de Nederlanden diverse kleine steden, waarvan Ameide er één is. In Holland kwam het initiatief tot verlening van een stadsrecht oorkonde vooral van ‘onderop’ en niet vanuit de wensen van een (lands)heer. Vermoedelijk lag voor Ameide het initiatief bij de lokale heer, dat wil zeggen Herlaar. Ameide behoort tot de ‘laatmiddeleeuwse nieuwe steden’. De ‘laatmiddeleeuwse nieuwe steden’ zijn door zowel lokale heren als landsheren gesticht tussen grofweg 1270 en 1400. Opvallend is dat zoals Ameide veel van die steden bij een kasteel zijn ontstaan. De plattegrond van een ‘laatmiddeleeuwse nieuwe stad’ oogt als in één keer geconcipieerd, de opbouw van de stad is regelmatig waarbij het stratenplan vrij rechtlijnig is. Daarnaast is ook de locatie van die steden kenmerkend, namelijk daar waar een grotere en kleinere waterweg samenkomen. Op dergelijke plaatsen bouwde men om waterstaatkundige redenen dammen of sluizen die, mits er een afzetmarkt was in het achterland, als vanzelf handelsinkomsten genereerden door de stapelfunctie die daardoor ontstond. De ‘damsteden’, Amsterdam, Rotterdam, Schiedam, Leerdam, enzovoorts, ontleen hun naam aan die ontwikkeling. In Ameide waterde de Middelloos af op de Lek; het achterland, Meerkerk en Arkel, was te bereiken via dat riviertje (zie afbeelding 1).

Hoge Heerlijkheid HERLAER en de Middelloos

Afbeelding 1.

Bij de ontwikkeling van Ameide valt de invloed van de ontginningen niet te onderschatten, maar de handelsfunctie van de stad laat zich moeilijk bepalen. Hoewel nu een marktplein als centrum ontbreekt, kan niet gezegd worden dat in de middeleeuwen achter de dam geen ruimte was voor een markt en/of een stapelfunctie. Het (later) heffen van een zogenaamde ‘vliegende tol’ of ‘brandtol’ doen dat namelijk wel vermoeden. Wat onverlet laat dat Ameide niet uitgroeide tot een groot handelscentrum. De ruimtelijke vorm van de ‘laatmiddeleeuwse nieuwe steden’ is herkenbaar tot in onze dagen, de continuïteit op dat niveau is opvallend. De logische verklaring daarvoor is dat een grootschalige structuur als een stratenplan eenvoudigweg slechts zelden wijzigt. Ook op het niveau van de kavels zijn de structurele wijzigingen vaak beperkt, zelfs een ramp zoals een stadsbrand brengt relatief weinig verandering in die structuur. Daardoor is het aannemelijk dat een oorlog zoals die in 1388 tussen Hendrik van Vianen en Otto van Arkel waarbij Ameide ‘tot pulver’ verbrandde, vrijwel geen gevolgen had voor het stratenplan en de indeling van de percelen. Een overzicht van de structuur van de stad Ameide, dat na de middeleeuwen geen grote uitbreidingen of aanpassingen kende, is te vinden op het kadastrale minuutplan van 1832 (afbeelding 2). Dat geeft om genoemde reden ook een beeld van de vroege stad Ameide. Ameide was, voor zover bekend, niet omringd door een stenen muur. De Lekdijk was een evidente grens. Een gegraven afwatering met de (latere?) toepasselijke naam ‘scheid(ings) sloot’ markeerde de grens

Afbeelding 2.

met Tienhoven. De grachten en de scheidingssloot vormden met de dijk langs de Lek de grens van de stad. Het water van de sloten en de grachten in de stad gaf vorm aan de kaders van de bebouwde blokken. De sloten waren echter meer dan scheidslijnen, ze waren noodzakelijk voor de afwatering van het achterliggende land. Het beeld van de stadsontwikkeling komt overeen met wat op basis van de ontginningsblokken al door Pons gereconstrueerd was, namelijk dat Ameide volgde uit de ontginningen van Tienhoven (zie *Nieuwsblad 2006-4 extra uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven*).

De rol van de Herlaars in de ontwikkeling van de stad Ameide

De 'laatmiddeleeuwse nieuwe steden' tonen een aantal gemeenschappelijke kenmerken waardoor die als groep te onderscheiden zijn van andere steden. Het feit dat deze steden, waaronder Ameide, IJsselstein, Vianen, Culemborg, Buren, Leerdam, klein bleven en niet evolueerden naar een regionale stadsfunctie wijst op de enigszins geforceerde wijze waarop de stad tot stand kwam. De algemene ontwikkeling was er vooral een

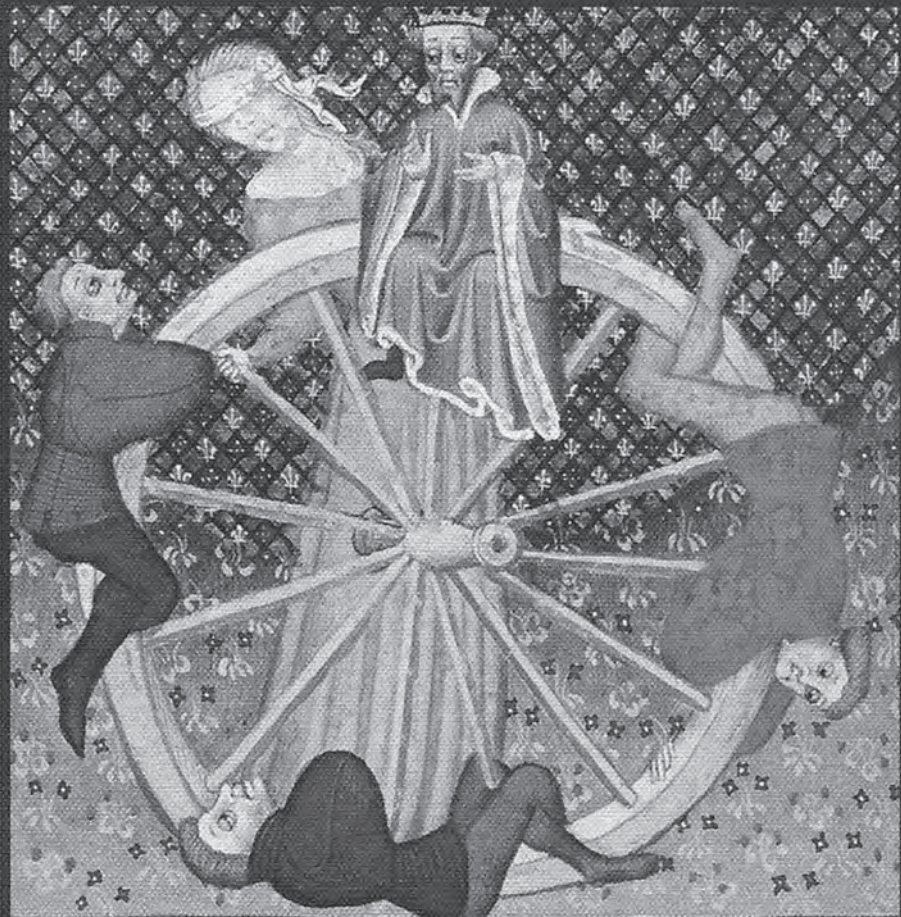
van toename van de landsheerlijke macht ten koste van de kleinere heren. Dat de stedelijke geo-politiek van lokale heren kon stranden is evident, niet alle nederzettingen met stadsrechten zouden (kunnen) uitgroeien tot een plaats met een stedelijk karakter.

Wat droegen de Herlaars dan bij aan het ontwikkelen van de stad Ameide? Als uiting van dank voor de steun van Dirk van Herlaar (1312-1354) en zijn zoon Gerard schonk Willem V in 1351 tolvrijheid voor de Hollandse tolleren aan de burgers van de stad Ameide. In het (15de-eeuwse) handvest van Ameide staat, zonder het noemen van een jaartal, het volgende, *'Om behoudenisse onsser stede van der Ameyden ende verbeteringhe, die onse voervaders die heere van Heerlaer voertyts ghesticht ende mit vryhede van rechten begaeft hebben ghehad'*. Wanneer de burgers van Ameide van de heer van Herlaar stadsrecht kregen is echter niet duidelijk. In de literatuur worden verschillende jaartallen genoemd maar daarin ontbreken concrete bronverwijzingen. Het schenken van privileges aan de burgers van Ameide is echter wel te herleiden. In de oorkonde van 1312, toen Dirk van Herlaar de heerlijkheid Ameide in leen kreeg, staat niets over Ameide als 'stad'. De vroegste vermelding van Ameide als stad is in de akte van 1351 waarin Willem V de inwoners van Ameide tolvrijheid verleend. Daaruit volgt dat de burgers van Ameide in het tijdvak 1312-1351 van de heer van Ameide, Dirk van Herlaar, stadsrechten kregen.

De Herlaars hebben als heren van Ameide op verschillende wijzen geprobeerd de economische mogelijkheden van de nederzetting verder uit te bouwen of hebben de roep vanuit de gemeenschap om handelsblokkades te slechten gesteund. Dat blijkt uit diverse bestuurlijke acties. Arnold (1281-1298) en zijn zoon Dirk (1298-1305) lieten in 1296 Lombarden toe een wisseltafel in Ameide te plaatsen. De Lombarden waren daar in 1363 nog actief. Later schonk Dirk (1312-1354) stadsprivileges aan Ameide. In 1351 kregen de inwoners van Ameide als dank voor de inzet van Dirk en zijn zoon Gerard, tolvrijheid voor de Hollandse tolleren van de Hollandse graaf. Dat zijn drie economische stimuleringen die wijzen op actieve steun voor de ontwikkeling en groei van Ameide. De Herlaars kregen van de Hollandse graaf daartoe alle ruimte, niet doordat diens gezag tanende was maar omdat hij de activiteiten voor eigen belang steunde. De stichter van de stad kon weliswaar voorwaarden voor groei creëren maar was niet in staat de ontwikkeling zelf actief aan te sturen. De praktijk was dat de ontplooiing moest voortkomen uit de gemeenschap.

Dat het schenken van stadsprivileges voor Ameide uiteindelijk niet resulteerde in een grote stad, is vooral veroorzaakt door factoren waar de lokale heer geen invloed op had. Dan moet gedacht worden aan het verlies van de havenfunctie en de groeiende problemen met de afwatering van het achterland. Dat sneed de nederzetting economisch gezien van het achterland af.

FRITS VAN OOSTROM

NOBEL STREVEN

Het onwaarschijnlijke maar
waargebeurde verhaal van ridder
Jan van Brederode

PROMETHEUS

Lezing in Vianen

Op zaterdagochtend 25 mei 2019 vond om 10.30 uur een lezing plaats in het Stadhuis van Vianen (Voorstraat). Tijdens deze lezing, georganiseerd door de Historische Vereniging 'Land van Brederode', sprak hoogleraar Frits van Oostrom (1953) over zijn boek **Nobel Streven** uit 2017, waarvoor hij in 2018 de Libris Geschiedenisprijs ontving. In **Nobel Streven** beschrijft Van Oostrom 'Het onwaarschijnlijke maar waargebeurde verhaal van ridder Jan van Brederode'.

De tekst van de boekomslag luidt als volgt: "Rond 1373 kwam op het luisterrijke kasteel Santpoort Jan van Brederode ter wereld in de meest gezegende omstandigheden. Een kleine veertig jaar later sneuvelde hij roemloos, als ridderlijke huurling, in de fameuze Slag bij Azincourt. **Nobel Streven** reconstrueert, als een historische detective, de loop van dit bizarre leven tot in verbluffende details.

Hoe Jan tot tweemaal toe met een gigantisch Hollands leger de Zuiderzee overstak voor oorlog tegen Friesland. Hoe hij naar Ierland reisde om in een onderaardse grot het helse vagevuur van Sint Patricius te voelen. Zijn jaren in het klooster, waarin hij een sprankelende Middelnederlandse tekst schreef. Zijn pogingen om de immense erfenis van zijn echtgenote te verwerven, en hoe hij daarvoor zelfs deze Johanna uit haar eigen klooster ontvoerde. En hoe zijn naam

door heel Europa roemrucht zou worden: tot in Parijs, waar men college gaf over zijn geval, en tot aan de Engelse koning Henry V.

Frits van Oostrom heeft de geschiedenis van Jan van Brederode, en heel de rijke wereld daaromheen, virtuoos gereconstrueerd en vervat in een meeslepend verhaal".

Deze Jan van Brederode heeft zelf niets met de geschiedenis van Vianen en Ameide te maken gehad, maar door zijn levenswandel ging zijn titel **Heer van Brederode** in 1402 over naar zijn jongere broer Walraven. Deze Walraven van Brederode trouwde in 1414 met Johanna van Vianen, de erfdochter van Vianen en Ameide. Met haar kreeg hij drie kinderen: Reinoud – de latere Reinoud II van Brederode, Gijsbrecht – van het Getijdenboek (Jubileumuitgave Nieuwsblad HVAT, maart 2014) en postuum Walravina. Na de gewelddadige dood van Walraven in Gorinchem op 1 december 1417 en de dood in het kraambed van Johanna op 18 april 1418, werd hun amper driejarige zoon Reinoud de nieuwe heer van Vianen en Ameide. Na hem zouden tot 1679 leden van het geslacht Brederode de dienst blijven uitmaken in de "Steden en Landen Vianen en Ameide". Kunnen/moeten we Jan van Brederode hiervoor dankbaar zijn?

▲ Grote belangstelling voor de lezing van Frits van Oostrom over Jan van Brederode in het Stadhuis van Vianen.

Bij de wisseling van de wacht

Hans van den Heuvel

Er is een periode van bijna vijftien jaar verstreken sinds ik Aldert den Oudsten in de maand oktober van het jaar 2004 opvolgde als voorzitter van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Het zou binnen het bestek van dit artikel te ver voeren om van geval tot geval in te gaan op de ontwikkelingen, die zich in dit tijdsgewricht binnen - laat staan aan de periferie van - onze vereniging hebben voltrokken. Daarom volsta ik met het aangeven van een aantal grote lijnen.

Zo doende, ontkom ik er niet aan om stil te staan bij de hoofddoelstelling van de vereniging, zoals die is omschreven in de op 9 februari 1991 bij notaris mr. J. H. A. Tromp te Vianen verleden, nimmer gewijzigde Statuten: “het beheer, het behoud en de promotie van het historisch en cultureel erfgoed van Ameide en Tienhoven”. De statuten vormen immers het richtsnoer, waaraan de verenigingsactiviteiten worden getoetst.

Wanneer ik op dit punt de balans opmaak, kan de conclusie geen andere zijn dan dat we er met z'n allen (de leden van het Bestuur en de Werkgroepen en de Redacties van het Nieuwsblad en de Website), werkend in de geest van de Statuten, in zijn geslaagd veel tot stand te brengen. Aangezien ik al vaak de loftrumpet heb gestoken over de prestaties van de Redacties en de Werkgroepen, besteed ik ditmaal aandacht aan de op initiatief van de vereniging ontworpen, hieronder in chronologische volgorde weergegeven objecten die sinds de eeuwwisseling een prominente plaats hebben gekregen in de openbare ruimte. Anders dan ik gewoon ben te doen, sta ik wat langer stil bij deze uitingsvormen, omdat ze van essentieel belang zijn voor zowel de zichtbaarheid als de verankering van de vereniging in de lokale gemeenschap.

Waar het gaat om de verankering in de lokale gemeenschap, is ook de omvang van de vereniging, zoals die met name in het ledental tot uiting komt, een belangrijk ankerpunt. We mogen ons wat dit betreft gelukkig prijzen: het aantal leden nam in de periode 2005-2019 spectaculair toe, en wel van 175 tot 660.

Ik kom nu toe aan het verstrekken van informatie van meer persoonlijke aard. Het is velen van u, getuige de talrijke, zeer aansprekende sympathiebetuigingen, die ik ontving, niet ontgaan dat ik in de laatste fase van mijn voorzitterschap een tijdlang minder inzetbaar ben geweest. Ik heb het buitengewoon gewaardeerd dat mijn medebestuurleden zich veel moeite hebben getroost om de verenigingsactiviteiten draaiende te houden. Mijn dank geldt in het bijzonder vicevoorzitter Dout Siegersma, die zonder enig voorbehoud verscheidene extra-taken op zich heeft genomen.

Er bestaat overigens geen verband tussen mijn terugtrekken als voorzitter en mijn gezondheidstoestand. In de bestuursvergadering van 16 februari 2016 kondigde ik namelijk al aan nog één termijn (van drie jaar) te zullen aanblijven als bestuurslid, omdat ik in 2019 de gevorderde leeftijd van 78 jaar zou bereiken en dan bijna vijftien jaar voorzitter zou zijn, me in dit opzicht spiegelend aan de wijze woorden, die de befaamde Amsterdamse wethouder Florentius Marinus (Floor) Wibaut (1859-1936) sprak ter gelegenheid van het afscheid van de al even befaamde actrice Theo Mann-Bouwmeester (1850-1939): "Ik prijs het zo in u, dat u het toneel verlaat vóórdat het toneel u verlaat".

In de loop der jaren is me nogal eens gevraagd of het wel de moeite waard was om zoveel tijd en aandacht aan de Historische Vereniging te besteden. Ik heb deze vraag altijd volmondig met "ja" beantwoord, omdat ik de aan het voorzitterschap verbonden werkzaamheden altijd met veel plezier heb verricht. Zo kan ik me niet herinneren dat er in de bestuursvergaderingen ooit een onvertogen woord gevallen is. Integendeel, er was altijd sprake van goede onderlinge verhoudingen en een grote mate van camaraderie. Het bestuur vormde aldoo een eenheid in verscheidenheid.

Het geheel overziende, meen ik er goed aan te hebben gedaan om enkele stappen terug te doen. Het is nu aan representanten van volgende generaties om vorm en inhoud te geven aan het brede scala van activiteiten van de vereniging. Dit laat onverlet dat ik voornemens ben om af en toe de pen nog eens op te nemen om mijn licht te laten schijnen over de geschiedenis van Ameide en Tienhoven, met de tweede regionale herindeling als vertrekpunt. Het is me uiteraard opgevallen dat in een van de eerste publicaties van de gemeente Vijfheerenlanden gewag gemaakt wordt van Ameide als "één van de oudste steden met stadsrechten" en "beschermde stadsgezicht". Dat is een goed begin!

BEZIENSWAARDIGHEDEN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING IN AMEIDE

- een zitbank van de vroegere raderboot "Prins Hendrik", de "Pruise boot", die in de Tweede Wereldoorlog tot zinken werd gebracht op de Lek. Standplaats: aan de binnenzijde van de Lekdijk ter hoogte van de Voorstraat (2010);
- een fragment van de balie ter markering van de aanlegplaats van de "Lekboten" van de "Reederij op de Lek", waarmee tot aan het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw de verbinding werd onderhouden tussen Rotterdam en Culemborg. Standplaats: aan de buitenzijde van de Lekdijk, schuin tegenover de vroegere garage van de firma Bouter & De Groot (2012); Aan de balie zijn twee plaquettes bevestigd, waarop de volgende teksten staan:

*"Voormalige aanlegplaats van de raderboten
van de Reederij op de Lek",*

en

*"Macht en armoede aan de rivier
Ameide en Tienhoven 1870 - 1940"*

Carla Jonker 1941-2007

Mevrouw drs. Carla Jonker was antropologe. Haar boek werd in 2010 postuum uitgegeven.

- de twee "Stolpersteine" (= "struikelstenen") in het plaveisel van de Voorstraat bij het Oude Stadhuis, ter herinnering aan Jacob Meijer en zijn echtgenote Anna Meijer-Wolf, die vanuit het pand Voorstraat 2 op transport werden gesteld naar het vernietigingskamp Sobibor, waar het Joodse echtpaar op 14 mei 1943 werd omgebracht (2015);
- het Oorlogsmonument nabij de kruising van de Prinsengracht, de Broekseweg en de Paramasiebaan, waar op 4 mei 2017 een tweede plaquette werd onthuld met de namen van de oorlogsslachtoffers, die in Ameide of Tienhoven werden geboren, maar er ten tijde van hun overlijden niet meer woonden (2017);
- het hekwerk rondom de "Julianaboom" op de Prinsengracht, dat later dit jaar zal worden aangebracht (2019).

Boekbespreking:

“Heerlijkheden in Holland”

Hans van den Heuvel

Er is in dit blad al vaak aandacht besteed aan de lotgevalen van de Ambachtsheren en Ambachtsvrouwen van Ameide, Tienhoven en Herlaer. Dat geldt in het bijzonder voor Ameide, waar leden van het geslacht Van Stolk het ambt bekleden sinds 8 april 1876 – de dag, waarop de kleurrijke patriciër Abraham van Stolk (1814-1896) uit Rotterdam bij een openbare verkoping in de plaatselijke herberg “t Fortuin” de Ambachtsheerlijkheden Ameide en Herlaer in eigendom verwierf.

Een verre nazaat van Abraham van Stolk, de in het Verenigd Koninkrijk wonende dr. C. C. (Chris) van Stolk, werd op 23 november 2006 als achtste telg uit het patriciersgeslacht als Ambachtsheer van Ameide geïnstalleerd. Niet onvermeld mag blijven dat hij sinds 22 april 2008 tevens Beschermer van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven is.

Dit zo zijnde, was de verschijning van “Heerlijkheden in Holland” een gereede aanleiding om me weer eens te verdiepen in de geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheden. Ik deed dat in het besef dat het in dit geval niet zozeer gaat om de beschrijving van afzonderlijke Heerlijkheden als wel om het collectief. “Heerlijkheden in Holland” is ter gelegenheid van het op 16 december 2013 in de Janskerk te Haarlem gehouden vierde symposium van de Stichting Vrienden van het Noord-Hollands Archief uitgegeven bij Verloren te Hilversum. Het boek telt 152 pagina's, verdeeld over een inleiding en zeven hoofdstukken.

Het is dus ondoenlijk om de verschillende teksten integraal weer te geven. Daarom volsta ik met de weergave van fragmenten uit de Inleiding en Hoofdstuk I – tekstgedeelten, die het meest interessant zijn voor de geschiedvorsers onder ons, geschreven door respectievelijk dr. mr. Frans Willem Lantink, sinds 2001 docent-onderzoeker aan de Universiteit Utrecht, en voorzitter van de Historische Vereniging Haarlem, en dr. Arjan Nobel, verbonden aan de opleiding geschiedenis van de Universiteit van Amsterdam.

Aan de inleiding zijn de volgende tekstgedeelten ontleend: “Wat zijn heerlijkheden? Het graafschap en gewest Holland kende tot de “Staatsregeling voor het Bataafsche Volk” van 1798 een in zijn grondbeginselen nog altijd (laat) feodale rechtsorde en was onderdeel van de afgetopte standenstaat van de Republiek. Daarbinnen vormden heerlijkheden, wat we nu in modern jargon zouden zeggen, de lagere overheid. Maar hun karakter was fundamenteel anders dan de

gemeentelijke overheid van de moderne tijd. Heerlijkheden zijn een voorbeeld van de typische rechtsvormen van met name het platteland van het “ancien régime”, van het oude Europa van voor de Franse Revolutie”. “Het waren ordeningsvormen uit een wereld van gereguleerde rechtsongelijkheid en manifestaties van een uitgesproken juridisch georganiseerde samenleving langs lijnen van verkregen privileges. Een heerlijkheid is geen gebied, maar een complex van bestuurlijke, juridische en andere rechten in een nauwkeurig omschreven gebied. Heerlijkheden zijn daarmee de kleinste vorm van de Überform van het Heilige Roomse Rijk (962-1806). Ook het oude Duitse Rijk was in strikte zin niet een territorium, maar een feodaal rechtsverband. Het Rijk was geen staat en zelfs geen statenbond, het had geen onderdanen of zelfs een gesloten territorium. Het bleef tot het einde in 1806 in wezen een sacraal leenverband, in allerlei vormen van hoog tot laag. Een van de moeilijkste vragen van de geschiedenis van de transformatie - of verwording - van de vroegmoderne tijd van deze laat feodale ordening met allerlei nieuwe vormen van “Staatlichkeit”, die al dan niet naar moderne staatsvormingsprocessen of zelfs naar de moderne natiestaat vooruitwijken”.

“Ook het systeem van de heerlijkheden ten tijde van de Nederlandse Republiek was alles behalve statisch. Een cesuur was de grote verkoop van heerlijkheden

door de Staten van Holland in het begin van de achttiende eeuw. Ook verdween de oude adel na de opstand meer en meer uit beeld. Er was sprake van een toename van de aankoop van heerlijke rechten door Hollandse regenten. Zo ontstond er een situatie, waarin heerlijkheden niet alleen in het bezit waren van de lagere adel - een voortbestaan van de oudste feodale wortels van het instituut - maar ook van de hogere adel en vorsten zelf”.

De volgende tekstgedeelten zijn afkomstig uit de bijdrage van dr. Nobel:

“Het Hollandse platteland was, al tijdens de Middeleeuwen, verdeeld in zogenaamde ambachten. Deze plattelandsdistricten waren de ambtsgebieden van een schout. Hij was hier aangesteld door de landsheer, die de rechten over het ambacht bezat. Steeds vaker echter gingen de landsheren er toe over om hun rechten geheel of gedeeltelijk in leen uit te geven. Het voornaamste recht dat zij in leen gaven duiden we aan met de term heerlijkheid: “een stuk overheidsgezag, dat men niet als ambtenaar derhalve niet als ondergeschikte uitoefent, maar dat men als eigen erfelijk recht, zij het ook gemeenlijk in leen, uitoefent”. Naar de letter van de wet was een heerlijkheid dus geen gebied, maar een complex van rechten dat van kracht was binnen een nauwkeurig omschreven gebied. Verwarrend genoeg werd de term in de vroegmoderne tijd ook al gebruikt om het territorium aan te duiden, waarbinnen de rechten golden”. “Het hoofdbestanddeel van de “heerlijkheid” bestond uit de rechtsmacht, die werd onderverdeeld in de lage, de middelbare en de hogere jurisdictie. Civiele zaken vielen onder de lagere of dagelijkse jurisdictie. Misdrijven, waar lage boetes op stonden, alsmede het recht om keuren en reglementen op te stellen, werden gerekend tot de middelbare jurisdictie. De hoge of criminele rechtsmacht tenslotte omvatte de bevoegdheden om zware misdrijven met een geldboete of eventueel met de dood te mogen bestraffen. Wanneer de landsheer de lagere en middelbare jurisdictie in leen gaf, ontstond een ambachtsheerlijkheid”.

“Wanneer hij ook de hoge rechtsmacht in leen uitgaf, spreken we van een hoge heerlijkheid of halsheerlijkheid. Die laatste term is terug te voeren op het feit dat hier halsmisdrijven – feiten waar de doodstraf op stond – mochten worden berecht. Niet voor niets gold in veel plaatsen de galg als het symbool van een hoge heerlijkheid”. “In het dagelijks spraakgebruik, maar ook in rechtsgeleerde literatuur, werd een hoge heerlijkheid ook wel aangeduid als een vrije heerlijkheid. Ook op dit punt kan dit weer tot verwarring leiden, aangezien dezelfde benaming eveneens werd gebruikt voor die heerlijkheden, waar de landsheer zijn soevereine rechten had afgestaan. Deze gebieden zijn wel eens aangeduid als “kleine landsheerlijkheden”, aangezien gewestelijke en landsheerlijke wetgeving er niet van toepassing was. Voorbeelden hiervan zijn de heerlijkheden Culemborg, Vianen, de baronie IJsselstein en de tot graafschappen verheven stadjes Buren en Leerdam. Al deze plaatsjes ontwikkelden zich in de zeventiende en de achttiende eeuw meer en meer tot toevluchtsoorden voor schuldenaars en

doodslagers, die goede trouw of noodweer aannemelijk konden maken”.

“In alle heerlijkheden bezat de heer, zoals eerder vermeld, het rechterschap. Daarnaast beschikte hij over enkele andere heerlijke rechten, die voortvloeiden uit of samenhangen met de heerlijkheid, de zogenaamde “ambachtsgevolgen” of “accrochements”. Hoewel we in vroegmoderne aktes meestal de simpele aanduiding “de heerlijkheid midden gevolge” tegenkomen, konden de omvang en inhoud van de heerlijke rechten per heerlijkheid enorm verschillen.

Er vallen grofweg drie groepen te onderscheiden. Om te beginnen de rechten die voortvloeiden uit het jurisdictierecht, bijvoorbeeld het recht op boeten of verbeurdverklarde goederen. Daarnaast bestond er een tweede categorie van zogenaamde “regalia”, van de landsheerlijkheid afgeleide rechten. Voorbeelden hiervan zijn het recht om functionarissen aan te stellen, het jachtrecht, tolrecht, veerrecht, visrecht, windrecht en het recht om met uitsluiting van anderen zwanen te houden, het zogenaamde recht van zwanendrift”. “Een derde en laatste groep betrof de niet-legale rechten. Daaronder vielen onder meer het tiendrecht en het patronaatsrecht, de bevoegdheid om een pastoor of predikant van een in de heerlijkheid gelegen kerk aan te wijzen, voor te dragen of de keuze daarvan goed te keuren”.

Ik rond af met de vermelding van een aantal gegevens uit het archievenoverzicht, waarmee “Heerlijkheden in Holland” afsluit.

Onder de vrije heerlijkheid Vianen vallen:

De schoutambten:

- Vianen (bestaande uit de stad Vianen en het rechtsgebied Bloemendaal onder Vianen). Terzijde: Vianen trachtte steeds tevergeefs het gebied van Ameide en Tienhoven onder zijn hoge jurisdictie te trekken.
- Autena.
- Bolgerijen.

De ambachten:

- Heicop en Boeicop.
- Lakerveld.
- Lexmond en Achthoven.
- Meerkerksbroek (bestaande uit Meerkerksbroek en Bloemendaal onder Meerkerk) en Quakernaat).

De hoge heerlijkheid, deels onder Vianen:

- Ameide en Tienhoven (bestaande uit de hoge heerlijkheid Ameide en het ambacht Tienhoven. Terzijde: de hoge heerlijkheid van Ameide was bij de verkoop van de ambachtsheerlijkheid aan de Staten van Holland gebleven. Ameide en Tienhoven hadden één drost en waren zeer afhankelijk van Vianen”.

“Heerlijkheden in Holland”

in 2017 uitgegeven door Uitgeverij Verloren te Hilversum (www.verloren.nl).
Het ISBN-nummer is 978-90-8704-644-6.

PETER DE JONG

VAN MACHT NAAR FOLKLORE

*Heerlijkheden in
Zuid-Holland na
de Franse Tijd*

PICTURES PUBLISHERS

De Heerlijkheden Ameide en Tienhoven

Hans van den Heuvel

Er zijn in ons land gelukkig nog altijd kenners van de lokale en de regionale historie, die het aandurven om de resultaten van hun navorsingen op schrift te stellen en in eigen beheer in boekvorm uit te geven. Ik gebruik in dit verband met opzet het woord “gelukkig”, omdat hun bevindingen vaak van eminent belang zijn voor activiteiten van (leden van) historische verenigingen.

De in 1945 in Spijk (bij Gorinchem) geboren, in Schipluiden (gemeente Midden-Delfland) wonende civiel ingenieur Peter de Jong behoort onmiskenbaar tot deze selecte groep. Hij heeft namelijk inmiddels voor eigen rekening al drie boeken gepubliceerd: “Spijk, heerlijkheid en waterland, van 1250 tot 2000” (2001), “Heerlijkheden rond Gorinchem, Over heren, ridders en kastelen”, (2010) en “Van macht naar folklore, Heerlijkheden in Zuid-Holland na de Franse Tijd” (2018).

In dit artikel wordt aandacht besteed aan het derde boek, waaraan de heer De Jong jarenlang heeft gewerkt. Zo vergde het “bij elkaar schrapen” van de benodigde gegevens, veelal ontleend aan de “rode en blauwe boekjes van de Nederlandse Adel en het Nederlands Patriciaat”, niet minder dan zes jaar. Het eindresultaat mag er zijn: een 576 pagina's tellend, rijk geïllustreerd boek, waarvan ook de vormgeving tot lezen noodt.

Het boek is als volgt samengesteld:

Voorwoord, Geschiedenis van heerlijkheden, Heerlijkheden met de letter A tot en met Z, Stadsheerlijkheden die na de Franse Tijd niet zijn verkocht, Heerlijkheden van de familie Oranje-Nassau en Heerlijkheden die al voor de Franse Tijd geen particulier bezit meer waren.

Gelet op de aard en de omvang van het boek is het onbegonnen werk om de tekst en de illustraties goeddeels, laat staan integraal, over te nemen in ons Nieuwsblad. Daarom heb ik uitsluitend die tekstgedeelten en illustraties overgenomen, die rechtstreeks of zijdelings betrekking hebben op de Heerlijkheden Ameide, Tienhoven en (of) Herlaer.

Geschiedenis van heerlijkheden

Ameide is een van de zeer weinige heerlijkheden, waarvan in het hoofdstuk “Geschiedenis van heerlijkheden” gewag wordt gemaakt, en dat ook nog in positieve zin. De desbetreffende tekst is hieronder weergegeven:

“De huidige situatie”

“Heerlijkheden zijn nog steeds niet geheel uitgestorven. Zo zijn er nog 75 heerlijkheden in Zuid-Holland, waarvan de heer of vrouwe nog de titel bezit en veertig procent daarvan heeft, zij het zeer bescheiden, bezittingen of rechten in hun heerlijkheid. In elf plaatsen heeft de heer nog visrechten en in negen plaatsen nog enig land. Verder heeft de heer of vrouwe in zeven plaatsen nog een herenbank in de kerk. Het aantal gebouwen dat nog als heerlijk bezit kan worden beschouwd, is zeer beperkt.”

“De betrokkenheid van de heren en vrouwen met hun heerlijkheid werd na de Franse Tijd steeds minder en komt nu nog maar zeer incidenteel voor. Het meest opvallend daarbij is Ameide, waar in 2006 de heer Van Stolk zijn functie van Ambachtsheer overdroeg aan zijn zoon. De feestelijke overdracht vond plaats in Ameide, compleet met rijtoer en fanfaremuziek. In 2008 werd de nieuwe heer benoemd tot Beschermheer van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven”.

Beschrijving van de heerlijkheden Ameide (8) en Tienhoven bij Ameide (166)¹.

8. Ameide. Heerlijkheid en dorp (blz. 47-50).

“Stadje in de Alblasserwaard met een dorps karakter, ambachtsheerlijkheid, waar ook de buurtschap Sluis bij hoorde. De heerlijkheid Ameide was, evenals Vianen, lange tijd in bezit van de familie Van Brederode, namelijk van 1418 tot 1684, en kwam vervolgens via vererving in de Duitse families Von Dohna en Von Lippe-Detmold. In 1725 kochten de Staten van Holland de heerlijkheden Vianen en Ameide van de laatstgenoemde familie. Vier jaar later werd Ameide aan Arnout van den Bergh verkocht. Deze werd in 1745 opgevolgd door zijn neef Arnout Leers en die in 1766 door zijn zoon Arnout Leers, wiens weduwe de

1 Onder no. 167 wordt de heerlijkheid en buurtschap Tienhoven (bij Vianen) beschreven.

heerlijkheid in 1785 verkocht aan Jan Wijnand Ram. Diens weduwe hertrouwde met Daniël Gerard van der Burgh, die in 1811 heer werd. Via zijn stiefdochter en haar zoon kwam Ameide in 1876 in de familie Van Stolk, die tot heden heer is gebleven”.

“In 1810 taxeerden schout en schepenen van Ameide de waarde van de bezittingen van de vrouwe van Ameide, bestaande uit de ambachtsheerlijkheid met tienden en inkomsten uit het Huis Herlaer, het recht tot aanstelling van schippers op Rotterdam, Dordrecht, Gouda en Schoonhoven, hoender-, kapoen- en hofstedegelden, stadhuis en waag op de Dam in Ameide, het Huis Herlaer met koetshuis, stalling, orangerie met ongeveer vijf ha boomgaarden, grasge- was, griend- en rietland, een aantal percelen land en griend, op een totale waarde van f. 36.250,-. De jaarlijkse opbrengst uit tienden en recognitie bedroeg gemiddeld f.598,-. In 1864 werd de waarde van de heerlijkheid geschat op f. 10.600,- en die van het stadhuis op f.1.000,-.

Bij de verkoop in 1876 bleek bij de heerlijkheid te behoren het tiendrecht over zeven blokken, waaronder ook de krijtende tienden, het jachtrecht over 500 hectare, het met de heer van Tienhoven gedeelde col- latierecht in de gezamenlijke Hervormde Gemeente van Ameide en Tienhoven en de dubbele bank in de kerk van Ameide. De huidige heer bezit nog wind- rechten in Ameide. Praktische betekenis heeft dit echter niet meer.

Ameide was 520 ha groot met ruim 1.000 inwoners in 1840, 1.780 inwoners in 1940 en 2.830 in 2014.

Ameide was tot eind 1985 een zelfstandige gemeente en ging toen op in de gemeente Zederik”.

“Tussen Ameide en Tienhoven heeft vanaf de der- tiende eeuw kasteel Herlaer gestaan, gesticht door de familie Van Herlaer, waarvan verschillende leden in de dertiende en veertiende eeuw heer van Ameide waren. Herlaer wordt soms ook als aparte heerlijk- heid opgevoerd, maar dat is onjuist. Het oude slot ging in 1388 ten onder. In 1730 werd een nieuw he- renhuis gebouwd. Bij het huis hoorden een koetshuis, orangerie, boerderij, plantages en moestuin, totaal 11 ha. Tijdens de aftocht van de Fransen in 1813 werd het huis zwaar beschadigd; het werd in 1822 groten- deels gesloopt. Rond 1875 werden de laatste resten verwijderd en in 1876 werd het landgoed door de erven van de heer van Ameide verkocht. Pas rond 1930 werd het nieuwe Huis Herlaer gebouwd”.

Heren en vrouwen van Ameide:

Dr. Daniël Gerard van der Burg (1755-1824);(1811-1824).

“Geb. Amsterdam; overleden Utrecht. Hij kocht Ameide uit de nalatenschap van zijn eerste vrouw. Het huis Herlaer kreeg nu andere eigenaren. Het werd, ook in 1811, door de erfgenamen verkocht aan Pieter van Niekerken uit Utrecht, Jacobus van Lom- wel te Tienhoven, en Jan van Andel, bierbrouwer te Ameide, maar zij verkochten het in 1815 aan het echtpaar Nepveu-Ram, dat in 1824 ook Ameide erf- de. Van der Burgh was van 1803 tot 1810 ook heer van Oosterwijk en kocht in 1803 de heerlijkheid Loe-

nen aan de Vecht met slot Kronenburg, dat in 1837 werd gesloopt.

Hij was voorts advocaat aan het Hof van Utrecht, ka- nunnik van de Dom te Utrecht, regent van de Funda- tie van Renswoude en lid van de gemeenteraad van Utrecht en de Provinciale Staten van Utrecht. Daar- naast was hij eigenaar van de suikerplantage Sinte Barbara in Suriname, waar in 1821 158 slaven werk- ten. Trouwde (1) 1794 Ignatia Maria Bichon (1755-1810), geboren en overleden in Rotterdam, weduwe van Jan Wijnand Ram (1755-1789), heer van Amei- de, Herlaer, Tienhoven en Oosterwijk. Trouwde (2) 's-Hertogenbosch 1812 Sibilla Martini (1765-1928), geboren in 's-Hertogenbosch en overleden in Utrecht Zijn eerste vrouw richtte in de kerk van Ameide een grafmonument voor haar eerste man, Jan Wijnand Ram, op”.

Albertina Helena Elisabeth Ram (1788-1864) (1824-1864).

“Stiefdochter van Daniël Gerard van der Burgh (1788-1864; 1824-1864), geboren in Rotterdam, overleden in Utrecht, begraven in Zeist op het land- goed Dijnselburg. Ze erfde Tienhoven in 1810 van haar moeder en Ameide in 1824 van haar stiefvader. De officiële overdracht vond echter pas plaats in 1828 na het overlijden van haar stiefmoeder, die het vruchtgebruik van de heerlijkheid bezat. In 1815 kocht ze samen met haar man het huis Herlaer. Trouwde te Utrecht in 1806 met mr. Laurent Theo- dore Nepveu (1782-1839), geboren in Utrecht en overleden in Parijs, lid van de gemeenteraad en wet- houder van Utrecht, lid van de Provinciale Staten van Utrecht. In 1807 erfde hij van zijn vader landgoed Dijnselburg in Zeist, waar hij een grafkelder liet aan- leggen. In 1883 werd het huis door een nieuw ver- vangen. Ze bezaten rond 1830 ongeveer 5 ha hooi- en weiland en een kleine hectare griend in Ameide”.

Mr. Laurent Jean Nepveu (1807-1876); (1864-1876).

Zoon van Laurent Theodore Nepveu, geboren in Utrecht en overleden in het Hof van Delft. Hij erfde Herlaer in 1839 na de dood van zijn vader in dat jaar en werd heer van Ameide na het overlijden van zijn moeder in 1864. Hij werd geen heer van Tienhoven, want dat werd in 1864 verkocht. President Arrondis- sementsrechtbank Groningen. Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Hij trouwde te Wierden in 1854 Louise Elisabeth barones van Heerdt tot Evers- berg.

Ameide werd na zijn overlijden in 1876 door de er- ven verkocht. Het bezit bestond uit de ambachtsheer- lijkheid, het stadhuis van Ameide, een hooikamp van ruim 1,5 are en een stuk griendland. Alle percelen werden voor f. 17.300,- gekocht door Abraham van Stolk. Herlaer, waar geen landhuis meer op stond, ging voor f. 39.600,- naar Warnardus Cornelis Ma- thildus Begram van Jaarsveld. Latere eigenaren waren diens zuster Johanna Begram (1890-1901), haar zoon mr. Philippus Lodewijk Begram van Eeten, diens dochter Johanna Cordula Begram van Eeten met haar man mr. Joannes Adriaan van der Lee. Zij lieten in 1930 het nieuwe huis Herlaer bouwen. Het huis

bleef tot 2008 in de familie Van der Lee, waarna het werd verkocht aan Aart Willem Reijer Diepenhorst”.

Abraham van Stolk (1814-1896); (1876-1896).

“Geboren en overleden in Rotterdam. Ook heer van Ovezande en 's-Heerenhoek, dorpen op Zuid-Beveland. Firmant van de in 1727 opgerichte Houthandel Abraham van Stolk en Zoonen, die nog altijd bestaat. Majoor-Commandant van het Korps Koninklijke Scherpschutters van Rotterdam, kapitein van de Schutterij en bestuurder van de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen. Officier in de Orde van de Eikenkroon, ridder in verschillende andere orden. Zijn grote passie was het verzamelen van Nederlandse historische prenten; zijn collectie groeide later uit tot de befaamde Atlas van Stolk. Reikte in 1880 in Ameide premies uit aan schoolkinderen, die zich dat jaar het meest door trouw schoolbezoek hadden onderscheiden. Hij trouwde in 1838 in Rotterdam met Sara van der Hoop (1815-1890).

Jacobus van Stolk (1845-1920); (1876-1896).

Zoon van Abraham van Stolk, geboren en overleden in Rotterdam. Firmant van Houthandel A. van Stolk en Zoonen, lid Provinciale Staten van Zuid-Holland, lid Kamer van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam, evenals zijn vader verzamelaar van oude prenten. Hij trouwde in 1870 in Dordrecht met Elisabeth Crena de Iongh (1850-1908).

Abraham van Stolk (1872-1929); (1920-1929).

Zoon van Jacobus van Stolk, geboren in Rotterdam en overleden in Bosch en Duin (gemeente Zeist). Firmant A. van Stolk en Zoonen. Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Maakte tot de wettelijke afschaffing in 1922 gebruik van zijn collatierecht (= het recht van de Ambachtsheer om een pastoor, en na de Reformatie een predikant, te benoemen of voor te dragen). Hij bracht de prentenverzameling in 1927 onder in de Stichting Atlas van Stolk. Hij trouwde in 1895 in Rotterdam met Louise Chabot (1872-1938).

Jacobus van Stolk (1867-1964); (1930-1964).

Zoon van Abraham van Stolk, geboren en overleden in Rotterdam, later is een urn met zijn as geplaatst in het graf van zijn tweede vrouw in Engeland. Luitenant der artillerie, voorzitter van de Raad van Bestuur van Abraham van Stolk en Zoonen Koninklijke Houthandel N.V., Dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van Schieland, commissaris bij de Verzekeringsmaatschappij Stad Rotterdam, beheerder van de collectie Atlas van Stolk. Kreeg voor zijn verzetswerk een Belgische onderscheiding, het Militaire Kruis. Hij verkocht het Stadhuis van Ameide, dat eeuwenlang in het bezit van de Ambachtsheren was geweest, in 1958 voor het bedrag van f. 1,- aan de gemeente Ameide, waarna het werd gerestaureerd. Het is nog altijd in gebruik, vooral voor huwelijkssluitingen. Hij trouwde in 1921 in Nijmegen met Paula Felicie van Dusseldorp (1899-1974), van wie hij in 1932 scheidde, en in 1948 in Londen met de in Rusland geboren Valeria Basilewitch (1911-2003)”.

Louis van Stolk (1903-1986); (1964-1986).

Broer van Jacobus van Stolk, geboren en overleden in Rotterdam. Lid van de Raad van Bestuur en directeur van Abraham van Stolk en Zoonen Koninklijke Houthandel N.V. De familie trok zich in 1984 terug uit de houthandel. Hij stelde jaarlijks prijzen ter beschikking aan de Paardenmarkt in Ameide. Gaf de collectie Atlas van Stolk in 1967 in bruikleen aan de gemeente Rotterdam, die haar onderbracht in het Schielandhuis. Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Hij trouwde in 1938 in Londen met Jytte Gjerstrup (1913-1995), welk huwelijk in 1946 werd ontbonden, en in tweede echt met Adriana Cornelia Maria Jongeneelen (1924-2006).

Abraham van Stolk (1941-1996); (1986-1996).

Zoon van Louis van Stolk, geboren in Bosch en Duin en ongehuwd overleden in Amsterdam. Socioloog en schrijver, werkzaam bij het Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek (NISSO), lid van de raad van beheer van de Norbert Elias Foundation, bevriend met de seksuoloog Norbert Elias, voorzitter van de Stichting Atlas van Stolk Zijn partner was Rudolf Knijff (1956-1994).

Adriaan Pieter van Stolk (1926-2010); (1997-2006).

Neef van Abraham van Stolk, geboren in Rotterdam en overleden in Wijnegem (B.), studeerde in de Verenigde Staten, graanhandelaar, bestuurslid van het Comité van Graanhandelaren in Rotterdam, commissaris van de Koninklijke Graanhandel Van Stolk B. V., president-directeur van de Société Belge de Meunerie in Antwerpen, commissaris van diverse grote bedrijven, adviseur van de Landbouwcommissie van de EU, Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Hij trouwde (1) met Elizabeth Jean Reichard (1928-1969), geboren in Stanton (Virginia, VS) en (2) met Gerda Maria Klaverdijk, in 1939 geboren te Rotterdam.

Christian Cornelis (Chris) van Stolk (1973); (2006).

Zoon van Adriaan Pieter van Stolk, geboren te Rotterdam. Studeerde in de Verenigde Staten en in Engeland. Doctor in de Politieke Wetenschappen. Beleidsadviseur belastingen, sociale zekerheid en overheidsprogramma's, onder meer van de Engelse overheid, bij Rand Corporation, adviseur bij Reggeborg in Rijsen, lid Raad van Beheer Nuffield Trust in Londen. Hij woont bij Londen. Zijn vader droeg zijn functie als Ambachtsheer in 2006 op hem over. De feestelijke overdracht vond plaats in Ameide, compleet met rijtoer en fanfaremuziek. In 2008 benoemd tot Beschermheer van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Hij trouwde in 2013 in Kapellen (B.) met de in 1970 geboren Mary Kathleen Gemma McStay.

166. Tienhoven (bij Ameide). Heerlijkheid en dorp (blz. 430-432).

“Tienhoven is een dorp in de Alblasserwaard bij Ameide en een Ambachtsheerlijkheid. Tienhoven had eeuwenlang dezelfde heren en vrouwen als Ameide, maar in 1810 kregen ze verschillende bezitters. Bij de heerlijkheid hoorde het Tienhovense

pontveer, het jachtrecht, het tiendrecht, het recht van aanstelling van een waterheemraad in de Overwaard en het collatierecht. Omdat Ameide en Tienhoven dezelfde predikant hadden, gebeurde de uitoefening van dat recht in toerbeurt met de heer van Ameide. Tussen 1855 en 1865 bracht de verpachting van de tienden gemiddeld f. 290,- per jaar op; in 1905 was dat nog f. 124,-. Per wet van juli 1923 werd het heerlijke jachtrecht in Nederland afgeschaft, maar pas na jarenlang getouwtrek, dat duurde tot 1935, werd de afkoopsom voor Tienhoven vastgesteld op f. 2.487,-. Tienhoven was 427 ha groot met 240 inwoners rond 1840, 365 in 1940 en 770 in 2016. De gemeente ging in 1987, evenals Ameide, op in de nieuwe gemeente Zederik."

Heren en vrouwen van Tienhoven.

Albertina Helena Elisabeth Ram (1788-1864); (1810-1864).

Zij erfde Tienhoven in 1810 van haar moeder Ignatia Maria Bichon en Ameide in 1824 van haar stiefvader. In 1815 kocht ze samen met haar man ook het huis Herlaer. Zij trouwde met mr. Laurent Theodore Nepveu. Zie verder onder Ameide.

Mr. Willem Nierstrasz (1826-1892); (1865-1883).

De in Gorinchem geboren en in Algiers overleden Willem Nierstrasz kocht in 1865 de heerlijkheid, met vier percelen land, voor f. 7.980,- van Jan Ignatius Daniel Nepveu, zoon en erfgenaam van de in 1864 overleden vrouwe. Hij was een jaar heer van Tienhoven bij Vianen geweest en burgemeester van Loenen en Loenersloot (1853-1854), inspecteur bij de Rijkspolitie en referendaris bij Justitie. Hij trouwde in 1858 in Den Haag met Petronella Antonia Donker Curtius (scheiding van tafel en bed in 1883).

Petronella Antonia Donker Curtius (1839-1920); (1883-1920).

Zij werd geboren in Amsterdam en overleed in Den Haag en was de weduwe van Willem en de kleindochter van Willem Boudewijn Nierstrasz, van wie de laatste in de periode 1819-1858 heer van Tienhoven bij Vianen was geweest. Zij kreeg de heerlijkheid van haar man. Haar erfgenamen schonken Tienhoven in 1921 aan de in de volgende alinea vermelde achterneef Hendrik Jacob Doude van Troostwijk, als blijk van erkentelijkheid voor de voor hun moeder gevoerde administratie van haar goederen. Zij erfde aanzienlijke bezittingen van haar andere grootvader, Hendrik Jacob Doude van Troostwijk (1873-1958), waaronder zes boerderijen, landerijen in Abcoude, Breukelen, Vleuten, Haarzuilen en Nieuwkoop en de voormalige hofstad Den Eijk te Vleuten.

Mr. Hendrik Jacob Doude van Troostwijk (1862-1925); (1921-1925).

Hij was een achterneef van Petronella Antonia Donker Curtius. Geboren in Huize "Sterreschans" te Nieuwersluis en aldaar overleden in Huize "Over-Holland". Hij was burgemeester van Loenersloot en Ruwiel (1909-1916), lid van de Provinciale Staten van Utrecht, hoogheemraad van Zeeburg en Diemerdijk, dijkgraaf van Amstelland. Hendrik Jacob Doude van

Troostwijk had een huis op de Herengracht in Amsterdam. Hij trouwde in 1889 in Loenen a/d Vecht met Jacoba Henriëtta Marianne Agatha Clifford (1868-1927), dochter van de heer van Lexmond. Zij bezat de buitenplaats "Vijverhof in Nieuwersluis van 1893 tot 1927. Zijn erfgenamen waren zijn zes kinderen, die de heerlijkheid Tienhoven in onverdeeld bezit hielden. De hierna genoemde mr. Willem Isaac Doude van Troostwijk trad als Heer op. De anderen waren Anthony Hendrik (1893-1962), Hendrik Jacob (1898-1978), Dirk Willem (1901-1990), Jacob Hendrik Marie Agatho (1903-1992) en Jacoba Henriëtta Marianne Agatha (1905-2005).

Mr. Willem Isaac Doude van Troostwijk (1894-1965); (1925-1965).

Hij werd geboren in huize "Over-Holland" te Nieuwersluis en overleed in Utrecht. Hij was burgemeester van Nederhorst den Berg, Maurik, Loenen, Loenersloot en Ruwiel, secretaris-penningmeester van het Hoogheemraadschap van Zeeburg en Diemerdijk. Hij bezat het landgoed "Sterreschans" in Loenen. Hij trouwde in 1932 in Loenen a/d Vecht met Albertine Mary Vinke (1911-2003). Volgens de dochter van mr. Willem Isaac Doude van Troostwijk was haar vader de laatste Heer van Tienhoven.

De inhoud van het boek van de heer De Jong is mede gebaseerd op artikelen, die sinds de maand september van jaar het jaar 2006 zijn verschenen in het Nieuwsblad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Het gaat om de edities 2006-III, 2008-III, 2010-III, 2011-II, 2011-IV en 2012-II.

Het boek is verkrijgbaar bij ir. P. de Jong, Tjalk 61, 2636 DB Schipluiden; p.dejong1@hetnet.nl
De prijs bedraagt f. 39,95 (inclusief verzendkosten).

Dirk Donker Curtius

(1792-1864)

Gert Groenendijk

In de Volkskrant van zaterdag 4 mei 2019 is een van de hand van Martin Sommer een uitgebreide recensie gepubliceerd over het boek **De man van 1848 – Dirk Donker Curtius**, geschreven door Mathijs van de Waardt. Over Dirk Donker Curtius (1792-1864) is in het Nieuwsblad 2011-4 van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven geschreven door Hans van den Heuvel. Deze Dirk Donker Curtius was een jongere broer van Willem Boudewijn Donker Curtius (1778-1858), gehuwd met Petronella Antonia van Kessel (1774-1848). De oudste zoon van Willem Boudewijn Donker Curtius en Petronella Antonia van Kessel, Boudewijn Donker Curtius (1804-1856) huwde Catharina Maria Adriana Doude van Troostwijk (1811-1845). Een dochter van Boudewijn Donker Curtius (en kleindochter van Willem Boudewijn Donker Curtius) is Petronella Antonia Donker Curtius (1839-1920), welke huwde met Willem Nierstrasz (1826-1892). Deze Willem Nierstrasz was Ambachtsheer van Tienhoven. Na het overlijden van Petronella Antonia Donker Curtius en Willem Nierstrasz werd de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven door de erven geschonken (1923) aan de achterneef Mr. Hendrik Jacob Doude van Troostwijk (1862-1925), welke huwde met Jacoba Henriëtta Marianna Clifford (1868-1927). De Ambachtsheerlijkheid Tienhoven ging na het overlijden van zijn vader in 1925 over van vader op zoon naar Willem Isaäk Doude Troostwijk (1894-1965), welke huwde met Albertine Mary Vinke (1911-2003). (Zie ook het artikel over *De heerlijkheid Ameide en Tienhoven van Hans van den Heuvel, elders in dit Nieuwsblad*).

Het gerecenseerde boek beschrijft een belangrijke periode in de Nederlandse geschiedenis. Omdat er daarenboven een verband te leggen valt met Tienhoven en een eerdere beschrijving in ons Nieuwsblad, wordt de tekst van de recensie van het boek **De man van 1848 – Dirk Donker Curtius** hier in z'n geheel weergegeven.

“Vergeet Thorbecke, Dirk Donker Curtius was de man van 1848, aldus deze mooie biografie.

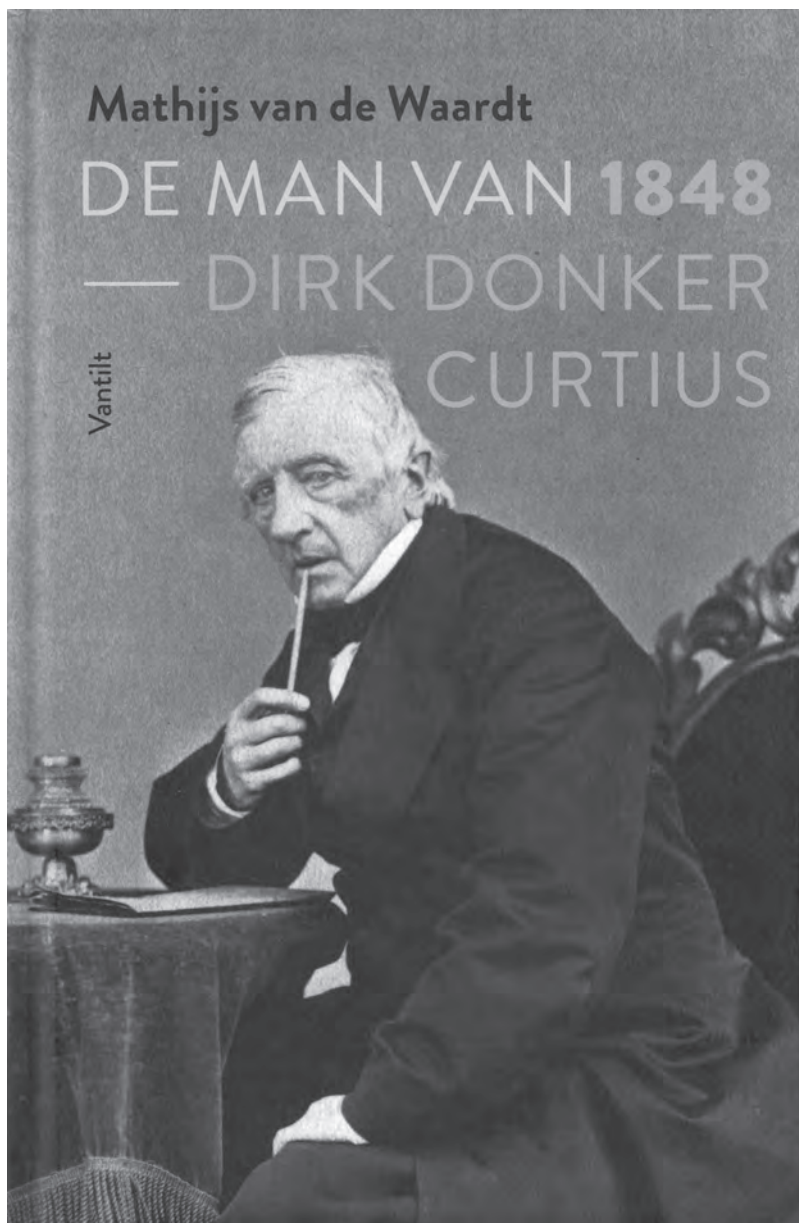
Het was niet Thorbecke, maar Dirk Donker Curtius die in 1848 een radicale grondwetswijziging wist door te voeren, poneert Mathijs van de Waardt in een

▲ Dirk Donker Curtius (Beeld Uitgeverij Vantilt).

mooie biografie. Niet Thorbecke was de man van 1848, maar Dirk Donker Curtius. Dat is de gedurfde stelling van het proefschrift van de bestuurskundige en historicus Mathijs van de Waardt.

Volgens Van de Waardt was het Donker die in 1848 het revolutionaire moment greep en vervolgens een radicale grondwetswijziging wist door te voeren. Thorbecke was de studiosus die via geschiedenis en Duitse filosofie tot het liberalisme kwam. Ook toen hij zich sterk maakte voor een nieuwe Grondwet was Thorbecke primair Leids hoogleraar. Donker was een heel ander type, afkomstig uit een beter milieu, met een vader als voorzitter van het hooggerechtshof en

een broer in de Tweede Kamer. Hijzelf was klein van stuk met een grote mond. Hij weigerde in de Franse tijd dienst en belandde in de Haagse Gevangenpoort.

In de tijd van het Verenigd Koninkrijk na 1815 onderhield hij dankzij zijn broer politieke en juridische contacten in Brussel. Daar kwam hij in aanraking met het liberalisme, vooral onder invloed van de Frans-Zwitserse liberaal Benjamin Constant. Die laatste had toen al uitgewerkte ideeën over ministeriële verantwoordelijkheid, vrijheid van drukpers en gelijkheid voor de wet. Donker kreeg faam nadat zijn pleidooien voor persvrijheid werden gepubliceerd in dagbladen en pamfletten. De bekende typering van de vrije pers als 'de koningin der aarde' is van hem; hij maakte zich sterk voor persvrijheid in de tijd van koning Willem I, toen dat nog allerm minst een gebruikelijk standpunt was.

Na de afscheiding van België probeerde hij in Nederland politiek voet aan de grond te krijgen, en als een soort Haagse Constant ontwierp hij zijn eigen Grondwet. Ook Thorbecke had over de Grondwet gepubliceerd, maar vanuit een volstrekt ander perspectief. Voor hem was de Grondwet onderdeel van een organische maatschappijvisie en moest zij bijdragen aan wat hij 'nationale kracht' noemde. Donker was geen studeerkamergeleerde maar een pragmatische jurist, die ook nog eens contacten onderhield met de onderwereld. Thorbecke moest er niets van hebben.

In 1848 betaalde Donkers activisme zich uit, gecombineerd met zijn goede contacten.

Willem II was intussen zijn vader als koning opgevolgd. De eerste poging om tot een herziene Grondwet te komen was mislukt en het zag ernaar uit dat de standen nog lang de lakens zouden uitdelen. In 1848 braken er her en der in Europa revoluties en opstanden uit. De spanning liep ook in Nederland op, de vorst werd hypernervuus. Donker organiseerde met zijn halfpenose vrienden een 'pacifique' demonstratie in Den Haag waarbij het 'geen kwaad (kon) als er hier en daar bij de ministers eene ruit werd ingeworpen'.

De dag daarop bleek de koning zoals bekend in één nacht van conservatief liberaal geworden. Thorbecke bevond zich al die tijd in zijn Leidse studeerkamer, Donker had het oor van de koning en werd beschouwd als 'de man'. Daarna was het weliswaar Thorbecke die de commissie voorzat met de opdracht om een nieuwe Grondwet te schrijven. Maar het was weer Donker die er als interim-minister in slaagde het wetsontwerp door de Tweede Kamer te loodsen. Hij moest hier en daar veren laten, zoals het voortbestaan van de getrapte gekozen Eerste Kamer die wij nog altijd in dezelfde vorm hebben. Daarover was Thorbecke weer ontevreden, die pragmatisme beschouwde als karakterzwakte en beginselloosheid, zoals Remieg Aerts in zijn Thorbecke-biografie schrijft.

Donker kreeg dus in eerste aanleg gelijk, maar niet het gelijk van de geschiedenis. Dat was om te beginnen aan Thorbecke zelf te danken, als denker en grondlegger van een parlementair bestel, waarvoor De Waardt hem te weinig krediet geeft. Daar moet zijn belang als minister bij opgeteld worden, met de HBS, het Noordzeekanaal en het spoorwegstelsel, om maar een paar voorbeelden te noemen van modernisering die Nederland aan Thorbecke dankt. Bovendien bekommerde hij zich terdege om zijn politieke erfenis.

Donker was ook in dit opzicht zijn tegendeel. Thorbecke was een keurige huisvader, dol op zijn 'allerliefst Madonnatje'. Donker hield van stevig innemen, deed aan prostitutiebezoek, was gescheiden en had onguere kennissen. Hij was een slordige lever en slordig met zijn nalatenschap. Hij zette zich in voor een moderne Grondwet en keerde zich als minister tegen lijfstraffen, waarna hij het politieke toneel tamelijk onopgemerkt verliet. Hij overleed in 1863 in het Belgische kuuroord Spa, waar zijn versleten grafsteen nog te zien is. Meteen na zijn dood barstte een polemiek los over zijn betekenis. Zoveel jaar later heeft Donker in elk geval een mooie biografie".

PLAATSGENOTEN:

Het verhaal van Klaas van Oort

Dick Roodhorst

Wat een prachtige dag vandaag, 17 april 2019, wel wat bewolkt, maar zeker ook zon en een temperatuur oplopend naar ca. 18 graden. Op weg naar de Meidoornlaan loop ik al mijmerend langs basisschool 'De Kandelaar'. Nu staat het gebouw er nog en wordt er les gegeven en dat vinden we heel gewoon als inwoner van Ameide en Tienhoven. Vanaf het volgende schooljaar wordt de 'Brede School' geopend aan de Doelakkerweg en worden zowel de openbare als de christelijke basisschool op één locatie gehuisvest.

Het is de bedoeling op de locatie van 'De Kandelaar' woningen te gaan bouwen en als die woningen er staan, dan is het gebouw van 'De Kandelaar' historie en vinden de mensen die dan leven het feit dat er op die locatie huizen staan ... heel gewoon!

Vandaag een gesprek met Klaas van Oort, wie kent deze inmiddels 89-jarige krasse oude baas niet, opgegroeid in Ameide, heel lang voorzitter geweest van de voetbalvereniging Ameide, maar ook heel lang raadslid en wethouder van de gemeente Ameide. Iemand die veel betekend heeft voor onze lokale gemeenschap.

Klaas is in 1929 geboren en opgegroeid op de Vaarsloot, achter de fabriek van de Fa. Kruijt. Het water van de Vaarsloot (het water heette de Eerste Vaarsloot) liep in die tijd over de huidige Doelakkerweg tot aan de woningen op de Vaarsloot. Het was een weinig gezonde omgeving. Geboren in het jaar van de beurskrach (of -crash) van 1929, zoals bekend de plotselinge ineenstorting van de aandelenkoersen op de beurs van Wall Street (New York) die plaatsvond in oktober 1929. De beurskrach had wereldwijd catastrofale gevolgen en gold als directe oorzaak van de diepe wereldwijde crisis van de jaren '30. De crisis ging ook niet voorbij aan Ameide en Tienhoven en trof het gezin van Oort hard. In de jaren '30 waren ongeveer 600.000 van de acht miljoen Nederlanders werkloos, de armoede was groot, en de regering had geen oplossing. Werklozen kregen een minimale uitkering en moesten bovendien 'stempelen', zodat naast de steun van de staat niet stiekem geld kon worden verdiend. Ook vader Jan liep, zoals dat heette "in de steun".

De kleuterschool bestond nog niet in die tijd. Klaas is in 1935 naar de openbare lagere school gegaan, gevestigd aan het Kerkplein. Je moest zelf zorgen voor een lei, een griffel en een spons. Een griffel is een schrijfinstrument van vrij zachte steen, vaak leisteent, waarmee kan worden geschreven op een schrijfsplankje dat van dezelfde leisteent is gemaakt (de lei) en een spons om het weer uit te wissen. Na een paar jaar mocht Klaas vervolgens in een schrift gaan schrijven met een kroontjespen en inkt uit de inktpot. Het leren lezen ging via het aloude bekende leesplankje 'Aap, Noot, Mies ...'! Tijdens de oorlog was er geen papier of papier van slechte kwaliteit en dat betekende reeds gebruikte schriften hergebruiken door tussen de regels door weer nieuwe regels te schrijven. Klaas heeft in 1943 de lagere school verlaten.

Het schoolgebouw is aan het begin van de Tweede Wereldoorlog gebruikt door Nederlandse militairen. Dat waren met name pontonniers. Pontonniers vormen een onderdeel van de genietroepen dat zich met het bouwen van bruggen bezighoudt. Het materiaal daarvoor lag op de Loswal. Later is de school ook gebruikt voor de huisvesting van Duitse soldaten. Door de huisvesting in de school was er tijdens de Duitse bezetting sprake van een gebrekkige vorm van lesgeven aan de kinderen.

Vervolgonderwijs elders was, vanwege de oorlog en het ontbreken van vervoersmiddelen voor Klaas niet aan de orde. Vader Jan was werkeloos en dat betekende tewerkgesteld worden in Duitsland. Duitse mannen waren er nauwelijks meer, zij waren immers allemaal uitgezonden naar andere delen van Europa om daar de Tweede Wereldoorlog in Duits voordeel te beslechten. Dit zorgde tijdens de oorlog voor een nijpend tekort aan arbeidskracht in Duitsland zelf. Het naziregime probeerde letterlijk met man en macht de (oorlogs)economie draaiende te houden. Mannelijke arbeiders werden uit alle bezette gebieden gehaald en in Duitsland tewerkgesteld. Ook in Nederland trachtten de Duitsers arbeiders te werven. In eerste instantie probeerde men nog door middel van propaganda burgers naar Duitsland te lokken. Er was immers veel werk te vinden in de groeiende Duitse economie. De opkomst was echter mager en al snel was het arbeiderstekort zo groot dat werken in Duitsland verplicht werd. Vader Jan wilde niet in Duitsland gaan werken en "dook onder". Klaas wist

Persoonsgegevens	: Klaas van Oort, geb. 11-12-1929
Zoon van	: Jan van Oort (Klaaszoon), geb. 30-01-1903, ovl. 15-12-1985) en Aartje den Butter, geb. 23-09-1902, ovl. 06-01-1972)
Gehuwd geweest met	: Aartje Cornelia Verkerk, geb. 21-07-1928, ovl. 26-09-1988
Kinderen	: Jan (1954), Bert (1956), Arnold (1957) en Gerco (1964)

waar zijn vader was ondergedoken en ging zijn vader helpen met het verrichten van allerlei werkzaamheden, zoals werken bij een boer en helpen bij het oogsten.

Een gebrekkige vorm van lager onderwijs, geen mogelijkheden om voortgezet onderwijs te volgen, door de crisis een grote werkloosheid en dan ook nog de Tweede Wereldoorlog. Ook na de oorlog (Klaas was ondertussen 16 jaar) bleef het vooral zoeken naar “los werk” zoals seizoenswerk, fruit plukken en werken in de bouw om aan de kost te komen. Voor de jeugd in Ameide en Tienhoven was er totaal geen vertier. Uitgaansmogelijkheden waren er niet, knikkeren, tolleren en op “het veldje” een balletje trappen, dat was het wel zo ongeveer. Een lastige en weinig plezier gevende jeugdperiode, helemaal veroorzaakt door de omstandigheden.

Uiteindelijk is Klaas terecht gekomen bij het bedrijf van Jas Wijland. Daar is hij vervolgens de rest van zijn arbeidzame leven werkzaam geweest en geëindigd bij Dik Wijland. Eerst ging het om stoelen van hout en toen uit de griend en later rotanmeubelen.

In 1945 is ASVA (Algemene Sport Vereniging Ameide) opgericht. Dit was een combivereniging die wandelen, gymnastiek en voetballen mogelijk maakte.

Door lid te zijn van ASVA kon je alle drie genoemde sporten beoefenen. Later zijn de verenigingen zelfstandig geworden. Klaas ging zich meer met de voetbalpoot bezig houden. In die tijd maakten o.a. Cees Terlouw, Dr. Jesse en Piet den Hartog deel uit van het bestuur. Er kwam een voetbalveld in Tienhoven op de Koekoekswaard. In zijn actieve carrière was Klaas keeper en een tijdlang aanvoerder van het eerste elftal.

Later is Klaas in het bestuur van de VV Ameide (de nieuwe naam voor ASVA) terecht gekomen. De notabelen die oorspronkelijk in het bestuur zaten, hadden inmiddels andere prioriteiten. Klaas werd eerst bestuurslid en daarna 10 jaar penningmeester, 19 jaar voorzitter en nu, zoals hij vol trots memoreert, 28 jaar erevoorzitter. Klaas geeft ook inhoud aan die functie door de club te vertegenwoordigen tijdens de (uit)wedstrijden van het eerste elftal. Voor zijn verdiensten voor de voetbalsport heeft hij van de KNVB de Gouden Speld ontvangen. Wat Klaas enorm is bijgebleven, is het uitbreidingsplan voor de VV Ameide in de “zeventiger jaren” op de locatie Koekoekswaard. De jeugd mocht op steeds jongere leeftijd gaan voetballen en uitbreiding van de bestaande accommodatie was hard nodig. Klaas was inmiddels ook wethouder van de gemeente Ameide. De gemeenten Ameide

▲ Ameide I – A.S.H. I 1-0.

J. Terlouw (Ameide) wordt gepasseerd, maar K. v. Oort weet de bal nog juist uit het doel te houden.

▲ Klaas van Oort in actie als doelman van Ameide I op de Koekoekswaard.

▲ Klaas van Oort bij het toegangshek van sportpark Meihoven (1986).

en Tienhoven waren in die periode twee zelfstandige gemeenten met een eigen gemeenteraad. De plannen voor uitbreiding waren intensief voorbereid met alle externe instanties en ook afgestemd tussen de respectievelijke raadsfracties van Ameide en Tienhoven. Het uitbreidingsplan stond op enig moment geagendeerd voor de vergadering van de gemeenteraad van Tienhoven. Klaas bezocht deze raadsvergadering samen met zijn collega-wethouder van Ameide Nico de Kruijk. Tot grote verrassing werd het uitbreidingsplan weggestemd, terug bij af, de stemming was zowel politiek als voor de voetbalvereniging onder het absolute nulpunt gezakt, wat nu ... ? In die periode werd er, zoals Klaas het zegt, behoorlijk politiek bedreven, over de inhoud daarvan wil hij niet zoveel kwijt.....!

Uiteindelijk zijn er plannen ontstaan om op de gronden van Goof Spek en Harry Zweeren een nieuwe accommodatie te realiseren. Dat plan was aanvankelijk financieel moeilijk rond te krijgen, maar door een bijdrage van de voetbalvereniging en veel zelfwerkzaamheid kon het plan alsnog financieel rond gemaakt worden. Op dit plan werden vervolgens bezwaren ingediend, maar die zijn uiteindelijk van tafel gegaan. Dit heeft geresulteerd in een nieuw tijdperk voor de VV Ameide op de huidige prachtige locatie Meihoven in Tienhoven. De gemeente verzorgde de velden en de club financierde de accommodatie zelf, met als uitkomst een relatief lage huur voor het complex.

Klaas benadrukt nog eens het feit dat het niet altijd gemakkelijk was het wethouderschap van Ameide te combineren met het voorzitterschap van de voetbalclub. Hij heeft er altijd voor gewaakt dat er belangenverstrengeling zou ontstaan. Integriteit staat voor Klaas voorop. Het is wel duidelijk dat sport en in het bijzonder voetbal een belangrijk onderdeel van zijn leven is geworden.

En het gezin van Oort kreeg kinderen (Jan, Bert, Arnold en Gerco), dus ook bemoeienis met onderwijs kwam voor Klaas aan de orde. Eerst als lid van de oudercommissie en later als voorzitter van de bestaande neutrale kleuterschool ('Kleuterhaven' genaamd). In de beginperiode was de kleuterschool gehuisvest in een leegstaand lokaal van de openbare lagere school op het Kerkplein en daarna in de houten lokaliteit aan de Doelakkerweg. Dit gebouw, dat de laatste tijd werd gebruikt door de Visclub, is inmiddels afgebroken om de huisvesting van de Brede School mogelijk te maken. Na invoering van de kleuteronderwijswet in 1956 is de neutrale kleuterschool veranderd in een openbare kleuterschool¹, vanaf die periode werd gebruik gemaakt van de accommodatie van de openbare lagere school Hendrik van Brederode, later samengegaan naar één basisschool.

¹ Hier vergist Klaas zich. Kleuterhaven is tot de invoering van de Wet op het basisonderwijs een Bijzonder Neutrale kleuterschool gebleven. Kleuterhaven en de Openbare lagere school 'Hendrik van Brederode' gaan in 1985 op in de Openbare Basisschool 'Hendrik van Brederode'. (Bram Pr.)

En dan is er natuurlijk de politieke carrière van Klaas. De toenmalige wethouder Jo de Groot (PvdA) benaderde hem in de jaren zestig met de vraag *“om wat in de politiek te gaan doen”*. Eerst min of meer in de vorm van steunfractielid en vanaf 1970 raadslid. Vervolgens is Klaas als vervanger van Piet van Gelderen, die wegens ziekte met zijn werkzaamheden moest stoppen, aangetreden als wethouder. Tot aan de gemeentelijke herindeling van 1986 is Klaas wethouder gebleven. Daarna is hij in de nieuw gevormde gemeente Zederik overgestapt van de PvdA naar Gemeentebelangen².

De beschikbare rijksmiddelen waren in die periode, ten opzichte van nu, relatief laag te noemen. Maar Ameide, en natuurlijk ook Tienhoven, hadden wel lokale ambities. Gedurende zijn wethouderschap zijn o.a. een nieuwe accommodatie voor zowel het openbaar als het christelijk basisonderwijs gerealiseerd, de stichting Het Spant werd opgericht en er werd aan de Paramasiebaan een dorps huis gebouwd. Dit dorps huis werd ook gebruikt als gymzaal voor de beide basisscholen. Ook is medewerking verleend en geïnvesteerd in de vernieuwing van, zoals het destijds heette “Verenigingsgebouw”, nu De Hoven, inclusief een aula. Aan het einde van zijn politieke carrière in Ameide heeft Klaas een koninklijke onderscheiding gekregen in de Orde van Oranje-Nassau (in goud).

Klaas ziet, zoals hij dat zegt, terug op een vruchtbare bestuurlijke periode waar, ondanks de beperkte middelen, veel is gerealiseerd. Een trieste periode werd gevormd door het overlijden van eerst burgemeester Wessels (7 december 1977) en slechts enkele maanden later Nico de Kruijk (17 februari 1978). Klaas bleef als enig collegelid over, korte tijd daarna weer aangevuld met Arie Gerrit de Kruijk als wethouder en vanaf oktober 1978 met Cees Bakker als burgemeester. Uiteindelijk zijn de gemeenten Ameide en Tienhoven opgegaan in de gemeente Zederik. Het toenmalige gemeentebestuur stond niet te trappelen om hiermee in te stemmen. De herindeling is toch doorgegaan en inmiddels is Zederik onderdeel geworden van de op 1 januari 2019 gevormde gemeente Vijfheerenlanden.

Klaas eindigt het gesprek met de opmerking, we moeten het natuurlijk wel een beetje op hoofdlijnen houden, er is zoveel te vertellen dat er ook een boek over geschreven kan worden!

Benoemd tot Ereburger van de (inmiddels voormalige) gemeente Zederik, Ridder in de Orde van Oranje Nassau, een mooi gesprek met een bijzondere inwoner, die veel heeft betekend voor onze lokale gemeenschap en, helder van geest, zoveel prachtige herinneringen weet op te halen.

2 Klaas is van 1986 tot 2011 lid van de gemeenteraad van Zederik waarvan enige tijd ook als wethouder.

▲ Uitreiking door burgemeester Coert van Ee van de Oorkonde Ereburger van Zederik aan Klaas van Oort.

“De Lek is zijn lust en zijn leven”

Een interview met Arie
(en Greet) Westerhout uit 1992¹

De “Vertrouwen” van opa/vader Nees Westerhout
(Foto via Jan Westerhout).

Arie Westerhout geeft het volmondig toe. Hij kan niet buiten de Lek, de rivier die zo’n belangrijke plaats in zijn leven inneemt. Die zijn toekomst bepaalde en zijn verleden heeft gemaakt. Arie Westerhout was schipper. Zijn hele leven lang. Net als zijn vader, zijn grootvader en nog een paar generaties verder terug, Trouwens, de geschiedenis van Ameide mag dan veel verhalen hebben over mandenvlechters, een feit is dat toch ook heel wat schippers hier hun thuishaven hadden. Arie Westerhout somt ze op: “Die van Blok, Diepenhorst, De Bruin en Sturie, en misschien vergeet ik er in de gauwigheid nog wel een paar”.

Arie zelf werd 67 jaar geleden (op 4 januari 1925) aan de Prinsengracht geboren. Zijn zus Cor kende hij al van vóór die tijd. Anders gezegd, hij was er één van een tweeling. Vader Nelis (Nees) Westerhout (29 november 1896 – 3 december 1980, 84 jaar) vertoefde op dat moment, hoe kan het ook anders, ergens in de buurt van Lobith. Voordat pa de heuglijke tijding bereikte en hij eindelijk zijn twee nieuwe Westerhoutjes kon aanschouwen waren Arie en zijn zus al vier dagen jong. “Maar zo ging dat in die tijd. Het was geen kwestie van even een belletje en met een

snelle wagen naar huis. Het werk was het werk. De boot moest geladen worden. Je kon niet zo maar een vracht laten lopen.”

“Rijkunst

Ameide. Het 10-jarige zoontje van den schipper N. Westerhout zou Donderdag zijn rijkunst op de fiets vertoonen en reed achter de op de Prinsegracht staande boomen heen, inplaats van er vóór te blijven. Dit werd hem noodlottig want hij kwam in de vrij diepe gracht terecht. Omwonenden hielpen hem en zijn rijwiel op ’t droge en Arie kon met een flink nat pak naar huis.”

(Schoonhovensche Courant, vrijdag 5 april 1935).

Arie groeide op, leerde rekenen bij meester De Kuiper en was 12 jaar toen hij op het schip kwam. “Ik moest aan de meester zeggen dat vader tijdelijk zonder knecht zat en dat ik voor een paar dagen in moest vallen. Die paar dagen zijn een halve eeuw geworden. Ik heb m’n schoolbank nooit meer terug gezien”. Arie Westerhout was dus van de ene op de andere dag schippersknecht bij zijn vader. Het werkterrein: de Lek. De vracht: zand en grind. “Je kreeg in die tijd een stuk rivier aangewezen waar we zand mochten baggeren. De kilometerpalen bakenden de verschillende stukken af. Over de dijk kwam dan altijd zo’n man van Rijkswaterstaat om te controleren of we niet stiekem buiten ons gebied gingen. Mijn vader was

¹ Dit interview met Arie en Greet Westerhout werd op donderdag 24 december 1992 gepubliceerd in het Kerstnummer van ‘Het Kontakt’. Het artikel is bewerkt en aangevuld door Bram Provoost na gesprekken met o.a. Gré Westerhout-Haars en Arie Westerhout Jr

▲ *Baliekluiers in Ameide, met op de achtergrond enkele schepen van de firma Westerhout. Hier zitten v.l.n.r. Barend Vroon (ovl. 7-4-1963, 91 j.), Kee Roth-Baas (Cornelia Baas, ovl. 4-2-1958, 71 j.), haar man Hannes Roth (ovl. 23-4-1958, 77 j.), Daam Westerhout (ovl. 5-2-1960, 97 j.), Gijs van Mourik (ovl. ?) en Kees van Steenis (ov. ?).*

gelukkig één van de eersten die met een motor werkte. Zo'n dertig pk. Kromhout. Maar daarvoor waren het allemaal nog van die beugelschippertjes. Opa Daam (20 januari 1863 – 5 februari 1960, 97 jaar) bij voorbeeld. Die heeft altijd nog met de hand aan de lier gestaan”.

Als de naam van opa Daam Westerhout valt pakt Greet², de vrouw van Arie, een ingelijst gedicht van de muur³. Een mooi gekalligrafeerd stukje proza van opa. “Die man had een groot verstand. Kon heel mooi dichten. Maar ja, vroeger had je niks te willen. Je vader was schipper, dus jij ook.”

“Wij baggerden”, vervolgt Arie, “van zon op tot zon onder. Dus op een zomerdag begonnen we om een uur of vier en tegen acht uur ’s avonds was het werk gedaan. Als ik dat nu nog wel eens aan mijn kleinkinderen vertel, kijken ze me ongelovig aan. Behalve zand vervoerden we ook grind. Die haalden we in Lobith bij de baggermolen.”

Rechtvaardig

Arie Westerhout vertelt het allemaal als een echte schipper. Zonder al te veel franje, zonder poespas. Bedachtzaam een sjekkie draaiend graaft hij in zijn verleden. Die jongen van veertien, vijftien jaar, die na gedane arbeid, in dat piepkleine roefje, bij schaars lantaarnlicht, genieten kon van een spannend boek voor hij de kooi inkroop. Die zichzelf eigen maakte hoe een motor werkte en hem vaak weer aan de praat kreeg. Die zijn leven leefde op de Lek.

“Vader was een harde, strenge, maar een rechtvaardige leermeester. Ach man, ik vergeet nooit dat in Lobith een keer de baggermolen vastliep. Reparatie zou wel een paar dagen duren. Dus we konden naar huis. Ik zag het al helemaal voor me. Met de trein

naar Utrecht en met de bus naar huis. Maar vader blies het feest mooi af. ‘Arie, zei ie. ‘Arie, we hebben twee fietsen in het ruim staan en we hebben de tijd aan ons eigen. Niks geen trein, we fietsen naar Ameide’. In de buurt van Wijk bij Duurstede zijn we voor het eerst afgestapt voor een kopje koffie. Maar hij was vooral hard voor zichzelf. Op een keer kreeg hij bij het baggeren een klap van de kabel. Klets, vol op zijn arm. Die werd drie keer zo dik. Gewoon eng om te zien. Ik denk, nou zal hij toch wel moeten stoppen. Niks hoor. Een theedoek er strak omheen, tanden op mekaar, en verder met het werk. En in de winter had hij zo’n regenpak aan. Alles bevroor. Met een hand zout werd het allemaal weer ontdooid. Maar na een paar uur was dat pak zo stijf bevroren dat hij er alleen nooit meer uit kon komen. Moest je ‘m gewoon uitpakken. Dat was nog eens een doorzetter. Maar je hoorde ‘m nooit klagen. Hij nam een nieuwe sigaar of een pluk pruimtabak, at veel gedroogd spek en kon er weer tegen, Nooit ziek, tot zijn zeventigste gevaren en 84 geworden”, vertelt Arie met hoorbaar respect in zijn stem.

Het speelde zich allemaal af in de tijd van voor de oorlog. De tijd dat je nog met de boot van rederij De Lek naar Rotterdam kon. “Kralingse Veer, IJsselmonde, Kinderdijk, Lekkerkerk, Nieuw-Lekkerland, Streefkerk, Ammerstol, Groot-Ammers, Schoonhoven, Nieuwpoort, De Koekoek, Ameide, Lexmond en zo verder naar Culemborg”, repeteren Arie en Greet de aanlegplaatsen met het besef dat ze er best een paar overgeslagen zullen hebben. “Ik kom zelf uit Nieuwpoort”, zegt Greet. “Ik weet nog goed dat mijn vader vaak met ons en andere kinderen naar Hoek van Holland ging. De rederij had ook van die tochten. Dan ging een boot van hier zo door naar Hoek van Holland.

Dolle Dinsdag

In de oorlogsjaren ging het schippersleven van Arie Westerhout, zo goed en zo kwaad als mogelijk, door. Tot aan dolle dinsdag. Toen werd varen op de Lek

▲ *De Loswal te Ameide, thuishaven van de firma Westerhout (foto via Arie Westerhout Jr.).*

2 Margaretha Monteban, geboren te Nieuwpoort, 24 september 1931.

3 Helaas, is het gedicht (nog niet gevonden. Volgens Arie Jr. waren er zelfs twee gedichten: “De goede Hoop” en “De laatste Reis”.

een waagstuk. Na de oorlog kreeg de schippersjongen van Ameide verkering in Nieuwpoort. Hij stapte twee jaar lang in het soldatenpak rond en trouwde in 1950. Beter gezegd, hij stapte letterlijk en figuurlijk in de huwelijksboot. Zijn eerste eigen schip. ‘**De Vertrouwen**’, een boot van 115 ton. Wat stelt dat nu nog voor. Maar toen was het al een reus vergeleken bij het 65-tonnertje waarop hij was begonnen. Al snel voer Greet mee en ze zou pas veel later, toen twee van de vijf kinderen geboren waren en de oudste drie was, naar de vaste wal verhuizen.

Arie Westerhout beseftte dat varen voor de meelfabriek van Kruyt de ideale mogelijkheid voor een vast vervoersaanbod was. Dat bleek. Dik veertig jaar lang voer hij voor het Ameidese bedrijf. Boten werden verkocht, grotere schepen kwamen er voor in de plaats. De Westerhoutvloot groeide groter en groter. Tot aan vijf schepen toe. Twee zonen traden in de voetsporen van pa, twee anderen werden journalist en predikant. Het kan verkeren.

Hippies

Arie en Greet noemen wat namen. De **Pax**, die hele grote. De **Marta**, de **Cornelia Maria** die verkocht werd aan een jong stel dat er een woonboot van heeft gemaakt. “Vorig jaar kregen we nog een kaartje waarop stond dat ze het nog steeds de mooiste boot van de wereld vinden. En dan heb je nog de **Rival**, dat is nu een soort muziekboot. Die ligt in Amersfoort. En vergeet niet de **Margaretha** en **De Nieuwe Zorg**.”

Arie schiet in de lach als De Nieuwe Zorg wordt genoemd. “Dat schip heb ik verkocht aan een stel hippies uit Amsterdam. Ik zie ze hier nog aan de deur komen, Ik had een prijs in mijn hoofd. Stapt er zo’n makkeltje uit een volkswagenbusje en ineens denk ik bij mezelf, laat ik het dubbele maar eens vragen. En wat denk je. Ze kijkt vanaf de dijk omlaag en ze zegt: ‘oké, verkocht’. Het schip ligt nog altijd in Amsterdam. Zal nu wel ‘Mij ’n Zorg’ heten, grapt Arie.

Ook de scheepvaart kent ‘goede tijden, slechte tijden’. Het gedoe, indertijd, met die akties onder de schippers ging Arie Westerhout bepaald niet in de koude kleren zitten. Ook was er altijd de concurrentie met het as-vervoer. Momenteel vaart alleen zoon Arie nog (*uiteindelijk is ook Arie jr. in 1998 als laatste schipper Westerhout gestopt*) met ‘**De Arma**’ en ‘**De Vertrouwen**’. Niet die van toen, dit is weer een andere. Zoon Jan, die ook schipper werd, bleef zijn vader meer dan 25 jaar trouw. Maar nu heeft hij sinds kort een baan bij Rijkswaterstaat op de wal gevonden.

Terugkijken in de tijd betekent onvermijdelijk dat het gesprek ook gaat over broer Daam Westerhout. Net als Arie zocht en vond hij zijn toekomst in de binnenscheepvaart. “In de Rotterdamse haven kwam hij om het leven bij een aanvaring met een zeeschip” zegt Arie. “Pas 38 jaar jong”. Even valt er een stilte als ze beseffen hoe lang Daam al weer weg is.

Daam Westerhout, de 4 jaar jongere broer van Arie is op 30 januari 1929 geboren. Als zoon van Nees Westerhout was ook hij voorbestemd om schipper te worden.

▲ Vader Nees Westerhout met zijn zoon Daam, ca. 1935 (foto via Gré Westerhout-Haars).

Daam trouwt in 1960 met Geertrui Wilhelmina Cornelia (Gré) Haars. Het echtpaar Westerhout-Haars krijgt in de jaren ‘60 drie kinderen: Cees, Thea en Daam. In de eerste jaren van hun huwelijk vaart Gré een aantal jaren mee op de schepen van Daam. Later gaat het gezin Westerhout aan de wal wonen op de Broekseweg in Ameide.

De twee schepen van Daam Westerhout hebben de namen “Vios” en “Vertrouwen-IV”. In de binnenvaart is “Vios” een populaire scheepsnaam. Het is een afkorting met meerdere betekenissen. De belangrijkste is: ‘Vooruitgang Is Ons Streven’, maar ook andere oplossingen worden genoemd zoals: ‘Varen is ons streven, Verdienen is ons streven’ en zelfs ‘Vader is ook schipper’. Behalve voor schepen is de naam “Vios” ook in gebruik bij sport- en muziekverenigingen. Zoals we al hiervoor hebben gezien is de scheepsnaam “Vertrouwen” heel gebruikelijk voor de schippers Westerhout.

▲ De Vertrouwen-IV (midden-vóór) van Daam Westerhout in actie in een van de drukke havens van Rotterdam. (Foto via Gré Westerhout-Haars).

◀ *Daam Westerhout, ca. 1965 (foto via Gré Westerhout-Haars).*

Schipper Daam vaart jarenlang met beide schepen naar de Rotterdamse haven om graan te halen voor het Ameidense bedrijf Bor. Door die regelmatige bezoeken aan de Rotterdamse haven was Daam daar in de loop der jaren zeer bekend en vertrouwd mee geworden. Ondanks die grote ervaring kan iedere tocht door deze drukke haven gevaar opleveren. Op donderdag 6 juli 1967 slaat het noodlot toe. De “Vios” van Daam Westerhout wordt overvaren door een veel groter vrachtschip. Daam, op dat moment slechts 38 jaar oud, overleeft de aanvaring niet.

De volgende dag melden verschillende kranten het ongeval in Rotterdam.

“Schipper binnenvaarttuig bij aanvaring gedood. (Van een onzer verslaggevers).

ROTTERDAM – Een aanvaring op de Nieuwe Maas, tussen het Engelse schip “Sugar Carrier” en het binnenscheepje “Vios”(112 ton), heeft schipper D. Westerhout uit Ameide het leven gekost.

Het Engelse schip, voer gisteravond omstreeks halfnegen zeewaarts, toe het ter hoogte van Schiedam achter op het nietige binnenscheepje liep. De oorzaak moet waarschijnlijk gezocht worden in het feit, dat schipper Westerhout de “Vios” de Eemshaven wilde in manoeuvreren. Het stuurhuis van het bootje werd totaal in elkaar gedrukt, waardoor de schipper bekneld raakte. Het schuitje, dat water maakte, is ijlings door enkele sleepboten naar de Wilhelminahaven geduwd.

Bij aankomst in het ziekenhuis bleek de heer Westerhout te zijn overleden. De politie neemt aan dat er geen verdere opvarenden waren.” (Trouw, 7 juli 1967).

Nieuwsberichten met dezelfde strekking verschenen die dag ook in ‘De Tijd Maasbode’ met als kop: **“Zeeschip boort zich in stuurhut: één dode”** en de ‘Leidsche Courant’ met als kop: **“Schipper gedood bij aanvaring”**. Uit die berichten bleek dat het schip van de aanvaring, de “Sugar Carrier” met 6.358 b.r.t. ruim vijftig keer groter was dan de “Vios”.

Daam Westerhout is op 10 juli begraven op de nieuwe begraafplaats in Ameide. Na het dodelijk ongeluk blijft Gré achter met drie jonge kinderen, de ‘Vertrouwen-IV’ en een gehavende “Vios”. De stuurhut van de “Vios” wordt hersteld. De “Vios” en de “Vertrouwen-IV” worden door Gré nog enkele jaren verhuurd aan andere schippers. Uiteindelijk worden beide schepen verkocht.

Een jaar of acht geleden deed Arie een stapje terug en twee jaar geleden was er de pensioengerechtigde leeftijd. Maar hij is nog steeds bij de vaart betrokken. “Ik kom nog wel op de schippersbeurs. En ik vaar zo nu en dan een ritje mee met zoon Arie. Verder doe ik nog een beetje de administratie.”

Wens

Dat hij het schippersleventje niet vergeet, heeft ook alles te maken met het feit dat de Westerhoutjes op het mooiste plekje van Ameide wonen. Hun huis boven aan de dijk, net bij de bocht die de Lek hier maakt, geeft uitzicht op de rivier tot aan de verre horizon toe. Oude bekenden varen voorbij en blazen hun groet over het water naar Arie en Greet. Hun oude schepen, de **Pax** en de **Margaretha**, varen nog regelmatig voorbij. En vanaf zijn vaste plekje aan tafel mag Arie graag over de rivier uitkijken.

“Ja”, geeft hij toe. “dit huis, op deze plaats, was altijd mijn liefste wens. Toen we lang geleden de kans kregen om het te kopen kwam dat helemaal niet zo goed uit. Maar ik twijfelde geen moment. We kochten het meteen. Ik geniet nog elke dag van dit uitzicht. Dat verveelt nooit. Weet je, ik kan naar de rivier kijken als een boer naar zijn mooiste kamp land. De Lek leeft, is altijd in beweging, zal me immer blijven boeien.”

Nu hij de tijd aan zichzelf heeft mag Arie Westerhout graag en regelmatig een eind fietsen. De polder in.

▲ *De Loswal van Ameide met de Vertrouwen van de firma Westerhout. Ter hoogte van de voorsteeven staat, op de Lekdijk 35, het woonhuis van Arie en Greet Westerhout, nu bewoond door Arie Jr. en zijn gezin. (Tekening P.A. de Hoon (1896-1980), ca. 1960/70?)*

Maar als het even kan toch ook een stuk over de dijk. Zodat hij de Lek kan zien. Want de Lek is zijn lust en zijn leven”.

Tot zover het interview in Het Kontakt uit 1992. Enkele jaren later komen vader en zoon Westerhout weer in het nieuws. Tijdens de winter van 1995/96 vriest een aantal schepen in. De NRC⁴ van 31 januari 1996 besteedt aandacht aan de problemen, die een deel van de binnenvaart hiervan ondervindt.

“We liggen maar geld te verliezen.”

“Ijsgang houdt een deel van de binnenvaart aan wal. Voor de meeste schippers betekent dat geen inkomen. “Water is een natuurprodukt en rivieren zijn geen snelwegen van beton.” VREESWIJK, 31 JAN. Schipper G.C. van der Laan (51) wil er niet dramatisch over doen. Sinds vorige week dinsdag ligt hij met zijn zandschuit ‘Rosza Marie’ (824 ton) vast in het Merwedekanaal te Vreeswijk, maar het vorstverlet maakt hem verre van treurig. “Natuurlijk, leuk is anders, je hebt tenslotte geen inkomsten, maar je moet zo’n strenge winter permanent incalculeren, anders ben je een slecht ondernemer. Dat heb ik van mijn vader geleerd, negentig jaar en nog altijd schipper in hart en nieren.”

Oud-Vreeswijk heet de plek, dorp aan de Lek en onderdeel van de groeigemeente Nieuwegein. Men vindt er diverse historische panden, een ophaalbrug en een voormalig sluiswachterhuisje, dat onderdak biedt aan ‘Herensalon Sjaak’. Op de Lek vaart de tanker ‘Lifana’ voorbij, richting Beatrixsluis. In het dorp, aan de kade, zijn diverse binnenschepen ingevroren. Op de ‘Nieuwe Zorg’ is niemand aan boord, op de ‘Rosza Marie’ zitten Van der Laan en zijn vrouw aan de uitsmijter.

Een kilometer of tien stroomafwaarts, aan de andere kant van de Lek bij Ameide, liggen twee schepen vastgevroren: de ‘Arma’ en de ‘Vertrouwen’ van vader en zoon Arie Westerhout. De boten worden beurtelings gebruikt voor transport van veevoedergrondstoffen uit de Amsterdamse haven naar fabrieken in Brabant, maar sinds ruim een week leveren ze geen cent op. “De kans op schade door ijsgang is veel te groot”, zegt senior van 71. “Als het mis gaat met de schroef of de koppeling, dan zeg je: hadden we het maar nooit gedaan, want de verzekering dekt lang niet alles, we dragen een hoog eigen risico.”

Ze tobben al met lekkage in de machinekamer van de ‘Arma’, veroorzaakt door een ijsschots. Ze zouden hoognodig naar de werf in Werkendam moeten, maar durven niet uit angst voor nog meer ‘tramme-lant’. Westerhout junior (33): “Dus liggen we hier maar geld te verliezen. Een bouwvakker met vorstverlet verdient gewoon door, maar voor ons, schippers, bestaat nergens een potje. Vorig jaar konden we ook al niet weg door het hoge water.”

Midden op de Lek gaat de vaart moeizaam door. Het zijn vooral tankers die de rivier op- en afvaren en zo

de ‘olieroute’ tussen enerzijds de Botlek en anderzijds Amsterdam en het noorden des lands (via het IJsselmeer) onderhouden. De Lek is daarin een belangrijke schakel. Vader en zoon Westerhout zien de bedrijvigheid met enige afgunst aan, maar ze snappen het wel: “Ze willen de oliedepots zo lang mogelijk bevoorraden, dus moeten de tankers door, ijs of geen ijs.”

Door dit alles is de Beatrixsluis bij Vreeswijk, die toegang geeft tot Lekkanaal en vervolgens Amsterdam-Rijnkanaal, tot berstens toe gevuld. Verderop, in de Irenesluis ter hoogte van Wijk bij Duurstede, is de drukte aanzienlijk minder. Het Amsterdam-Rijnkanaal kruist hier de Lek, maar de ijsgang is er zo zwaar, dat de vaart grotendeels stil kwam te liggen. Angst voor schade aan schroeven en scheepsromp is voor de meeste schippers een sterk argument om aan de wal te blijven.

Bovendien zijn de sluisdeuren door de opeenhoping van schotsen moeilijk open en dicht te krijgen.

Schutten duurt hier normaal een half uur, nu meer dan een uur. In de diepte van de geweldige sluiscolk liggen ‘s middags maar vijf schepen, waaronder de Prinses Christina van de Vakopleiding Rijn- en Binnenvaart. “Dan leren die ook eens wat ijs betekent”, zegt er een aan de wal”.

Slotwoord

Arie Westerhout Sr. is overleden op 25 augustus 2005, tachtig jaar oud. Greet Westerhout is daarna nog een tiental jaren in het huis op de Lekdijk 35 blijven wonen totdat zij uiteindelijk moest verhuizen naar ‘Open Vensters’. Daar woont zij nog steeds, bijna 88 jaar oud. Momenteel wonen Arie Westerhout jr., zijn vrouw Anneke en hun gezin in het huis op de Lekdijk.

Arie Jr. was de laatste van vier generaties schippers Westerhout, die meer dan honderd jaar de binnenwateren hebben bevaren, met de Loswal van Ameide als thuishaven. Voor Arie Jr. waren dat achtereenvolgens zijn vader Arie Sr, zijn grootvader Nees en zijn overgrootvader Daam. Het karakteriseert ook hon-

► De “Margaretha” op zoek naar een nieuwe lading (foto via Jan Westerhout).

4 F.G. de Ruiter, NRC, 31 januari 1996, <https://www.nrc.nl/nieuws/1996/01/31/we-liggen-maar-geld-te-verliezen-7297365-a652208> (ingekort).

▲ Graanschip lossen aan de loswal van Ameide.

Deze foto is genomen rond 1934/35. Het schip is van de fam. Westerhout. Nees Westerhout (1896-1980) is de man met pet aan dek. Op de vrachtwagen staat Willem Bor (1888-1963). Wie de anderen zijn is nog niet bekend. De jute zakken worden op het schip vol geschept met graan (mais). De volle zakken worden met een lierwerk op de schouder van de drager gehesen. Deze loopt met de zak over de loopplank naar de auto.

Aan de kabel van het lierwerk is een tang bevestigd die om het bovineind van de zak geklemd wordt om de volle zak op te hijsen. Nees Westerhout bevestigt deze tang. Het lierwerk wordt bediend door de man voor op het schip. De zakken wegen 50 à 60 kg. Best wel zwaar werk dus. De auto reed naar de molen op Sluis, waar ze met een zelfde soort lierwerk naar boven in de molen werden gehesen. Men was wel een lange dag bezig om dit scheepje graan leeg te krijgen.

▲ De 'Cornelia Maria' en het jachtje 'Buitenzorg' aan de Loswal, Ameide (foto na 1975).

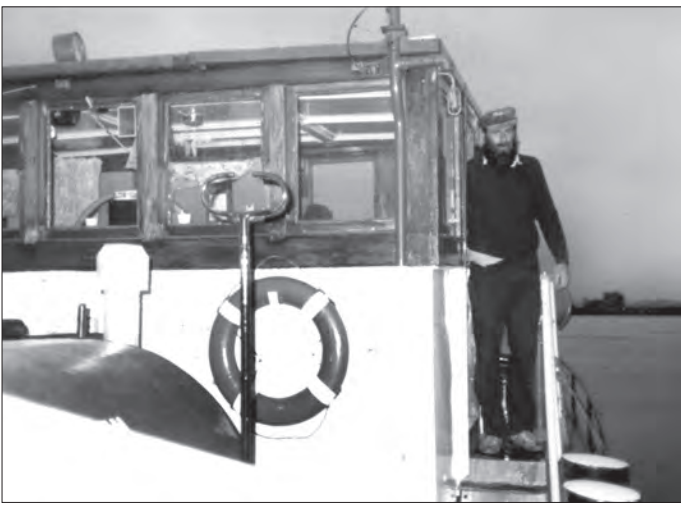

▲ De “Cornelia Maria” en de “Rival”, Loswal Ameide. (foto via Jan Westerhout).

▲ ▲ De “Vertrouwen” in de haven van Schalkwijk aan de Lek. (foto via Jan Westerhout).

derd jaar bedrijvigheid op de Loswal, die er tegenwoordig mogal verlaten bijligt. Het interview met Arie en Greet Westerhout geeft een beeld van het leven van een schippersfamilie in de twintigste eeuw. Hoe het er in 1984 in de dagelijkse praktijk aan toe ging is beschreven in een artikel van Pim Kalkman, dat is gepubliceerd in de Wegwijzer van 14 juni 1984.

“Een reisje binnenvaartschippers met Jan Westerhout”

▲ Schipper Jan Westerhout op de “Vertrouwen” (foto via Jan Westerhout).

Varen, een zaak van Vertrouwen

AMEIDE. En dan nu nog de weersverwachting, medegedeeld door het KNMI en geldig tot morgenavond. Zware bewolking met vooral in de ochtend perioden met regen. De temperatuur loopt uiteen van twaalf graden op de Wadden tot zeventien in het Oosten van het land.

Direkt na het nieuws van zeven uur probeert Tom Mulder ons wakker te schreeuwen, maar zijn stevige discogeluid moet het al snel afleggen tegen de brullende motoren van de Vertrouwen uit Ameide. Schipper Jan Westerhout gooit de trossen los. Voor de zoveelste keer moet het water in het Lekkanaal ‘tot karnemelk’ gevaren worden.

We zijn vanmorgen om half zeven al uit Ameide vertrokken. ‘Baas’ Westerhout brengt ons met de auto even naar Vreeswijk; waar de Vertrouwen net buiten de sluis op ons ligt te wachten. Het is nog rustig in de Peugeot. Zo af en toe wordt er eens een woordje gewisseld. De lucht belooft niet veel goeds vandaag, maar gevaren moet er worden. Tegen zevenen stappen we aan boord van de grootste schuit van de vloot van Westerhout, die in totaal uit vier schepen bestaat. Jan en ik moeten naar Amsterdam om onder andere

een partijtje Palmpitschilfers te laden voor Vulto b.v. uit Schalkwijk. Jan vaart ‘vast’ voor dit veevoederbedrijf, maar het is de vraag hoelang deze zogenaamde relatievaart wettelijk nog is toegestaan. De bonden beginnen namelijk steeds moeilijker te doen. Via allerlei bepalingen willen zij de relatievaart - het in vaste dienst voor een bedrijf varen - zo snel mogelijk laten doodbloeden: Alle vracht moet over de beurs, vinden zij, om iedere schipper evenveel kans op werk te geven.. Dat vroeger door de beursschippers op de relatievaart werd neergekeken, wordt gemakshalve maar even vergeten. Nu de spoeling dun wordt probeert iedere schipper zijn hachje veilig te stellen, hoe dan ook. De sfeer tussen de beursschippers en de schippers van de relatievaart is dan ook soms grimmig. Jan heeft zelfs een keer de politie aan boord moeten halen om een dreigende ruzie te sussen.

Vader Abraham

Intussen varen we met een gangetje van zo’n zestien kilometer per uur richting Utrecht. Het is nog niet druk op het water. Jan - een ‘ventje’ van één meter negentig schat ik - staat als een blok achter het rad. Zijn enorme baard doet me direkt aan vader Abraham denken; zijn zangtalent trouwens ook.

M’n eerste werk aan boord is een ‘bakkie’ zetten. Beneden in de kajuit ziet het er gezellig uit. Een compleet bankstel, een draaistoel, een tafel, wat kastjes en twee ‘kooien’; alles lekker ruim in vergelijking met de andere drie schepen, verzekert Jan mij. Er hangen wat foto’s en schilderijtjes aan de wand. Een rijtje boeken verraaft dat er niet alleen gevaren wordt in het vak. In het aparte keukentje zet ik het water op; voordat het kookt kan ik nog ruimschoots even naar de stuurhut. Zodra ik boven ben vraagt Jan me het rad even over te nemen. Hij moet namelijk nog stofzuigen, want daar is hij gisteren niet meer aan toe gekomen. De schipper van het Vertrouwen is zuinig op zijn schuit, dat blijkt. Het geeft me toch een kick om het 254 ton metende vaartuig onder controle te hebben.

Langzaam lopen we in op een wat groter schip met twee duwbakken ervoor. Jan neemt het roer weer over. “We komen even voorbij buurman”, roept hij door de marifoon: De ‘buurman’ houdt even zijn vaart wat in om het Vertrouwen ruim baan te geven. “Kijk”, zegt Jan, “zo kan het ook!”

Speculaas

Langzaam glijdt de lucht in het water. De eerste druppels vallen. Het is gezellig in de stuurhut. Op aanwijzen van Jan haal ik de speculaasjes tevoorschijn voor bij de koffie. Echt vers zijn ze overigens niet meer: met gemak kunnen de uiteinden naar elkaar toe gebogen worden zonder dat het speculaas breekt. Jan belooft de rest van de koekjes aan de baren toe te vertrouwen. Gelukkig maar.

Wanneer ik de stuurhut eens rustig bekijk, vraag ik me af hoe oud de Vertrouwen eigenlijk is. Jan: “Dit scheepje is zestig jaar geleden in Groningen ge-

▲ De “Vertrouwen” onderweg (foto via Arie westerhout).

bouwd. Tegenwoordig worden er bijna geen nieuwe schepen meer gemaakt omdat dat haast niet meer te betalen is. Zo’n boot bijvoorbeeld - hij wijst op een passerende tanker van Nedd Loyd - kost nieuw toch al gauw rond de zes miljoen. Dan moet je heel wat reisjes met zo’n ding maken om dat geld er weer uit te krijgen. Voor ons is zoiets echt niet te betalen”. De Vertrouwen had ik nu niet direkt zestig jaar gegeven, maar dat komt omdat er in de loop van de tijd steeds dingen zijn vernieuwd. Dat is veel goedkoper.

Vrachtwagens

Niet alleen neemt de concurrentie onder de binnenvaartschippers toe, ook die met het vrachtvervoer over land geeft een steeds grimmiger aanblik. Met name het vrachtwagenvervoer wordt steeds goedkoper en dreigt zelfs onder de prijzen van de scheepvaart te duiken. Jan ‘Westerhout: “Sommige ritten zijn we al kwijt aan de vrachtwagens. Het grootste voordeel van ons blijft dat wij rechtstreeks uit de zeeschepen kunnen laden. Dat is dan voor ons een machtig pluspunt in vergelijking met het vervoer over land”. Toevallig valt mijn oog op een sticker achter in de stuurhut: ‘vervoer over water, de juiste weg’. Een beetje reclame kan geen kwaad. Jan ‘knalt er nog één in ‘t vloei’; hij rookt als een schoorsteen aan boord. Als schipper ben je vaak alleen en dan is de verleiding des te groter om regelmatig een shaggy te rollen. Toch voelt Jan zich niet eenzaam op het water, ondanks het feit dat hij weinig contact heeft met andere schippers. In de havens van

Amsterdam en Rotterdam kent hij genoeg mensen die net als hij ‘in het veevervoer zitten’. Het scheelt natuurlijk wel dat hij naast een paar wisselende avonden in de week in ieder geval elk weekend bij vrouw en kinderen thuis kan zijn. “Maar een schipper moet wel van lezen houden, anders zijn de avonden alleen haast niet om door te komen. Nu vermaak ik me best”, aldus Jan.

‘Mokum’

Langzaam glijden Breukelen, Loenen, Nigtevecht en Weesp voorbij; na ongeveer drie uur varen eindigt het Amsterdam-Rijnkanaal in het IJ. Het grauwe

weer geeft Amsterdam (‘Mokum’) geen vrolijke aanblik. Er is weinig bedrijvigheid in de havens. Grote zeeschepen liggen te wachten op hun dood, of op werk dat waarschijnlijk

De “Vertrouwen” in Amsterdam.

nooit meer komt. De lage liggelden op sommige plaatsen in de hoofdstad maken van Amsterdam een geliefd sterfhuys.

Tegenover Centraal doemen aan stuurboord de imposante gebouwen van Shell-research op. Het gaat de oliegi-gant naar den vleze zo te zien. Een lichtpuntje tussen de verlaten kades en fabrieken. Wie nog steeds denkt dat het in Nederland zo slecht nog niet gaat moet toch eens in het havengebied van Amsterdam gaan kijken.

Precies tussen twee overstekende gele veerponten van het gemeentevervoersbedrijf door varen we verder. Aan de wal ligt de Sirius van Greenpeace na te denken over eventueel nieuw te voeren akties.

In de verte komt een klein zeilbootje ons tegemoet. Wanneer het scheepje dichterbij gekomen is groeten de twee opvarenden lachend, maar ik kan me nauwelijks voorstellen dat ze het echt naar de zin hebben. De regen komt inmiddels met bakken uit de lucht vallen.

Novigrad

Jan heeft de radio uitgezet; de marifoon staat op scherp. Uit een 'gat' komt een groot binnenvaartschip het IJ op en het Vertrouwen wordt gevraagd of er tegenliggers aankomen. Dit blijkt niet het geval en de tanker kan rustig z'n draai gaan maken. Even later duiken we zelf een 'gat' in om de boot af te meren. Jan toont zich een bekwaam schipper, wat zeker niet van iedereen gezegd kan worden; de soep wil nog wel eens over tafel vliegen als er een buurman langszij komt. In tegenstelling tot andere plaatsen wemelt het hier wel van de aktiviteit. Mannetjes met helmpjes zijn karakteristiek voor de havens; zij vallen compleet in het niet bij de reusachtige silo's en zeeschepen. Na het vastleggen van de Vertrouwen springen we van boord om een bezoekje te gaan brengen aan de factor - de man die de belangen voor Vulto b.v. in de havens behartigt. Wil, een onvervalste Rotterdammer, weet ons te vertellen dat we waarschijnlijk na de middag kunnen laden. Jan blijkt goed op te kunnen schieten met de rossige factor. "Het is erg belangrijk om met deze mensen op goeie voet te staan. Zeker voor een klusje tussendoor. Pas had ik drie kleine partijtjes binnen acht uur geladen. Een beetje rot-zooien en we hadden het voor elkaar. Ze helpen je gewoon wat eerder. Normaal doe ik zowat twee dagen over zo'n klus."

Om half drie kunnen we onder een van de elevators van de Novigrad, een Yoegoslavisch zeeschip vol met Palmpitschilfers. Wil komt nog even aan boord om een paar monsters te nemen. Permanente controle van de kwaliteit blijft geboden.

Wachten

Nadat de 107 ton binnen is - met een vertraging van een uur wegens een defekt aan de elevator - gaan we op zoek naar een rustige ligplaats. Morgen of volgende week moeten er nog twee partijen van 50 ton worden geladen. We besluiten eerst maar eens te

gaan eten. Drie heerlijke karbonades en een klein zakje gedroogde hutspot - wanneer je er water bij doet rijst het ineens de pan uit - vormen ons middagmaal. Behoorlijk hongerig storten we ons op de heerlijke maaltijd. Ondanks het feit dat er op het zakje staat dat de inhoud voor drie à vier personen bestemd is, maken we schoon schip.

Dan breekt er een tijd aan van wachten, bellen en wachten. Nog een bezoekje aan de factor maakt duidelijk dat we aan boord moeten overnachten. Morgen krijgen we 50 ton Glute en volgende week nog eens 50 ton Citrus. Als alles doorgaat tenminste ...

Vertrouwen

Eensgezind pakken we een boek; Heinz G. Konsalik behoort tot de favorieten aan boord. Na tien minuten zijn we allebei onder zeil; het vele wachten heeft ons slaperig gemaakt. Het hangt van eventueel nieuwe ontwikkelingen af of we morgen met de trein of met de schuit naar huis gaan. Voor 50 ton Citrus gaat Jan volgende week niet helemaal apart naar Amsterdam. De enige rendabele schuit is tenslotte een volle schuit.

En zo hangt het leven van een binnenvaartschipper van wachten en onzekerheden aan elkaar. Onregel-

▲ *Vertrouwen van A. Westerhout aan de vertrouwde Loswal van Ameide (foto Willem Keizer - www.shipphoto.nl).*

matige werktijden; uren van niets doen - er is natuurlijk altijd wel wat te rommelen op de schuit - om dan plotseling weer als een speer aan 't werk te moeten. Het is een keihard vak. Wat de dag van morgen brengen zal, is voor de binnenschipper vaak een raadsel. Maar toch wordt - ondanks de vele zorgen - de toekomst optimistisch tegemoet gezien. De naam van het grootste schip van de firma Westerhout spreekt wat dat betreft, duidelijke taal: de toekomst is een zaak van Vertrouwen.

Pim Kalkman.

‘Vooroorlogsch Voetbal’ in Ameide:

Rohda - recht op het doel af

Bram Provoost

Enkele maanden na de bevrijding van de Duitse bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog, werd op 14 augustus 1945 in ‘Het Fortuin’ de Algemene Sportvereniging Ameide (A.S.V.A.) opgericht. Deze vereniging omvatte naast voetbal, ook de korfbalsport en gymnastiek. De voetbalafdeling werd later de v.v. Ameide, die nog steeds actief is in de zaterdagcompetitie van de KNVB.

Het is veel minder bekend, dat er ook voor de oorlog in Ameide gevoetbald werd. Carla Jonker schrijft in haar studie¹ over Ameide en Tienhoven: *“Voetbal was in Ameide en Tienhoven een echte arbeiderssport, die in de jaren van economische crisis opkwam (vrije tijd) en ten onder ging (geldgebrek). Voetbalclub Rohda (Recht op het doel af) bestond van 1927 tot 1936.”*

Ik heb niets terug kunnen vinden over een oprichtingsvergadering van Rohda, maar vanaf 1928 verschijnen er verslagen over wedstrijden in de regionale kranten. Zo speelt Rohda uit Ameide in juni 1928 een wedstrijd tegen A.S.V. uit Arkel ter gelegenheid van de opening van het sportveld aldaar (Nieuwe Gorcumse Courant NGC, 27 juni 1928).

Voetbal op zondag in Ameide!

In die tijd speelde Rohda de meeste voetbalwedstrijden op zondag. Voetbal op zondag was gebruikelijk omdat er op zaterdag(ochtend) gewerkt moest worden (zie Kader: Zaterdagvoetbal). Over Rohda meldt de Schoonhovense Courant (Sch. C.): *“Ameide. 30 Juli 1928. Op het Rohda-terrein alhier, werd Zondagmiddag onder buitengewoon groote belangstelling een voetbalwedstrijd gespeeld tusschen Rohda I en ‘De Veteranen’. De oud-gedienden bleken het voetballen nog lang niet verleerd te zijn, vooral de rechtersvleugel en de keeper waren goed. Door de scheeve beslissingen van den scheidsrechter werd de uitslag 3-1 voor Rohda. Een gelijk spel had de verhouding juister weer gegeven. We hopen de Veteranen nog eens meer in het veld te zien. Wanneer dan voor een scheidsrechter gezorgd wordt, die de spelregels kent, dan zouden de Rohda-spelers wel eens een leelijk lesje kunnen krijgen.”* (Sch. C. 30-7-1928).

Een “leelijk lesje” krijgt Rohda enkele weken later al: *“Arkel. De voetbalvereniging A.S.V. I wist Zondag van Rohda uit Ameide met niet minder dan 7-1 te winnen.”* (NGC, 15-8-1928).

De eerste voetbalwedstrijd tussen Ameide en Meerkerk? “Ameide, 1 Mei 1929. Zondagmiddag werd al-

hier een voetbalwedstrijd gespeeld tusschen M.V.V. van Meerkerk en Rohda van Ameide. Voor de rust maakte Rohda 6 doelpunten. Na de rust werden er nog 4 doelpunten gemaakt bij Meerkerk. Toch mocht het M.V.V.

Voetbal op zondag of zaterdag?

Het voetbalspel werd eind 19de eeuw vanuit Engeland naar Nederland gebracht. In 1879 werd de eerste voetbalclub, H.F.C. in Haarlem, opgericht. Enkele jaren later organiseerden de clubs zich in de Nederlandsche Voetbal Bond, NVB – later in 1929, KNVB. Na de Eerste Wereldoorlog steeg de populariteit van voetbal en werden er overal in het land nieuwe verenigingen opgericht evenals nieuwe bonden. Naast de NVB ontstonden er ook regionale, provinciale en zelfs katholieke voetbalbonden. Een deel van deze bonden verenigde zich weer in een door de NVB erkende organisatie.

Omdat er in die tijd op zaterdag(ochtend) gewoon gewerkt werd, werkten de erkende bonden hun competities op zondag af. In het begin van de jaren 1920 krijgt de NVB te maken met de opkomst van het zaterdagmiddagvoetbal door bedrijfsploegen, kantoorclubs en protestantse clubs. Onder protestanten stond in die tijd voetbal niet hoog aangeschreven. Velen onderschreven de stelling: “wie sport gaat niet naar de kerk, en wie naar de kerk gaat, sport niet”. Er bestonden ernstige bezwaren tegen het voetballen op zondag en ook tegen de aandacht voor wedstrijden en individuele prestaties van voetballers in de pers. Toch ontstonden er christelijke voetbalclubs en op 6 maart 1926 werd de Nederlandsche Christelijke Voetbalbond opgericht. Een van de doelstellingen was het voetballen op werkdagen te bevorderen.

Het lukte de NVB in die tijd niet om het zaterdagvoetbal te organiseren. Men liet dit over aan aparte, zgn. “wilde bonden”, als de op 26 januari 1929 opgerichte Nederlandsche Zaterdagmiddag Voetbal-Bond – N.Z.V.B., die bedrijfsploegen en christelijke voetbalclubs moest verenigen. In het najaar van 1929 veranderde de naam in de Christelijke Nederlandsche Voetbalbond – C.N.V.B. Net als alle andere ‘erkende’ en ‘wilde’ voetbalbonden werd de C.N.V.B. in het begin van de Duitse bezetting op 1 augustus 1940 gedwongen om op te gaan in de KNVB, die toen weer NVB heette omdat het predicaat Koninklijk door de bezetter was afgenomen. (<https://sportgeschiedenis.nl/encyclopedie/voetbalgeschiedenis/algemene-voetbalgeschiedenis/>).

¹ Carla Jonker, Macht en armoede aan de rivier. Ameide en Tienhoven 1870-1940. Stichting Carla Jonker 2010, blz. 283.

▲ 'Nieuwbouw' aan de Broekscheweg uit 1930, (Foto 56 in "Ameide en Tienhoven in Grootmoeders tijd", 2de druk, 1993).

ook gelukken een doelpunt te maken, dus de uitslag was 10-1 in het voordeel van Rohda." (Sch. C. 29-4-1929).

Waar was het voetbalveld van Rohda in Ameide?

In de jaren na de oorlog speelde A.S.V.A. (later v.v. Ameide) op een voetbalveld op de Koekoekswaard, maar waar speelde Rohda? Krantenverslagen uit 1930 melden dat het voetbalveld gelegen was aan de Broeksteeg. Vanaf 1932 werd i.p.v. Broeksteeg de naam Broekscheweg gebruikt. Waar het veld precies lag is mij niet bekend. In 1927 was er, binnen de huidige bebouwde kom, nauwelijks bebouwing aan de Broekseweg. Grootschalige woningbouw kwam daar pas na 1945 op gang. Het voetbalveld kan dan zowel aan de kant van 'De Geer' (Zevenhoven) als aan de kant van 'Aaksterveld' gelegen hebben. Het fotoboek "Ameide en Tienhoven in Grootmoeders tijd" (2de druk, 1993) geeft nadere informatie. Bij foto 56 staat: "Uitbreiding Broekscheweg. Twaalf gemeentewoningen, in 1930 gebouwd. Wat een uitzicht hadden die, van de Meidoornlaan was nog geen sprake. De achtertuin grensde aan een sloot, die de huizen scheidde van een weiland "De Geer" geheten" en bij foto 57 staat: "Voorbij de huizenrij en "De Geer" lag een dwarskamp, eigendom van Frêêrik Kool. Deze heeft in 1927 de kop ervan verpacht aan de voetbalclub "Recht op het doel af". Schuttingen op hoge poten en beschilderd met grote reclames van onder andere automobielen werden er geplaatst, die je het zicht benamen op het spel: er zat niets anders op dan entree te betalen."

Misschien weet een van de lezer van dit Nieuwsblad het veld van Rohda nog preciezer te lokaliseren?

Bij het voetbalveld was er, in ieder geval in de beginjaren, geen clubhuis of kleedruimte. Zoals blijkt uit een verslag uit 1932 werd café Lekzicht als 'clublokaal' gebruikt en ging men vandaar in een feestelijke optocht naar het voetbalveld. Soms zelfs met muziek voorop. "Ameide. Zaterdagavond (9 juli 1932) had de wedstrijd "Rohda I" - "D.V.S." (Leerdam) plaats. Om ruim half zeven vertrok men van **café Lekzicht** met de muziekveren. "Unie" voorop², gevolgd door de Leerdammers en de "Rohda"-spelers in sporttenu, versierd met hun clubvlaggen. Onder het spelen van een vrolijke marsch trok de stoet naar het "Rohda"-terrein aan den Broekscheweg, waarna de wedstrijd een aanvang nam.

Voor de rust werden geen doelpunten gemaakt, na de rust maakten "Rohda" 3 en "D.V.S." 2 doelpunten, zoodat "Rohda" dezen zeer mooien wedstrijd met 3-2 won. Hierna volgde, weer onder het spelen van enkele marschen, de terugtocht naar het clublokaal." (Sch. C. 11-7-1932).

Rohda speelt mee in de voetbalcompetitie van de U.P.V.B.

In 1929 is er al al sprake van Rohda I, II en III. De elftallen van Rohda doen vanaf september 1929 mee aan de competitie van de U.P.V. B., de **Utrechtsche Provinciale Voetbalbond**. De UPVB is in 1901³

2 De "Unie" had in die tijd haar oefenruimte in café Lekzicht.

3 Zondag 31 mei 1931 werd het 30-jarig jubileum U.P.V.B. gevierd.

▲ Broekscheweg, Ameide (poststempel 1937). Het Rohda-veld lag aan de linkerkant voorbij het einde van de bebouwing.

ontstaan door een fusie tussen de **Utrecht-Gooische Voetbalbond** en **Utrechtsche Voetbalbond**. In 1940 werd de UPVB een onderafdeling van (K)NVB. Deze bond hield in 1996, na een herstructurering bij de KNVB, op te bestaan.

Deelname aan de competitie van de UPVB betekende dat de Rohda-spelers voor de uitwedstrijden flinke afstanden moesten afleggen. Zo was Rohda in 1929/30 ingedeeld in een competitie met o.a. Plasvogels uit **Loosdrecht**, W.U.T. uit **Utrecht**, Sperwers uit **Vreeland** en D.O.K. uit **Hilversum**,

De competitie 1930/31 brengt weer andere Utrechtse tegenstanders voor Rohda I. "Ameide. "Rohda I", die de vorige competitie ingedeeld was in de 3^e klas U.P.V.B., is nu ingedeeld in de res. 3^e klassw. afd. C, en zal de komende wedstrijden moeten spelen tegen de volgende clubs: Holland 3 (Utrecht), Brederodes 3 (Vianen), Stichtse Boys 3 (Utrecht), Elinkwijk 3 (Utrecht), D.O.S. 3 (Utrecht), W.D.O. 2 (Utrecht), Vreeswijk 2, Wijk bij Duurstede 2". (Sch. C. 19-9-1930).

Hoe gingen de voetballers naar de uitwedstrijden in plaatsen als Vreeswijk, Wijk bij Duurstede, Loosdrecht, Vreeland, Hilversum en Utrecht? Ging dat per fiets, via het veer Tienhoven of de schipbrug in Vianen? Ging men misschien al met een autobus van Bouter? Later was dat laatste zeker het geval. Uit een van de verslagen blijkt dat men in 1936 met een autobus naar de uitwedstrijden in Utrecht gaat. Omdat er wegens de paasdrukte geen autobus beschikbaar was moesten op 2de paasdag de wedstrijden van Rohda I en II tegen T.O.G.O. in Utrecht uitgesteld worden. (Is er iemand onder de lezers, die hier nog iets over weet te vertellen?)

Bij Sport en Spel

zijn WRIGLEY's P.K. Kauwbonbons de aangenaamste versnapering.

Bij voetbal en tennis, motorsport en athletiek, op fiets- en wandeltochten zullen zij U heerlijk verfrischen en elk gevoel van vermoeidheid verdrijven.

WRIGLEY's P.K.-Kauwbonbons stalen de zenuwen, stillen den dorst, houden den mond gezond en bevorderen de spijsvertering.

Ook onder Uw dagelijksch werk komen WRIGLEY's P.K.-Kauwbonbons van pas, - zij houden Uw gestel en humeur in orde. En het is een goedkope versnapering: 4 bonbons voor 5 cent.

WRIGLEY'S

P.K.

KAUWBONBONS

Dakje 5ct

VOOR JONG EN OUD

▲ Bij Sport en Spel, zeker bij voetbal, hoorde ook in 1928 al kauwgom!

▲ Een foto van voetbalvereniging "Rohda" Ameide (ergens in de jaren 1930?). Rohda telde in de loop der jaren meerdere teams. Het team hier bestaat uit: Staand: Dirk den Hartog, Manus Pek en rechts met pet Marinus van der Vliet en Rinus den Boer (reserves en officials?). De elf in spelerstenue zijn, staand: Dries Tukker, Piet Bogerd, Gert de Bie, Teeuw van Leer en Gerrit de Kruijk. Daarvoor: Gerrit de Groot, Klaas van den Heuvel en Koos Langerak. Op de voorgrond: Gijs Tukker, Henk van Arkel en Jan van der Vliet. (Bron: Foto 57 in "Ameide en Tienhoven in Grootmoeders tijd", 2de druk, 1993).

Hoe verging het Rohda in de competitie 1930/31? "Ameide. "Rohda I" zal Zondagmiddag haar eersten competitiewedstrijd spelen op haar terrein aan de Broeksteeg en wel tegen "D.O.S. III" uit Utrecht voor "Rohda" nog een onbekende club. Het zal wel een spannende strijd worden. Het 2^e elftal van "Rohda" moet gaan spelen te Jutphaas en zal in het veld moeten tegen "Jutphaas III" (Sch. C. 26-9-1930). Wat waren de sportieve prestaties? Zomaar een aantal uitslagen:

Zon. 28-9-1930: Rohda I – D.O.S. III (Utrecht), 2-4
 Zon. 26-10-1930: Rohda I – Stichtse Boys III (Utrecht), 5-2
 Zon. 7-12-1930: Rohda I – Brederodes II (Vianen), 2-6
 Zon. 14-12-1930: Holland III (Utrecht) – Rohda I, 1-6
 Zon. 11-1-1931: D.O.S. III – Rohda I, 2-4
 Zon. 15-3-1931: Rohda I – Wijk bij Duurstede II, 4-1
 Zon. 29-3-1931: W.D.O. II (Utrecht) – Rohda I, 1-1
 Zon. 12-4-1931: Rohda I – Elinkwijk III, 1-5
 Zon. 19-4-1931: Rohda I – Vreeswijk II, 1-2
 Sportief gezien lijkt Rohda aardig mee te doen. Van de achterhaalde wedstrijden worden er 4 gewonnen, 4 verloren en 1 gelijk gespeeld. Een middenmoter lijkt me.

Competitie 1931/32.

"Ameide. "Rohda I" is voor het seizoen 1931-1932 ingedeeld in de 2de klasse B met de volgende verenigingen: Minerva (Utrecht), U.F.C. (Utrecht), Wijk bij

Duurstede, Vreeswijk, W.D.O. (Utrecht), Jutphaas en Argus (Utrecht)." (Sch. C. 21-8-1931)

Ook in dit seizoen boekte Rohda weer wisselende resultaten:

Zon. 6-9-1931: Minerva I (Utrecht) – Rohda I, 5-2
 Zon. 13-9-1931: Rohda I – Jutphaas I, 2-3
 Zon. 4-10-1931: Rohda I – W.D.O. I (Utrecht), 9-1
 Zon. 11-10-1931: Wijk bij Duurstede I – Rohda I, 2-1
 Zon. 18-10-1931: Rohda I – U.F.C. I (Utrecht), 2-4
 Zon. 1-11-1931: Rohda I – Vreeswijk, 1-6 **N.B. "Van de vijf wedstrijden heeft Rohda I er nu vier verloren, dus er zal beter aangepakt moeten worden om zich in deze klas te handhaven"** (aldus de regionale pers). Dat doen ze dan ook. De volgende wedstrijd wordt met ruime cijfers van Jutphaas gewonnen, maar daarna weer twee nederlagen.
 Zon. 15-11-1931: Jutphaas I – Rohda I, 2-10
 Zon. 22-11-1931: Vreeswijk I – Rohda I, 4-2
 Zon. 13-12-1931: W.D.O. I (Utrecht) – Rohda I, 3-2

Competitie 1932/33.

De jaren 1932 en 1933 worden de enerverendste in het bestaan van Rohda. Op Paasmaandag 1932 wordt in Lexmond van L.V.V. (Lexmond) gewonnen. "Lexmond, 30 maart 1932. Paasch-Maandag had hier een wedstrijd plaats tussen "L.V.V." en "Rohda" van Ameide. De uitslag was 8-0 ten voordeele van Rohda." (Sch. C. 30-3-1932). Maar de wedstrijd voor het **5-jarig jubileum** tegen het Leerdamse L.S.V., op 15 mei 1932 wordt helaas verloren. "Ameide, Zondag werd de jubileumwedstrijd in verband met het **vijfjarig bestaan**

▲ Bovenstaande foto is enige jaren later gemaakt dan de linksstaande foto (enkele spelers staan op beide foto's). Dit plaatje versterkt de eerder genoemde tekst het fotoboek "Ameide en Tienhoven in Grootmoeders tijd" (2de druk, 1993) "Schuttingen op hoge poten en beschilderd met grote reclames van onder andere automobielen werden er geplaatst, die je het zicht benamen op het spel: er zat niets anders op dan entree te betalen."

van de voetbalver. "Rohda" alhier gespeeld tegen "L.S.V." Leerdam. De uitslag was 3-1 in het voordeel van "L.S.V." (Sch. C. 18-5-1932).

In augustus 1932 wordt de nieuwe competitie-indeling bekendgemaakt. Rohda I moet spelen tegen clubs uit Jutphaas, Utrecht, Den Dolder en Hilversum. "Ameide. "Rohda I" is voor het seizoen 1932-1933 ingedeeld in de 2^e klasse B van den U.P.V.B. met de volgende vereenigingen: D.O.K. (Hilversum, wordt later dat seizoen "De Zebra's"), Jutphaas, De Raven (Utrecht), Veneta (Hilversum, wordt later dat seizoen "Gooische Boys"), A.T.O. (Utrecht), Volharding (Utrecht), U.F.C. (Utrecht), W.D.O. (Utrecht), D.U.C. (Den Dolder) en U.J.S. (Utrecht)." (Sch. C. 19-8-1932). De competitie begint met een nederlaag tegen "Raven" in Utrecht. "Ameide. "Rohda I" speelde Zondag haar eersten competitiewedstrijd tegen de "Raven I" te Utrecht. "Rohda I", die met zes invallers speelde, verloor met 7-3". (Gorcumer, 5-9-1932).

Zondag 4-9-1932: Raven I (Utrecht) – Rohda I, 7-3. N.B. "Rohda speelde met zes invallers".

Zondag 11-9-1932: Rohda I – U.J.S. I (Utrecht), ? - ? N.B. "De heer A. van Es, die 3 jaar in Indië heeft doorgebracht, wil weer een plaats in het elftal innemen, hetgeen zeker een versterking zal beteekenen". (Helaas geen uitslag gevonden).

Zondag 18-9-1932: De Zebra's I (Hilversum) – Rohda I, 8-0 N.B. "Een zware nederlaag, Rohda mannen, doch laat den moed maar niet zakken".

Het vervolg van de competitie wordt gedomineerd door politieke strubbelingen. In de gemeenteraad van Ameide zijn er problemen over het voetballen op zondag,

Het voetbalverbod in Ameide in 1932

Zondag 25 september 1932 zou Rohda I de tweede thuiswedstrijd spelen tegen Jutphaas I. Deze wedstrijd wordt echter afgelast i.v.m. een voetbalverbod op zondag.

"Ameide. De wedstrijd "Rohda I" - "Jutphaas I" is door den U.P.V.B. afgelast in verband met het genomen raadsbesluit, waarbij het houden van voetbalwedstrijden op Zondag is verboden. Afwachten is nu de boodschap" (Gorcumer, 26-9-1932).

Waarom een voetbalverbod in 1932?

Het instellen van een voetbalverbod op zondag had alles te maken met de samenstelling van de gemeenteraad van Ameide. Op 10 juni 1931 werden er verkiezingen gehouden waardoor de samenstelling van de gemeenteraad in Ameide iets veranderde. De 'rechtse/christelijke' meerderheid werd vergroot van vier tegen drie naar vijf tegen twee zetels. Opmerkelijk is dat de derde 'linkse/liberale' zetel op één stem na gemist wordt. De Vrijzinnig Democratische Bond kwam één stem tekort voor een restzetel. Hierdoor

Plaatselijk Nieuws.

Ameide. Voor den gemeenteraad zijn de volgende kandidatenlijsten ingeleverd en geldig verklaard:

Anti-Rev.: 1 Nic. Streefkerk (aftr.), 2 A. de Kruijk Czn., 3 J. van der Hek, 4 C. Labrie, 5 L. Verheij, 6 N. den Oudsten, 7 C. van Gent, 8 L. Weeda, 9 N. de Wit, 10 W. Bouwmeester.

Lijst Van Kekem: 1 W. A. van Kekem (aftr.)

Vrijheidsbond: 1 Adr. Kruijt (aftr.), 2 H. Diepenhorst Jzn., 3 P. Koutstaal, 4 H. Vermeulen, 5 D. de Jongh, 6 G. de Bie Sr.

Vrijz. Dem.: 1 A. Bouter (aftr.), 2 T. de Groot Pzn., 3 C. van Gelderen, 4 A. A. Dijkman, 5 A. C. Verheij.

S.D.A.P.: 1 K. den Boer JDzn. (aftr.), 2 J. de Groot Jzn., 3 H. de Vroome, 4 C. Uittenbogaard, 5 J. van der Ham Dzn.

Staatk. Geref.: 1 M. van der Vliet, 2 Joh. Mesker, 3 I. van Lomwel LPzn.

— De stemming voor den gemeenteraad is bepaald op 10 Juni.

▲ Kandidatenlijsten voor de verkiezing van de gemeenteraad van Ameide in 1931.

werd het zittende raadslid A. Bouter niet herkozen en ging zijn zetel naar C. Labrie van de A.R-partij.

Niet minder dan zes partijen schreven zich in 1931 in voor de gemeenteraadsverkiezingen. Dit is bijzonder, omdat de gemeenteraad maar zeven zetels telt. "Ameide, Loting nummering kandidatenlijsten: Lijst 1. S.D.A.P., 2. Vrijheidsbond, 3 Lijst Van Kekem, 4. Vrijz.-Dem., 5 Anti-Rev., 6 Staatk. Geref." (Sch. C. 22-5-1931).

Zoals hierboven vermeld had deze verkiezing een bijzondere uitslag. Twee partijen halen geen zetel, maar bij een van beide scheelt het slechts één stem. "AMEIDE. De waarde van één stem. De uitslag der gemeenteraadsverkiezingen is als volgt: S.D.A.P.: 129, gekozen K. den Boer J.Dzn.; Vrijheidsbond: 118, gekozen Adr. Kruijt; Vrij anti-rev.: 103, gekozen W.A. van Kekem; Vrijz. Dem. Bond: 72 st. (geen zetel); Anti-rev.: 291, gekozen N. Streefkerk, A. de Kruijk Czn., J. v.d. Hek en C. Labrie; Staatk. Geref.: 38 st., geen zetel. De Vrijz.-Dem Bond verliest een zetel aan de A.R. Had de V.D.B. lijst één stem meer gehad, dan was bij de derde verdeling daaraan een zetel toegewezen. Het totaal aantal uitgebrachte stemmen bedroeg 765, van onwaarde 14.

Na afloop van deze stemming heeft een kiezer (de heer Van Gelderen) bezwaar ingediend tegen het goedkeuren van drie stembiljetten, waarop het stemvakje z.i.

niet op de juiste manier is ingevuld". (Sch. C. 12-6-1931).

Het bezwaar van de heer Van Gelderen loopt op niets uit. De verdeling blijft zoals die is. Maar er is een wijziging in de samenstelling van de raad. Adr. Kruijt van de Vrijheidsbond stelt zijn zetel beschikbaar aan H. Diepenhorst Jzn. Omdat deze meer stemmen had gekregen dan Kruijt. (Sch. C. 29-7-1931).

In september worden de wethouders verkozen. Wethouder W.A. van Kekem, die met een eigen lijst uitkwam, wordt niet herkozen. In zijn plaats komt de zittende AR-wethouder N. Streefkerk, terwijl zijn partijgenoot J. v.d. Hek, als tweede wethouder wordt benoemd. Daardoor ontstaat er ook een wethoudersvacature. Op 2 april 1932 wordt A. de Kruijk met 4 stemmen gekozen tot wethouder. Zoals blijkt uit de het verdere verslag is het voetbalverbod op zondag vooral het werk is van deze nieuw benoemde wethouder A. de Kruijk.

De Schoonhovensche Courant doet op 21 september 1932 verslag "van een tumultueuze raadsvergadering" in Ameide op maandag 19 september. Aan het eind van dit verslag staat: "De raad besloot het houden van openbare voetbalwedstrijden tegen entree op Zondag te verbieden." Een kleine week later verschijnt het vervolg van het verslag van deze vergadering. Daarin wordt duidelijk wat er in Ameide aan de hand is: "Verbod van voetbalwedstrijden op Zondag.

De Voorzitter herinnert eraan dat dit onderwerp reeds lang geleden in behandeling is geweest, doch niet afgedaan. Spr. geeft het woord hierover aan den wethouder, die het meest voor dit verbod heeft gewerkt.

Weth. De Kruijk zegt, dat het hier om een voorstel van het college van B. en W. in haar geheel betreft.

Ons land is een christelijk land en de regeering regeert bij de gratie Gods. De overheid heeft daarom de roeping en plicht om de gelegenheid tot Zondagsheiliging zooveel mogelijk te bevorderen.

De heer Den Boer zegt dat Nederland een democratisch land is. Wie naar de kerk wil, heeft daartoe het volste recht en wie wat anders wil, moet dat ook mogen. Spr. voelt zelf niets voor voetballen, maar hij heeft er niets tegen dat anderen niet denzelfden smaak hebben als hij. Terwijl de werklozen langzaam verpoperen⁴, ontnemt men hen ook nog dit beetje ontspanning.

De heer Labrie zegt dat niet-voetballen nog niet wil zeggen verpoperen. Spr. is als chr. arbeider de meening van weth. De Kruijk toegedaan.

De heer Diepenhorst zegt dat de christelijke leden van de Tweede Kamer er niet tegen opzien samen te werken met Rome. Als zij de meerderheid hebben, willen zij op de overigen dwang toepassen. Is dat christelijk? Weth. v.d. Hek merkt op, dat **niet het voetballen, doch de wedstrijden worden verboden.**

Weth. De Kruijk vraagt wat er van de heiliging van den dag des Heeren terecht zou komen als men iedereen

4 Verpoperen is verpauperen – tot armoede vervallen.

volkomen vrijheid liet. Spr. herinnert aan het ongeluk, hier onlangs bij het voetballen gebeurd⁵.

De heer Den Boer zegt dat de heeren wel weten wat zij jagen. Door de wedstrijden te verbieden willen zij het voetballen nekken. Als Kersten⁶ in de Kamer voorstelt, de treinen niet te laten lopen op Zondag, dan krijgt hij geen steun, omdat het geld opbrengt, maar een voetbalwedstrijd wil men verbieden.

Weth. v.d. Hek komt terug op de samenwerking met Rome. Te Bleiswijk heeft de dominé gedaan gekregen, dat de r.-k. voetbalvereniging op Zondag geen wedstrijden houdt.

De Voorzitter wijst op de mogelijkheid dat Ged. Staten het besluit niet goedkeuren.

De heer Den Boer vraagt of men 's Zondags wel met een kinderwagen mag lopen.

Weth. De Kruik had verwacht, dat de heer Den Boer waardering zou hebben voor een andermans denkbeelden.

De heer Den Boer: Volkomen, zoodra er sprake is van een christelijk standpunt.

De heer Diepenhorst vraagt of het van waardering voor andere denkbeelden getuigt als men een voetbalverbod uitvaardigt.

De Voorzitter brengt het voorstel in stemming. Hij stelt voor, in het geval dat Ged. Staten het niet mochten goedkeuren, het verbod uit te vaardigen op grond van de Zondagswet. Spr. stelt dat voor, omdat er vóór 100 jaar nog niet gevoetbald werd. Het voorstel werd aangenomen met 5-2 stemmen⁷. Tegen de heeren Den Boer en Diepenhorst." (Sch. C. 26-9-1932).

De gevolgen van het voetbalverbod voor Rohda

Het verbod om op zondag te voetballen in Ameide gaat onmiddellijk in. De thuiswedstrijd van Rohda I op zondag 25 september wordt afgelast. Door de U.P.V.B. wordt besloten dat Rohda eerst alle uitwedstrijden zal spelen, maar uiteindelijk zal men toch in Ameide een aantal thuiswedstrijden moeten spelen. De competitie verloopt heel slecht voor Rohda. De drie wedstrijden voor het voetbalverbod waren allemaal verloren en daar gaat men mee door.

Zondag, 2-10-1932: U.F.C. I (Utrecht) – Rohda I, ?-?

Zondag 9-10-1932: D.U.C. I (Den Dolder) – Rohda I, 4-2

Zondag 16-10-1932: W.D.O. I (Utrecht) – Rohda I, 3-1

Zondag, 23-10-1932: Gooische Boys I (Hilversum)

5 Ameide. Zondag 1 mei 1932. Rohda II-Brederodes III. Toen de wedstrijd een kwartier aan de gang was kwam een Brederodes-speler met een Rohda-speler in botsing, met het gevolg dat de Brederodes-man van het veld moest worden gedragen en per auto naar huis moest worden vervoerd. Bij de rust werd de wedstrijd gestaakt met een 4-0 voorsprong voor Rohda II. (Sch. C. 2-5-1932).

6 Ds. G.H. Kersten (1882-1948) was in 1918 medeoprichter van de SGP. Politiek leider tot 1945 en vanaf 1922 kamerlid voor de SGP en voorvechter was van een algehele invoering van de Zondagsrust.

7 Gemeenteraad op 19 september 1932: Wethouders: A. de Kruik en J. v.d. Hek, beide A.R.. Raadsleden: C. Labrie, N. Den Oudsten (A.R.) W.A. van Kekem (eigen lijst), H. Diepenhorst (Vrijheidsbond) en K. den Boer (S.D.A.P.).

– Rohda I, 4-0. N.B. **“Zevende competitiewedstrijd en zevende nederlaag”**.

Zondag, 30-10-1932: Rohda I – vrij

Zondag, 6-11-1932: Volharding I (Utrecht) – Rohda I, 6-4

Zondag, 13-11-1932: Rohda I – vrij

Zondag, 27-11-1932: A.T.O. I (Utrecht) – Rohda I, 4-2

Zondag, 18-12-1932: U.J.S. I (Utrecht) – Rohda I, 5-4

Februari 1933: de thuiswedstrijden van Rohda komen in zicht

“Ameide. Beide Rohda-elftallen zijn voor Zondag (5 februari 1933) vrij; beide hebben nog één uitwedstrijd te spelen en dan komen de thuiswedstrijden, maar wanneer? Het is nog steeds niet bekend wanneer hier weer gespeeld zal kunnen worden aangezien de wedstrijden op Zondag verboden zijn.” (Sch. C. 3-2-1933).

Op zondag 26 februari 1933 speelt Rohda met drie invallers de laatste uitwedstrijd. Tegen Jutphaas I wordt het opnieuw een zware nederlaag: Jutphaas I – Rohda I, 11-0. Het blijkt dat Rohda alle tien uitwedstrijden en de ene thuiswedstrijd (op 11 september 1932 tegen U.J.S.) heeft verloren. De situatie lijkt hopeloos, maar er moeten nog negen thuiswedstrijden gespeeld worden. In maart wordt er niet gespeeld, maar begin april 1933 komt het uiteindelijk tot een confrontatie tussen de UPVB en de gemeente Ameide. De U.P.V.B. schrijft voor zondag 2 april 1933 toch een wedstrijd uit in Ameide. Bijzonder is dat niet de naam “Rohda”, maar de naam “Ameide” wordt gebruikt voor de thuisploeg. Het lijkt er op dat men om het voetbalverbod te omzeilen een nieuwe vereniging heeft opgericht in Ameide.

”**Voetbal ondanks verbod.** Ameide. Het voetbalverbod zal Zondag worden overtreden. **Het bestuur van de voetbalvereniging “Ameide” (voorheen Rohda)** heeft Zaterdag een onderhoud gehad met het U.P.V.B. bestuur, dat de mededeeling deed, dat Zondag de voetbalwedstrijden weder een aanvang zullen nemen.” (Gorcumer 27-3-1933).

HET VOETBALVERBOD TE AMEIDE.

De U.P.V.B. lukt een proces uit. “Ameide. Zondagmiddag is de door den U.P.V.B. vastgestelden voetbalwedstrijd Ameide I – D.U.C. (Utrecht) gespeeld, welke eindigde in een gelijk spel, namelijk 2-2. Na den wedstrijd heeft de gemeente-veldwachter proces-verbaal opgemaakt tegen de heeren Schaap en Minnes, beiden bestuursleden van den U.P.V.B., wegens overtreding van de gemeenteverordening.” (Sch C., 3-4-1933)

Grote bestuurlijke problemen in de gemeente Ameide

Tegelijkertijd met het overtreden van het voetbalverbod is er een ernstige crisis in het gemeentebestuur van Ameide. In de loop van 1932/33 ontwikkelen zich grote bestuurlijke problemen binnen het college van B en W van Ameide⁸. Op 1 april 1933, één dag voor de omstreden voetbalwedstrijd van zondag 2

8 Zie hiervoor artikel in het Nieuwsblad HVAT, 2018, jrg. 29, nr. 3, blz. 22-24.

april, gaat burgemeester Luijendijk met ziekteverlof. Burgemeester Hoogenboom van Vianen wordt waarnemend burgemeester tot juni 1934. Loco-burgemeester wordt het raadslid W.A. van Kekem. De beide wethouders, J. v.d. Hek en A. de Kruijk worden, zeer tegen de normale gang van zaken in zo'n geval, gepasseerd voor deze functie.

Het conflict rond het voetbalverbod in Ameide bereikt ook de provinciale pers in Utrecht. Op 3 april 1933 wijdt het Amerfoortsch Dagblad/De Eemlander een artikel aan de gebeurtenissen in Ameide. Ook de bestuurlijke problemen komen aan de orde.

“VOETBALVERBOD IN AMEIDE.

Het U.P.V.B.-bestuur geverbaliseerd. Gisteren speelde te Ameide de vereniging van dien naam de eerste competitie thuiswedstrijd. Door een voetbalverbod heeft deze club alle uitwedstrijden reeds gespeeld terwijl het U.P.V.B.-bestuur zich inmiddels de steun verzekerd had van den K.N.V.B. rechtskundigen adviseur en oud-internationaal Mr. Welker.

De eerste thuiswedstrijd was gisteren vastgesteld en de noodige maatregelen waren getroffen. Zoo waren o.a. B. en W. van Ameide met de vaststelling van dezen wedstrijd in kennis gesteld.

Zonder eenige onregelmatigheid werd de wedstrijd in de beste verstandhouding gespeeld onder aanwezigheid van een vrij talrijk publiek waaronder dorpspolitie en rijksveldwachter van Vianen. Onmiddellijk na afloop werden de U.P.V.B. bestuursleden Minnes Jr. en Schaap aangehouden en geverbaliseerd.

Inmiddels is de toestand in Ameide wel een zeer eigenaardige. De burgemeester heeft drie maanden ziekteverlof, de gewezen loco-burgemeester, wethouder der gemeente, is voorbijgegaan en is thans de waarneming van de functie van burgemeester aan die van Vianen opgedragen. Terwijl een raadslid als loco-burgemeester door de Commissaris van de koningin is benoemd.

Van politiezijde werd ons meegedeeld dat voor de komende wedstrijden voorlopig geen moeilijkheden in den weg zullen worden gelegd.

De gespeelde wedstrijd tussen Ameide en D.U.C. eindigde in een 2-2 gelijkspel.”

Het vervolg van de competitie 1932/33.

Op zondag 2 april 1933 wordt de competitie hervat voor Rohda, zij het onder de naam Ameide. We hebben hierboven vastgesteld dat tot dan alle wedstrijden door Rohda verloren waren, maar de eerste thuiswedstrijd levert meteen het eerste punt op.

Zon. 2-4-1933: Ameide I - D.U.C. I (Utrecht), 2-2. De eerste wedstrijd op zondag na verbod.

“Ameide speelt weer. Ameide. De voetbal zal Zondag hier weer rollen. De U.P.V.B. heeft namelijk voor Zondag weer twee wedstrijden vastgesteld. Om 1 uur zal Ameide II spelen tegen U.F.C. II (Utrecht). Scheidsrechter C. v.d. Greef uit Vianen. Om 3 uur treedt Ameide I in het veld tegen U.F.C. I; scheidsrechter A.H. van Amerongen uit Utrecht.”

Zon. 9-4-1933: Ameide I – U.F.C. I (Utrecht), 2-7. N.B. “U.F.C. II won met 11-1 van Ameide II”.

Zon. 16-4-1933: Ameide I – A.T.O. I (Utrecht), ?. vastgesteld door U.P.V.B.

Zon. 23-4-1933: Rohda I – Gooische Boys I (Hilversum), 3-2 N.B. “Beide elftallen telden 5 invallers, terwijl Gooische Boys met tien man speelden”.

Zon. 30-4-1933: Ameide I – Volharding I (Utrecht), ?. vastgesteld door U.P.V.B.

Zon. 7-5-1933: Ameide I – De Raven I (Jutphaas), 1-4.

Zon. 14-5-1933: Ameide I – De Zebra's (Hilversum), 0-4.

Zon. 21-5-1933: Ameide I – Jutphaas I, 2-7.

Hoewel niet alle uitslagen te achterhalen zijn lijkt het er op dat Ameide/Rohda in 1932/33 niet erg succesvol was in de UPVB competitie. Grote nederlagen zowel uit als thuis. Uiteindelijk thuis nog een gelijkspel en een kleine overwinning.

Nadat de competitiewedstrijden gespeeld zijn volgen er in de zomer weer vriendschappelijke wedstrijden en vanaf juli 1933 verschijnt ook de naam Rohda weer regelmatig. Ook voor de vriendschappelijke wedstrijden lijkt er geen sprake meer te zijn van een voetbalverbod op zondag.

Hoe gaat het verder met het voetbalverbod in Ameide?

In de maanden maart, april en mei 1933 wordt de voetbalvereniging meestal Ameide en soms Rohda I genoemd. In die maanden kunnen de competitiewedstrijden van Ameide/Rohda zonder incidenten op zondag gespeeld worden. Het lijkt dus niet zo'n vaart te lopen met het handhaven van het besluit van de gemeenteraad van Ameide. In juni 1933 lijkt de bestuurlijke zwakte in Ameide wordt ook nog eens verergerd te zijn:

“HET BURGEMEESTERAMBT TE AMEIDE.

Ameide. De vervulling van het burgemeestersambt te Ameide baart heel wat zorgen. Zooals bekend heeft burgemeester Luijendijk ziekteverlof en is als waarnemend burgemeester benoemd de heer S. Hoogenboom, burgemeester van Vianen. Bij diens afwezigheid is het oudste raadslid, de heer W.A. van Kekem, loco-burgemeester. Aangezien de heer Van Kekem wegens een oogziekte zich eenigen tijd buiten de gemeente moet begeven, is weth. J. v.d. Hek als plaatsvervanger aangevozen. Maar ook deze bleek eenige dagen van huis te moeten. Hij wordt op zijn beurt vervangen door weth. A. de Kruijk. Wij vernemen dat deze in de gemeente zal blijven en tijdelijk als loco-burgemeester optreden”. (Sch. C. 23-6-1933 en Gorcumer, 24-6-1933)

Het voetbalverbod op zondag is volgens het openbaar ministerie “een wassen neus” omdat het slechts geldt voor “openbare voetbalwedstrijden op zondag tegen entree”. Dit verbod kan eenvoudig omzeild worden door het publiek toegang te verlenen op vertoon van donateurs- of ledenkaart.

“VOETBALVERBOD OP ZONDAG. Een wassen neus. Ameide. Wij vernemen dat de ambtenaar van het openbaar ministerie bij het kantongerecht te Gorinchem geen vervolging zal instellen inzake het door den gemeenteraad ingestelde verbod van voetbalwedstrijden op Zondag, daar de overtreding volgens genoemden ambtenaar niet strafbaar is mits er alleen toegang is op vertoon van donateurs- of ledenkaart.”

Daaronder het bericht: "Zondagmiddag (2 juli) zal Rohda I op eigen terrein spelen tegen Merwede I uit Gorinchem." (Gorcumer, 1-7-1933).

Na de geruststellende mededeling van het openbaar ministerie lijkt niets meer het voetballen op zondag in de weg te staan. Een week later speelt Rohda zowel op zaterdagavond (met muziek) als op zondagmiddag. "Ameide. Zaterdagavond (8 juli) werd op het Rohda-terrein de wedstrijd Rohda I – D.W.S. (Leerdam) gespeeld, welke werd opgeluisterd door de muziekvereniging "Unie". Deze zeer prettig gespeelde wedstrijd eindigde in een 6-5 overwinning voor de Leerdammers.

Zondagmiddag (9 juli) ontving Rohda I Geel Zwart uit Groot-Ammers. Deze wedstrijd werd met 4-2 door Rohda gewonnen." (De Gorcumer 10-7-1933).

Ook tijdens de rest van de maand juli en in augustus 1933 worden er nog verschillende vriendschappelijke wedstrijden op zondag op het Rohda-terrein gespeeld. Uit de verslagen blijkt, dat er destijds al problemen waren als Ameide en Meerkerk tegen elkaar speelden.

"Ameide. Zondagmiddag (6 augustus 1933) werd op het Rohda-terrein een vriendschappelijke wedstrijd gespeeld tussen Rohda I en Meerkerk I. Even voor rust verlieten de Meerkerkers het speelveld, aangezien de scheidsrechter aan Rohda een doelpunt toekende, dat volgens hun meening wegens buitenspel niet geldig was. De stand was toen 3-0 voor Rohda". (Sch. C. 7-8-1933).

In het seizoen 1933/34 blijft Ameide/Rohda actief in de zondagcompetitie van de UPVB. Bij de wedstrijden in september 1933 is er in de U.P.V.B.-competitie nog steeds sprake van de naam Ameide, maar vanaf eind oktober keert de naam Rohda terug. Kennelijk is de angst voor het voetbalverbod voorbij. Binnen de gemeenteraad van Ameide lijkt het verbod ook niet meer te spelen. In de raadsverslagen spelen andere zaken een belangrijke rol, zoals de vleeskeuringskwestie, aansluiting op de waterleiding en de werkverschaffing

In 1934 is er een opknapbeurt van het voetbalveld aan de Broekseweg. "Ameide. De beide Rohda-elftallen hebben geen competitiewedstrijden meer te spelen en aangezien het veld onder handen is genomen om opgeknapt te worden, zullen er nog wel enkele weken heengaan voordat de vriendschappelijke wedstrijden aan de beurt zijn." (De Gorcumer, 24-3-1934). Toch wordt er een maand later nog een competitiewedstrijd van Rohda II overgespeeld. Het derde elftal van Brederodes (Vianen) had geklaagd over het "zeer lastige publiek" in Ameide. **"Rohda wint van Brederodes."**

Ameide. Zondagmiddag is op het Rohda-terrein de wedstrijd Rohda II – Brederodes III gespeeld welke op verzoek van Brederodes voor den U.P.V.B moest worden overgespeeld, omdat naar men oordeelde het publiek zeer lastig was geweest. Het is wel opmerkelijk, dat zolang Rohda in de U.P.V.B speelt, nog nooit iets is voorgevallen van beteekenis. Zowel den uit- als den thuiswedstrijd tegen Brederodes, waarvan de Rohda-reserves met een doelpunt verschil wonnen. Ook deze nieuwe wedstrijd, die in de beste verstandhouding

werd gespeeld, leverde een overwinning voor Rohda op (1-0).

Aan beide zijden werd matig gespeeld. Het is echter een mooie prestatie, deze kampioenen voor de derde maal een nederlaag toe te brengen. Scheidsrechter Evers heeft rustig en zeer goed geleid. Het publiek dat niet mocht worden toegelaten op het terrein, heeft op een naastgelegen weiland de wedstrijd kunnen aanschouwen en ook van daaruit bleven de noodige aanmoedigingen niet achterwege. Het competitierad staat nu voor beide Rohda-elftallen stil." (De Gorcumer, 16-4-1934).

Na de opknapbeurt van het veld spelen de teams van Rohda in juni en juli nog een aantal vriendschappelijke wedstrijden. Het blijkt dat er bij het veld inmiddels ook een "consumptient" aanwezig is. "Ameide. Op de Zondagmorgen gehouden vergadering van de voetbalveren. "Rohda" is o.a. ook besloten de consumptient bij inschrijving te verhuren." (De Gorcumer, 20-8-1934).

In de jaren t/m 1938 blijft Rohda actief in de competitie van de U.P.V.B. In de regionale pers worden nog regelmatig berichten over en uitslagen van de voetbalvereniging Rohda gepubliceerd. Van het voetbalverbod op zondag is niets meer te merken en wordt niets meer gehoord. De competitie wedstrijden worden op zondag in Ameide gespeeld. De tegenstanders komen nog steeds voornamelijk uit de omgeving van Utrecht. Naast elftallen uit Utrecht zien we teams uit Austerlitz, Bunnik, De Meern, De Bilt, Den Dolder, Elst, Jutphaas, Veenendaal, Vreeswijk, IJsselstein als tegenstanders van Rohda.

Ook vriendschappelijk blijft er gespeeld worden tegen teams uit de nabije omgeving, zoals Arkel, Gorinchem, Groot-Ammers, Leerdam, Meerkerk, Nieuwland en Noordeloos. Vaak ging dat in de vorm van zgn. seriewedstrijden, waarbij vier teams op één dag een klein toernooi speelde.

In de zomer 1935 organiseerde Rohda iets bijzonders, de zgn. **Nederlagenwedstrijden** tegen regionale teams. Winnaar wordt het team dat Rohda de grootste nederlaag toebrengt.

Zondag 5-5-1935: Rohda I – A.S.V. (Arkel), 4-2

Zondag 12-5-1935: Rohda I – N.S.V. (Nieuwland), 3-0

Zondag 19-5-1935: Rohda I – Geel Zwart (Groot-Ammers), 1-4

Zondag 26-5-1935: Rohda I – M.V.V. (Meerkerk), 3-3

AMEIDE

—* Zaterdagavond om 8 uur zal in de Muziektent op den Dam een concert gegeven worden door de Fanfarevereniging „Unie”.

—* De voetbalveren. Rohda heeft nederlaagwedstrijden uitgeschreven. De vereniging, die Rohda 1 de grootste nederlaag zal toebrengen is winnaar. Aan de wedstrijden zijn mooie prijzen verbonden.

Het programma is als volgt:

5 Mei: ASV 1, Arkel—Rohda 1; 12 Mei: NSV 1, Nieuwland—Rohda 1; 19 Mei: MVV 1 Meerkerk—Rohda 1; 26 Mei: Geel Zwart 1, Gr. Ammers—Rohda 1; 2 Juni: HVV, Hoog-Blokland—Rohda 1; 9 Juni: Voorwaarts 3, Leerdam—Rohda 1.

Zondag 2-6-1935: Rohda I – H.V.V (Hoog-Blokland), ? - ?

Zondag 9-6-1935: Rohda I – Voorwaarts III (Leerdam), afgelast.

Uit de berichten is, helaas, niet af te leiden wie deze merkwaardige reeks wedstrijden heeft gewonnen. Wel blijkt uit de verslagen, dat ook elftallen uit Nieuwland, Meerkerk, Groot-Ammers en Hoogblokland in 1935 op zondag voetbalden,

Vermeldenswaard is nog een feestelijke wedstrijd op een zaterdagavond tegen Hoogblokland, met muziek en verloting. *“Voetbal Ameide. Zaterdagavond zal op het Rohda-terrein aan de Broekscheweg een voetbalwedstrijd worden gespeeld tusschen Rohda I ren Hoog-Blokland I. Deze wedstrijd zal worden opgeluisterd door de muziekvereniging “Unie”. Welke om 7.15 uur vanaf de Dam vertrekt. Na de wedstrijd zal de trekking van de te houden verloting plaats hebben, waarvan de hoofdprijs een rijwiel is, terwijl er nog een aantal fraaie prijzen te winnen zijn.”* (Gorcumer, 24-7-1937). *“Na ‘n zeer aantrekkelijke wedstrijd behaalden de Rohda-mannen een 2-0 overwinning. Tijdens de rust hield de “Unie” de spanning er in en vergastte de aanwezigen op muziek. Na de trekking der verloting bleek dat de gelukkige winnaar van de hoofdprijs (het rijwiel) was C. Verboom. De terugtocht naar het dorp ging weer met “Unie” aan het hoofd en daarachter volgden beide elftallen, gevolgd door vele belangstellenden. Onder het spelen van de “Unie” werd nog een*

straatje omgewandeld, hetgeen zeer op prijs werd gesteld.” (Gorcumer, 28-7-1937).

Het einde van de voetbalvereniging Rohda

Zoals gezegd blijft Rohda actief in de U.P.V.B. De competitie 1937/38 lijkt de laatste te zijn geweest. *“Ameide. Zondagmiddag om 2 uur zal Rohda I voor de competitie der U.P.V.B. op haar terrein aan de Broekscheweg en thuiswedstrijd spelen tegen V.S.K. I uit Utrecht.”* (Gorcumer, 23-10-1937). *“Ameide. Zondag speelt “Rohda” een wedstrijd op haar terrein aan de Broekscheweg voor de competitie van de U.P.V.B. tegen A.R.E.S. I uit Utrecht. (Gorcumer, 19-2-1938). “Ameide. Op een uiterst glad terrein wist “Rohda” Zondag een welverdiende 9-3 overwinning te behalen op het eerste elftal van “Ares”, uit Utrecht. Hiermede staat Rohda middenop de ranglijst van de 3^e klasse van de U.P.V.B. Er rest nu nog een thuiswedstrijd.”* (Gorcumer, 21-2-1938).

Het laatste bericht over Rohda dateert van september 1938. *“Zondag speelde een M.V.V.-combinatie tegen Rohda uit Ameide, Rohda won met 2-0.”* (De Vijf Rivieren, 7-9-1938). Daarna zijn er alleen nog berichten over een ander Rohda, namelijk een korfbalvereniging bij de korfbaluitslagen! Het lijkt erop dat er in 1938 een einde is gekomen aan een geschiedenis van ruim tien jaar zondagvoetbal in Ameide. Er is geen verslag over een eventuele opheffing van Rohda. Men stopte gewoonweg, mogelijk uit geldgebrek – zoals Carla Jonker schreef.

Een tocht door Ameide Wat ik daar zag en hoorde

(Een bericht uit de Schoonhovensche Courant van 24 november 1933)

Tegen de ijzeren leuning, die in Ameide een eindweegs langs den Lekdijk loopt, stonden vier stoere kerels geleund, pijp in de mond, uit te zien over het water. Ik voegde mij bij hen. Mijn “goeie middag” werd kort en bondig met “besjour” beantwoord, zonder dat ze iets in hun houding veranderden.

In de grijze mist, die er al de hele middag hing, kon men vaag de omtrekken van sleep- en motorbooten onderscheiden. Het naargeestige geluid van de misthoorn verhoogde de somberheid nog. Het dof glinsterende water spoelde zacht-dreigend tegen het oever-zand. Vaag achter de mistbanken was nog een glim van de late zon te zien, ongeveer zoo als zij schijnt door een matglazen plaat. Maar zij kromp meer en meer samen.

Geen oog hebbend voor deze dingen om zich heen, die zij iederen dag weer zagen, staarde het viertal voor zich uit. Diegene die zich van de andere onderscheidde, doordat hij in plaats van een pijp, een sigaar aan het verwerken was, verbrak het eerst het zwijgen.

Zoue ze nog niet beginne met het uitdiepe?

Nummer twee antwoordde niet, nummer drie haalde de schouders op, maar de vierde keek geïnteresseerd op en zei: Weet jij het? Eerst wou ze het doen, maar ze vonde 't zeker veul te gewaagd.

Waar hebbe jullie 't over, mengde ik me in 't gesprek. Over dat zoogenaamde Haventje hier, dat most uitgediept worre.

Dat zoue dan zeker de werkloozen motte doen?

Kijk zei de eerste weer, als ze dat ons nou liete klaar-

▲ De balie van Ameide.

speule, ware we gelijk van de straat af en we verdienen nog geld ook.

Ze kenne het misschien niet betaole, veronderstelde de vierde.

Dat mot je nou niet zegge, berispte die met de sigaar, je weet dat ze hier veul door werkloozen laten doen. Hou jij. De ander zweeg.

Langzamerhand begon het stiller te worden op den dijk. Er stak een frissche wind op, die het plekje achter de kachel deed verkiezen.

Lane we ook maar weggaan. 't Is hier niks meer gedaon. In 't dorp is 't allicht beter, ontvouwde de tweede, die met Jaonus aangesproken werd, zijn plan.

▲ *Het haventje van Ameide.*

In de gezellig tegen elkaar geleunde straatjes was de avond gaan dalen. Op het pleintje voor het gemeentehuis, mat zijn over hun schilden grimmig uitziende leeuwen, stond de muziektent wazelig in de mist. Uit de huizen brandde intiem lamplicht naar buiten.

Dat ding vult zoo ongeveer het heele plein, zei Knelis, op de tent wijzend. Toch wel aordig, as ze zomers hier speule. Dan kan je nog es keet hebbe. Och jao, veul hebbe we hier ook niet. Hier beurt nooit niks. Mot je op andere dorrepe komme. Iedere Zaterdagavond heibel.

Jaonus keek gewichtig. Je het hier twee muziekvereniginge, zei hij, een Christelijke en een niet-Christelijke. En nou het de Christelijke een verenigingsgebouw, daar vergaodere hun 's winters natuurlijk.

▲ *Dam met muziektent, ca. 1933.*

En waar doene die andere het, vroeg Garrit, met zijn vinger de tabak in zijn pijp aandrukkend.

Ja, net zoo als 't valt, in een zaol van een of ander café. Maar dat is vervelend genog, want dikkels zijn die ook nog bezet.

Ze waren de Prinsegracht opgeslenterd, die er alles behalve Prinselijk uitzag. Als uitzondering op alle andere straten was deze niet bestraat, zoodat hij meer aan een landweg dan aan een gracht, laat staan Prinsegracht deed denken.

Nou, je loopt hier ook lekker, constateerde de sigaar, wanneer zelle ze hier nou is een eind aon maoke. Eén stuk modder, en as het geregend het, mot je baggere. Ze kenne overal niet tegelijk an denke, vergoeilijkte Knelis, er wordt toch al genog gedaon, tenminste meer as in andere gemeentes.

Ze zijn van plan om de gracht uit te late diepe. Dan selle wij ook wel mee motte hellepe. 't Zal tijd worre, d'r is zat over geklaogd, dat het zoo'n vuile boel was. Die andere sloote daor achter deuze gracht hebbe ze ook schoongemaakt.

Alles krijgt een beurt, bepeinsde Garrit.

Jawel, vaderde Jaonus met het air van iemand, die van de toestanden volkomen op de hoogte is. Je mot niet vergete dat het maor niet zoo één, twee, drie is gebeurd en voor ze er mee beginne gaat er ook nog heel wat tijd om. Als je denkt dat hier alles even gesmeerd gaat, hebbie 't toch glad mis, o zoo.

De anderen zwegen. Hierdoor aangemoedigd ging

▲ *De Princegracht in de jaren 1930.*

hij verder: Dat zie je met die have. Dat is toch ook broodnodig, niet? Bij laag water kenne de schepe niet binnenkomme en ...

Maar..., weerstreefde Garrit.

Hou je mond. Daar is dat school, dat ze woue bouwen. Wat is d'r van gekommè? Niks! Eerst een heele hoop kletse en redeneere, maar as 't er op ankomt, kan je d'r naor fluite...

Maor d'r benne toch ook een hoop goeie dingen, rafelde Gerrit in één adem door, bang weer onderbroken te worden. Kijk is naar de vullisdienst. In de meeste dorpen hebbe ze nog een handkarretje, zooals ik verleje week nog in de krant over Bergambacht las en wij hebben hier een paord en waoge

Dat is zoo, bevestigde Knelis.

En wat doene ze met het vuil? Er zijn plekke, waar ze dat gewoon op een mesthoop gooie, zoodat de mensen, die er dicht bij wone, daor de heele dag teuge op

motte kijke. En hier? Hier wordt het gebruikt om dat water daar dicht te gooie, waar iedereen blij om is. Want het is weg en je hebt er nog nuttigheid van ook. Nou, zal ik ook is wat zegge? Zei Jaonus met iets dreigends in zijn stem. Knelis had zijn diep-ingebrende sigaar met een resoluut gebaar in het water geslingerd en wachtte oplettend op de dingen die zouden komen,

As jij nou met alle geweld den boel wil ophemele, zal ik hem is gaan afkamme. Te beginnen bij den gemeenteraad. Waar vin je, vraag ik je, erges anders verhoudinge die we hier hebbe? En wat komme we d'r eigenlijk van te wete?

Is het hier zóó erg? Informeerde ik.

Miserabel, gewoonweg, stortte Jaonus z'n hart uit. De anderen waagden het niet iets te zeggen.

Het gesprek stokte, slechts het onverschillig schuren der klompen was waarneembaar. Hier en daar scheen flauw het licht van en lantaarn om een hoek van de straat.

Ook wel plezierig voor vreemdelingen als ze ergens moeten zijn. Geen bordje met de straatnaam te bekennen, critiseerde ik.

Jaonus kreeg zijn goeie humeur terug. – Motte ze maor vrage, ze hebbe een Hollandsche mond, zei hij geestig. “We zijn al bij de Tabaksfabriek, merkte hij op, je ben hier ook gauw uitgelopen.

Die fabriek profiteert ook van de hoge belastinge, filosofeerde Knelis, die ook een pijp tevoorschijn gehaald had. – Nou de tabak duurder wordt beteekent dat voor hen natuurlijk een voordeeltje. Hij dacht aan de crisis-tabak in zijn pijp.

Zeg, hoe zit dat met het bijbouwe van huizen, vroeg Klaas belangstellend, wordt daar nog wat aan gedaan? Wat doch-ie dan? Hebbie je ooge soms in je zak zitte, dat je dat nog geen eens weet, laat een vreemp je maar niet hoore, dan lacht-ie je nog uit. Veul doene ze d'r toch niet aan, hield Klaas, hardnekig vol.

Dat ken wel, maar ze hebbe land genug, daar niet van. Kort geleje hebbe ze d'r nog een heel stuk bijgekocht. Ze kenne voorloopig vooruit. 't Is hier tenminste niet zoo as je in veul plaatse heb, waar de grond voor een groot gedeelte aan particuliere hoort, voegde Garrit er aan toe.

▲ De Tabaksfabriek aan de Achterweg, Ameide. (Ameide en Tienhoven in Grootmoeders tijd, 2de druk, 1993, afb. 39).

Ik stak een sigaret op en wierp de brandende lucifer weg; een stukje papier vatte vlam, dadelijk kwamen er een paar kwajongens toeloopen, maar voor ze er waren was het al uit.

Zoo ken je nou brand krijgje, berispte Jaonus, as d'r nou een hooiberg gestaan had.... Ja, as... zei Klaos, verleje week hadden we nog een brandje, herinnerde hij zich op eens. Maor 't had niet veul te beteekene. Zoo gebluscht.

Hebbe jullie hier een goeie brandspuit? Aasde ik onmiddellijk. Jaaaa, rekte Krelis bedachtzaam, dat is te zeggen, hij is natuurlijk beter as dat handspuitje, waar je je een ongeluk op pompen kon zonder dat je even tijd had om uit te rusten. Nou hebben we tenminste een motorspuit, die werkt uit zijn eigen.

Gaat hij uit zichzelf vooruit ook? Nee, zoover hebbe we het nog niet gebracht. We magge al blij zijn met wat we nou hebbe. Nergens vin je in een dorp bijna een motorspuit¹, die uit zijn eigen vooruit gaat. Neem bijvoorbeeld Bergambacht. Daar trekke ze het ding met een pèrd naar de brand. De rest ken je zoo wel snappe. Hoe doen ze het hier dan? Vroeg ik.

Nog voor Jaonus wat kon zeggen, gaf Klaas, die het niet goed verkroppen kon, dat hij overgeslagen werd, ten antwoord: Achter een auto; dan wordt-ie zoo meegetrokken, dat gaat wel vlugger, maar we zulle eerst motte zien, hoe t-ie werkt. Hij heeft nog geen kans gehad, zijn kunste te toone, behalve dat brandje dan. Maar dat was met een paar strale al voor elkaar. Toen we weer op den dijk gekomen waren, bleven we op ons punt van uitgang staan. Mijn metgezellen stopten voor de zooveelste maal hun pijp. Zij zagen er in het licht van een lantaarn ietwat droefgeestig uit.

Om je dood te vervele, verzuchtte Knelis. Zoo breng je je dag nou door: rooke en slentere.

Is er dan geen karweitje dat jullie kunnen opknappen? Er is toch allicht wat te doen, vroeg ik.

D'r zijn er al heel wat van ons aan het werk gezet met mandemaken. Maar d'r schiete d'r natuurlijk altijd over. Als we boffe hebbe we binnenkort misschien al wat, merkte Klaas hoopvol op. As de voortteekene ons niet bedriege..

In de verte begon de mist te gloeien; een auto. Geïnteresseerd beschouwden we deze welkome afleiding. Het voertuig naderde snel, toeterde luid, schoof knerpnd door het grint voor ons, zakte even weg in een verraderlijke geul, en verdween weer even gauw in de duisternis.

Daar rij je ook lekker in, zei Garrit langzaam en droomerig, je schommelt van de eene hoek naar de andere. Hij kreeg geen bijval; daarom vroeg ik maar: Slechte wegen hier? Slechte wegen hier? Och, nee dat schikt wel. Alleen dat stukkie van Meerkerk-Broek is haast niet te begaan. Dat zou ook wel verbeterd kenne worre.

Een klok sloeg zes uur. Het werd mijn tijd. Nou ik smeer 'm, ik heb nog een heel eindje te fietsen in die mist. Sterkte, klonk het kameraadschappelijk.

1 In 1928 werden de oude spuiten uit 1850 en 1870, vervangen door een tweewielige motorbrandspuit.